LA-KURDISTANI

مورتەزا زەربەخت

لە کوردستانی عێراقەوە هەتا ئەوبەری چۆمی ئاراس

وەرگێڕانی

شەوکەت شێخ یەزدین

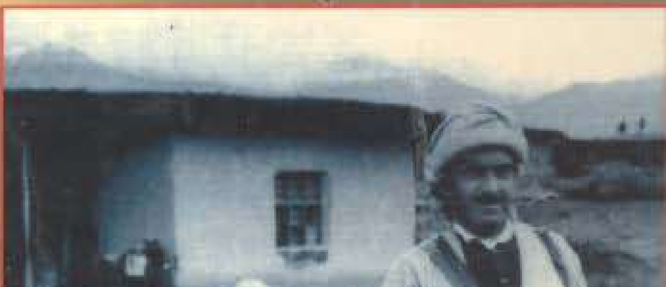

BTJ System AB
800 18 91 8919 BB

INTERNATIONELLA BIBLIOTEKET

له کوردستانی عێراقەوە
هەتا ئەوبەری چۆمی ئاراس

و: شەوکەت شێخ یەزدین

دەزگای چاپ و بلاوکردنەوەی

ئاراس

زنجیرەی رۆشنبیری

خاوەنی ئیمتیاز: شەوکەت شێخ یەزدین
سەرنووسەر: بەدران ئەحمەد حەبیب
***

کتێب: لە کوردستانی عێراقەوە هەتا ئەوبەری چۆمی ئاراس
نووسەر: مورتەزا زەربەخت
وەرگێڕ: شەوکەت شێخ یەزدین - لە فارسییەوە کردوویە بەکوردی
چاپی یەکەم: ١٩٩٩
ژمارەی سپاردن بە کتێبخانەی بەڕێوەبەرایەتیی رۆشنبیری: ١٠٦ ساڵی ١٩٩٨
*

مورتەزا زەربەخت

لە کوردستانی عێراقەوە هەتا ئەوبەری چۆمی ئاراس

ڕێڕۆیشتنە مێژووییەکەی مەلا مستەفای بارزان لە بەهاری ١٩٤٧دا

شەوکەت شێخ یەزدین

لە فارسییەوە کردوویە بەکوردی

پێشەکی

شەوکەت شێخ یەزدین

بەشداریی بارزانیی ئەمر و هەڤالانی لە کۆماری میللیی کوردستان بابەتێکی گرنگ و لاپەڕەیەکی پڕ لە شانازییە لە مێژووی بزووتنەوەی رزگاریخوازیماندا. لە راستیدا، ئەم لاپەڕە پڕ لە شانازییە سێ سەرباسی تایبەت دەگرێتەخۆ کە هەریەکێ لەم سەرباسانە دەکرێت چەندان نووسین و لێکۆڵینەوەی گرینگی مێژوویییان لەسەر بکرێت. سەرباسەکان ئەمانەن:

(١) بەشداریی بارزانییەکان لە کۆماری میللیی کوردستان ـ کۆماری مەهاباد ـ دا:

لە بەرەو پایزی سالی ١٩٤٥شۆڕشی بارزان ١٩٤٣ـ١٩٤٥ دامرکایەوە، بارزانی خۆی و هەڤالە شۆڕشگێڕەکانی و پێشمەرگەکانی و ژمارەیەکی زۆر لە ماڵباتە بارزانییەکان کوردستانی عێراقیان بەجێ هێشت و چوونە پاڵ مەهاباد. لە راستیدا ئەم چوونە دەگەڕایەوە بۆ تێکەڵی و پێوەندییەکی پێشدەست کە لە نێوان بارزانی و لیژنەی ئازادی «هەینەتی ئازادی» لە لایەک و کۆمەڵەی ژیانەوەی کورد (ژێکاف) لە مەهاباد لە لایەکەی تر دروست ببوو. بارزانییەکان و پێشمەرگەکانی تری کوردستانی عێراق و ماڵباتەکانیان لە کوردستانی ئێران زۆر رێز لێگیراو بوون. ئەمانیش بەوپەڕی دڵسۆزی و گیان لەسەر دەستی بەشدارییان لە دامەزراندن و فراژیبوون و گەشانەوەی کۆماردا کرد. بارزانییەکان ناوکی سوپای شۆڕشگێڕی کۆماری کوردستان بوون. لەشەڕەکانی ملی قەرەنی و مامەشادا زەبری زۆر گەورەیان لە سوپای رژێمی پاتشایەتیی ئێران وەشاند و، ئەو سەرکەوتنانەی ئەوان، بوون بە مایەی چەسپین و جێگیربوونی بنج و بنەوای کۆماری کوردستان و، متمانەبەخۆ ئەستوور بوونی خەڵکەکەی. بۆ زیاتر زانیاری، خوێنەری بەڕێز دەتوانێ بگەڕێتەوە سەر کتێبی:

ـ بارزانی و بزووتنەوەی رزگاریخوازی کوردستان: **مەسعود بارزانی.**

ـ لەمەهابادی خوێناوییەوە هەتا لێوارەکانی ئاراس: **ئەجەف قولی پسیان**، وەرگێڕانی: **شەوکەت شێخ یەزدین.**

- کۆماری کوردی ساڵی ١٩٤٦: **ولیەم ئیگلتن.**

(٢) سەرباسی دووەم لە بەشداری و پاڵپشتیی بارزانییەکان لە کۆماری کوردستانی ساڵی ١٩٤٦ لە مەهاباد، ئەو شەڕ و بەرخودانە قارەمانانەیەیە کە لە دوای رووخانی کۆمار لە هەمبەر سوپای پاتشای ئێراندا کردیان:

لە ناوەڕاستی مانگی کانوونی یەکەمی ساڵی ١٩٤٦دا کۆماری کوردستان هەرەسی هێنا. پێشەوا قازی محەمەد و هەڤاڵەکانی گیران، حکومەتی ئێران نیازی وابوو بارزانییەکانیش بخاتە داوەوە و بەهەر جۆرێ بێ ژێردەستیان بکات. لە ڕاستیدا، ئێرانییەکان سەبارەت بەتێشکانەکانیان بەدەستی سوپای شۆڕشگێڕی بارزانییەکانەوە، زۆریان لێ کوڵدار بوون و بەدوای هەل و دەرفەتێکدا دەگەڕان فریویان بدەن و بیانخاپێنن. بەڵام بارزانییەکان لەوە وریاتر بوون و خۆیان بەدەستەوە نەدا. دەستیان بەپاشەکشێ کرد، سوپای ئێران بە تۆپ و تانک و باڵەفڕەوە پەلاماریان دان و تەنگیان پێ هەڵچنین. بەهاری ئەو ساڵە،کوێستانەکانی کوردستان سارد و سەرما بوون، پێشمەرگەکانی بارزانی بەسەرۆکایەتیی سەرۆکی نەمر مەلا مستەفای بارزان بەشێوەیەکی زۆر ئازا و گیان لەسەر دەستانە شەڕیان دەکرد و بەرەودواش دەکشانەوە. بارزانیی نەمر لە ئاخاوتنێکی خۆی لەبارەی ئەو شەڕانەوە دەفەرمووێ: "**دوژمن خاڵێکی لاوازی لە ئێمەدا بەدی کرد بوو ئەویش برێتی بوو لەو ژن و منداڵەی لەگەڵماندا بوو و، زۆر کوێرانە و دڕندانە بۆمبابارانی دەکردین**". پاتشای ئێران لەو سەردەمە لە فەرمانێکی ئاشکرای خۆیدا بۆ باڵەفڕوانانی ئێرانی، فەرمانی دابوو: "**لێیان بدەن و نەهێڵن ژن و منداڵیشیان دەرباز بن.**" ئەو بەرگری و بەرخودانە گەرمەی بارزانییەکان لە بەهاری سارد و سەرمای ساڵی ١٩٤٧ لە هەمبەر سوپای ئێراندا کردیان ئەفسانە و داستانێکە لە گێڕانەوە نایەت. خوێنەری بەڕێز دەتوانێ سەر لەم سەرچاوانەی خوارەوە بدات بۆ زێدەی زانیاری:

- بارزانی و بزووتنەوەی رزگاریخوازی کوردستان: **مەسعود بارزانی.**

- لەمەهابادی خوێناوییەوە هەتا لێوارەکانی ئاراس: **نەجەف قولی پسیان.** وەرگێڕانی: **شەوکەت شێخ یەزدین.**

- بارزانی خۆی بەدەستی کەسەوە نادات: **ئەبولحەسەنی تەفرشیان.**
وەرگێڕانی: **شەوکەت شێخ یەزدین.**

- چل ساڵ خەبات لە پێناوی ئازادی: **عەبدوڕەحمان قاسملو.**

بارزانییەکان ، بەشێوەیەکی ئازا و ژیرانە، دوای ئەوەی زۆر زەرەر و زیانیان لە سوپای پاتشای ئێران دا، رزگاربوون و ئاوای کوردستانی عێراق بوونەوە. رۆژی ١٣ی نیسان خوالێخۆشبوو شێخ ئەحمەدی بارزان و تەواوی ماڵباتە بارزانییەکان دوا کەسیان لە چۆمی گادەر دەرباز بوون و پەڕینەوە بۆ کوردستانی عێراق. حکومەتی عێراق وەری گرتنەوە و رێگەی دان بگەڕێنەوە بە هیوای ئەوەی مەلا مستەفای بارزان و هەڤاڵانیشی خۆیان بەدەستەوە دەدەن. بەڵام لە ڕاستیدا بڕیاری بارزانی بڕیارێکی تر بوو. بڕیاری ئەو ئەوە بوو ئەگەر بتوانێ لە چیا و چۆڵەکانی کوردستان و بەتایبەتیش لە ناوچەی بارزان بمێنێتەوە ئەگینا بەرەو باکور هەڵکشێ و پەنا بۆ یەکەتیی سۆڤیەت ببات. بارزانی لەسەر ئەو باوەڕە بوو کە سەرکردە و شۆڕشگێڕ و بەرگریکارانی میللەت نابێ خۆ بەدەستەوە بدەن و بکەونە بن دەست و بن ویستی دوژمن. کەواتە تاکە ڕێگە کە بمێنێتەوە، رۆیشتنە بەرەو سۆڤییەت و خۆ هەڵگرتنە هەتا ئەو دەمەی هەل لەبار دەبێ و دەگەڕێتەوە بۆ کۆڕی خەبات لە کوردستان.

(٣) سەرباسی سێیەم لە لاپەڕەی گرینگی بارزانی و کۆماری مەهاباددا بڕتییە لە ڕێگەبڕینی مێژوویی بەرەو یەکەتیی سۆڤیەت.

ئەم کتێبەی بەردەست، دەتوانین بڵێین تایبەتە بەم سەرباسە. ئەم ڕێگەبڕینە مێژووییییە لە ناوچە ئاسێ و چیا هەڵەمووتەکانی کوردستانی عێراقەوە دەست پێ دەکات. سەرەتا بەزاندنی سنووری تورکیا و پاشان پەڕینەوە بۆ دیوی ئێران و هەڵکشان بەرەو باکور بەشان بەشانی سنووری ئێران لەگەڵ تورکیادا. بڕینی ئەم ڕێگە پێچەڵپێچ و لەو دەمە سەرما و سۆڵەیەدا و بەنێو بۆسەگەلی سوپای ئێران و، داوی ئەیاران و گوێ لە مستاندا، کارێک بوو لەوپەڕی دژواریدا. لەم ڕێگە بڕینە مێژووییەدا هەر تەنیا ئازایی و گیان لەسەر دەستیی بارزانی و پێشمەرگەکانی پشتیوان نەبوون، بگرە ئەو تەکتیک و لێهاتووییەی شەڕی پارتیزانی کە لەم ڕێگەبڕینەدا دەردەکەوێ شتێک بووە مایەی سەیر پێ هاتن و سام گرتنی

دوژمنان. دوای ئەو رووداوە، لە زانکۆی تاران و لە کۆلیجی سەربازیدا ئەم ڕێگە بڕینە جوامێرانەیە وەک نموونەیەکی سەرکەوتووی شەڕی پارتیزانی بەقوتابییان گوتراوەتەوە. نامانەوێ زیاتر لەم باسە بدوێین، با بەسەرهات و بیرەوەری و بەڵگەنامەکانی نێو ئەم کتێبە خۆیان بدوێن، بیرکردنەوە و لێکۆڵینەوەش بۆ خوێنەری بەڕێز بەجێ دەهێڵین. هەر ئەوە دەمێنێ کە بڵێین نووسەری کتێب: مورتەزا زەربەخت یەکێک بووە لە ئەفسەرانی ڕاپەڕینی ئەفسەرانی خۆراسان کە ڕاپەڕینێکی سەرنەکەوتووی ئەفسەرانی ئازادیخوازی ئێران بوو لە کاتی شەڕی دووەمی جیهاندا. دوای ئەوەی ئەفسەرەکان دایانە پاڵ کۆماری ئازەربایجان و لە پاڵ کۆماردا خزمەتیان کرد هەتا هەڵوەشانی و هەڵاتنی سەرکردەکانی. دوای ئەمە دایانە پاڵ کۆماری مەهاباد کە دوا ڕۆژەکانی تەمەنی دەژیا و لە هێزی بەرگریکاری کوردستاندا تەنیا بارزانی و هەڤالەکانی مابوون. ئەفسەرانی ئێرانی کە ژمارەیان شەش کەس بوو بە درێژایی شەڕی بارزانییەکان لەگەڵ سوپای ئێراندا لە نێو شەڕدا بوون و بەشدارییان کرد. دوای ئاوابوونیش بەرەو عێراق، ئەوان ڕێگەی خۆبەدەستەوەدان بە عێراقیان هەڵبژارد بەو هیوایەی بتوانن لە عێراقەوە وەک پەنابەری سیاسی ڕوو لە وڵاتێکی تر بکەن. بەداخەوە ئەمەیان بۆ نەچووە سەر و عێراق لە کەینەوبەینە زۆرەکانی خۆی لەگەڵ ئێراندا بەدەستەوەی دانەوە و ئەو شەش ئەفسەرە هەریەکە و بە گوێرەی نۆباڵی ئەستۆیان فەرمانی گیرانیان لە دادگەیەکی ئێرانیدا بۆ دەرچوو. دوای ئازادبوونیشیان، هەندێکیان کەوتنە نووسینەوەی بیرەوەر و سەرپێهاتەکانی خۆیان لە نێو بارزانییەکاندا. ئەمەی بەردەست دووەم کتێبە و پێشتر ئەبولحەسەن تەفرشیان بەناوی «ڕاپەڕینی ئەفسەرانی خۆراسان» کتێبی خۆی نووسیبوو کە ئەویش هەر لە لایەن خۆمانەوە کرا بە کوردی و پێشکێش بە خوێنەرانی بەڕێزی کوردیزمان کرا. هیوادارم بەم وەرگێڕانە خزمەتێکی بچووکم پێشکێش بە نەتەوەی خۆم و بزووتنەوەی ڕزگاریخوازی گەلەکەمان کردبێ. سەرکەوتنیش هەر بەپشتیوانیی خوای مەزنە.

بەشی یەکەم

بیرەوەری

بەهەڤاڵەتیی

مەلا مستەفای بارزان

لە مانگی جۆزەردانی ساڵی ١٩٤٧، مەلا مستەفای بارزان و ٥٠٢ کەس لە هەڤالانی(*)، لە گوندەکانی دەوروپشتی بارزانەوە، لە سنووری عێراق لەگەڵ تورکیا، دەستیان بە ڕێپڕۆیشتنە مێژووییەکەی خۆیان کرد و بەدرێژاییی سنوورە هاوبەشەکانی ئێران لەگەڵ عێراق و تورکیادا بەرەو یەکەتیی سۆڤیەت ڕۆیشتن.

ئەم پیاوانە، پاش ڕێپڕۆیشتنێکی پێنج ڕۆژە لەناو زەویی تورکیا و بڕینی لوتکە بەفرگر و کێوە سەختەکانی «بێداو» و «ناسنگرە» و «سپیرێز» و پەڕینەوەیان لە گۆمی گەورەی «دزا گەورە»، ئەوەبوو لە گوندەکانی سنووری «بێدکار» و «جرمی»یەوە پێیان نایە ناو زەویی ئێران و بەرەو ژوور هەڵکشان. ئەمانە پاش ٢١ ڕۆژ شەڕ و پێکدادان لەگەڵ سوپاگەلی عێراق و ئێران و تورکیا و کرێگرتووانی خێڵەکی، دوواجار بەپەڕینەوە لە زێی ئاراس ڕێپڕۆیشتنە کەلەمێرانییەکەی خۆیان بەکۆتا هێنا و پەنایان وەبەر یەکەتیی سۆڤیەت برد.

دووای هەڵوەشانی حکوومەتی فیرقەی دێموکراتی ئازەربایجان لە مانگی سەرماوەزی ١٩٤٦دا، من و نۆ کەس لە ئەفسەرانی حکوومەتی فیرقە لە پاڵ بارزانییەکاندا ماینەوە و لە کردەوەکانی ئەوان دژی سوپای حکوومەتی شا و، شان بەشانی ئەوان شەڕمان کرد. زۆربەی ئەم (١٠) کەسە لە ئەفسەرانی هەڵاتووی سوپا پێک هاتبووین کە دابوومانە پاڵ

(*) هەڤالانی ڕێبازی بارزانیی لە ڕێپڕۆیشتنە مێژووییەکەدا ژمارەیان لە (٥٠٢) کەس زیاترە. ئێمە لە کتێبی (یۆبیلی زێڕینی پێشمەرگە)دا ناوی (٥١٨) کەسمان بڵاو کردووەتەوە کە لەو ڕێپڕۆیشتنە پڕ لە مێرخاسییەدا بەشدارییان کردووە. بەڵام بارزانیی نەمر لە چاوپێکەوتنی ڕۆژنامەنووسانی بیانیدا فەرمووبەتی لەو کۆچەدا (٥٣٠) پێشمەرگەم لەگەڵدا بووە. ئەمەش واتە هێشتا ناوی هەموو هەڤاڵەکانی ڕێبازی بارزانی نەزانراوە. (وەرگێڕ: شەوکەت شێخ یەزدین).

فیرقە. ئێمە ماوەی چوار مانگ لەگەڵ بارزانییەکاندا ماینەوە، بەڵام لە ئەنجامدا رووداوگەل بە جۆرێ کەوتنەوە کە ئێمە بە ناچاری لەوان جیابووینەوە. مەلا مستەفا و هەڤالانی هاتنە ناو زەویی عێراق و پاش ماوەیێ مانەوە لە بارزان و ئەو ناوانە، دەستیان بەڕێڕۆیشتنە مێژووییەکەی خۆیان بەرەو سۆڤیەت کرد. ئێمەش بە ئامۆژگاریی مەلا مستەفا پەنامان وەبەر دەوڵەتی عێراق برد.

لە ماوەی ساڵانی پاش ئەم ڕێڕۆیشتنە مێرانەیە، زۆرجاران لێرەو لەوێ، لە چاپەمەنی و لە نووسینی کەساندا، باس و خواسی لێ دەکرا و بابەتگەلی سەرپێیی لەسەر زوانی سەرکردەی کردەوە و ئەوانەی لەو ڕووداوانەدا هاوپار بوون بڵاودەکرانەوە کە مەزنیی ئەو کارەیان دەگێڕایەوە، تەنانەت لە زمانی هەندێ ئەفسەری ئەرکانەوە دەبیسترا کەوا تەکتیکی سەرکەوتووانەی ئەو شەڕوشۆڕانەی بارزانییەکان وا لە زانستگەی شەڕ دەگوترێتەوە. ئێمە کە لە نێزیکەوە لەگەڵ برێ لەو ڕووداوانە ئاشنا بووین، چاوەچاوی ئەوەبووین بزانین ئاخۆ هاوسەردەمانی پێشوومان لەو سەرپێهاتەدا چییان کردووە و ئەم مێرخاسییەیان چۆن ئەفراندووە و بە کۆتا گەیاندووە... بەڵام مخابن، سەرەودەریمان دەرنەکرد، بەڵگە و دەستهاویژێکمان بۆ پشتیوانی یان بەدرۆخستنەوەی ئەو دمگۆ و واتەواتانە بەدەستەوە نەبوو... ئیتر ئاوها لە حەزی بەدەست هێنانی ئەو سەرپێهاتییانەدا دەسووتاین.

من بەردەوام لەلای خۆمەوە، ئەو ڕێڕۆیشتنە مێرخاسانەیەم لەگەڵ ڕێڕۆیشتنە مێژووییەکەی کۆمۆنیستانی چین و، سوپای هەشتەم بەڕێبەرایەتیی «ماوتسیتۆنگ» لە باشوورەوە ڕووەو باکور بەرەو هەرێمی «شاسنی» و مۆڵگەی «ینان» بەراورد دەکرد، بەڵام لە پێوانەیەکی وردیلەتر و بەر تەسکتردا. وەبیرمان دێ چۆن کۆمۆنیستەکانی چین پاش بەرگەگرتنی تێشکانی یەک لەدووای یەک بەدەستی سوپای «چیانکایچک»ەوە لە ئۆکتۆبەری ساڵی ١٩٣٤دا بە ٩٠ هەزار کەسەوە ڕێڕۆیشتنی مەزنی خۆیان بەڕێبەرایەتیی «ماو» لە باشووری چینەوە دەست پێ کرد و پاش بڕینی ١٨ زنجیرە چیا و ٢٤ چۆم و بواردنی ١٢ هەرێم کە فراوانیی هەریەکەیان لە هەریەک لە وڵاتانی ئەورووپا پترە و، لە مەودایەکی ١٠ هەزار کیلۆمەتری و

وێکەوتنی زیانی زۆر و زەوەند، دواجار پاش ساڵێکی تەواو لە ئۆکتۆبەری ساڵی ١٩٣٥دا لە مۆڵگەی (ینان)ی هەرێمی شانسی لە باکوری ڕۆژئاوای چین گیرسانەوە.

ئەم ڕێڕۆیشتنە نیشانەی سەرکەوتنی مرۆڤە بەسەر کێشەکانی ژیان و بەڵگەی بڕوا پتەوی ومۆجیزەیەکە کە هەر بڕوای پتەو دەتوانێ لە زاڵبوون بەسەر گیروگرفتدا وەگیری بێنێ. بارزانییەکان لەم مێرخاسییە زۆر گەورەیەدا، بەم بڕوا پتەوییە چەکداربوون و هەر ئەمەش بوو لە سنووری بە ئامانج گەیشتندا ئەم پەرجووەی هێنابووە دی.

ناوچەی بارزانی لە کوردستانی عێراق هەڵکەوتوو، کەوتووەتە پاڵ سنووری ئێران و تورکیا، ئەم خێڵە مێرخاسە لە ڕابردوودا لە سەرینیی هۆی نەتەوایەتی و بە کارتێکەریی خواستی نەتەوایەتییەوە لە یەکبینە و بێ پشوو لەگەڵ حکوومەتگەلی عوسمانی و- پاش شەڕی یەکەمیش- لەگەڵ تورکیا و عێراقدا شەڕوشۆڕی هەبووە.

دواجاریش داوێنی ئەم کێشە و هەرایە پەرەی گرت و حکوومەتی ئێرانیشی گرتەوە. بارزانییەکان خێڵێکی بچووک و هەژار بوون، ڕاستە کە دەوڵەتی تازە دامەزراوی عێراقیش دەوڵەتێکی خاوەن هێز نەبوو بەڵام لایەنێکی هێزدار دایکایەتیی ئەوی گرتبووە ئەستۆی خۆی، باڵەفڕانی ئینگلیز بارزانیان دەکوتایەوە ـ چەندان جاریان کوتایەوە ـ خێڵە دراوسێیە ئاشوورییە نەگونجاوەکانیش ببوونە کێشەی سەر کێشان، تورکیاش ـ چ تورکیای مستەفا کەمال و چ تورکیای دوای ئەوە ـ هەر تورکیا بوو و شمشێری لە دژ خەڵکی کورد لە خۆ بەستبوو، دەمایەوە حکوومەتی شا کە ئەویش بە دیاردی و ڕێنوێنییەتیی دایەن و سەرپەرشتانی ـ پێش و پاش ـ شەڕی دووەمی دنیا داخڵی شەڕببوو... ئەمانە هەر هەمووی لە دژی خێڵێکی بچووکی بێ توانستی مایەکی و بێ پشتی دەرەکیدا!

هیچ یەک لە سێ حکوومەتی عێراق و تورکیا و ئێران بارزانییەکانیان بۆ قووت نەدەچوو: دەوڵەتی عێراق خوازیاری ئەوەبوو بێ چەندوچۆن وەگیریان بێنێ و ڕەهەندە و پەراگەندەیان بکات؛ تورکیا خێرێکی بۆ کوردی خۆی نەبوو هەتا لەمەدا پارێکیش وەبەر بارزانییەکان بکەوێ؛ دەوڵەتی ئێرانیش دڵپڕ بوو و سەبارەت بەبیانووی لە بن نەهاتوو هەرگیز

نەیدەویست بەگرتنەخۆوەی ئەمانە ـ بەو شێوەیەی کە هەبوون ـ گرفتێک بخاتە سەرگرفتەکانی تری خۆی، شێخ ئەحمەد و مەلا مستەفای بارزانیش شارەزای سیاسەتی ڕەزاشایی و پاش ڕەزاشاییش بوون و دەیانزانی پالدان وەچیغ چەند هەلەیە و، پەنا وەبەر باوک و کوڕ بردن هیچ کات چاکەی بۆ پەناوەبەرەبەر لێ نەکەوتووەتە و... وێڕای ئەمانەش، ئینگلیز و ئەمەریکا خۆیشیان خاوەن دۆز بوون.

ئەم شتانەش لەو دەمەدا بوون کە ئیدی بارزانییەکان چیتر وزەی ڕووبەڕووبوون و خەباتیان نەمابوو. نە پێخۆر و پێبژیوێکیان هەبوو و نە کەرەستە و چەکێک کە بتوانن ڕووبەڕووی ئەم سێ دەسەلاتەی پێ ببنەوە. دەبوو خۆ بەدەست ئەم بارە پڕ ترسەوە بدەن و ئەو ڕێڕۆیشتنە ئالۆز و دوور و درێژە بگرنەبەر و بەدووای نوایەکی هێمن بۆ خۆیان لەودیو سنووری ئەوسێ ولاتە سەر هەلگرن.

بڕواهێنانیش بەم کارە گرینگە، کارسازێنی بۆ خۆی هێناوەتە کایە؛ بارزانییەکان باوەڕی تەواویان بە مەلامستەفای سەرکردەی خۆیان هەبوو؛ ئەو وێڕای ئەوەی «سەرۆک»ی خێل بوو، پیاوێکیش بوو هەموو نەریتێکی سەرکردایەتیی لەخۆدا کۆکردبووەوە؛ مرۆڤێکی بوێر و شەڕوانێکی بێ میناک بوو، لەشەڕ و کردەوەی سوپاییدا، لێوەشاوەیی و ژیهاتوویی خۆی بە جارێ دەرخستبوو و ئیتر ببوو بە ڕووگەی خەلکی بارزان. هەر ئەم نەریتانەش بوون پالیان وەهاوەلانی نابوو چارەنووسی خۆیان بە چارەنووسی ئەو گرێ بدەن و ئەو ڕێڕۆیشتنە مێژخاسانەیە تەواو بکەن... ئەوەبوو هەر واشیان کرد.

* * *

من و هاوەلانم وەک گوتم تامەزرۆ بووین بزانین ئەو ڕێڕۆیشتنە چتۆیی بووە، چ ڕێگەیەکیان بڕیووە و، چییان هاتووەتە پێش و چ شەڕ و پێکدادانێک ڕوویان داوە. ئێمە ئەگەر شتێکمان لەو ڕووداوانەوە بیستبێ هەر ئەوەبووە هێندە کەس لە پێک هەلچوونەکاندا کوژراون، بۆ نموونە: فەوجی نەقیب «بخەر دنیا» لە «شووت» تەرت و وێران بووە و، نەقیب خۆیشی بە هۆی نارنجۆکێکەوە کوژرابووە... پاشان؟ چیتر نەبوو... هەلبەتە حکوومەتیش لە هیچ شوێنێ شتێکی ئەوتۆی بۆ خۆی تۆمار نەکردبوو هەتا

ئەو سەرکەوتنانەی بە تەپڵ و زوورناوە وەک شادمانی بخاتە بەرگوێی خەڵک و داوایان لێ بکات سڵاوات بۆ گیانی شاهەنشا لێ بدەن!

... کات بەسەرچوو... شۆڕش رووی دا و لە سەروبەندی شۆڕش دەستهاوێژی کەوتە دەست و... هەلی بڵاوبوونەوەیان... ڕۆژێکیان لە کاتی گفتوگۆ لەگەڵ هاوەڵی ئازیزم بەڕێز کاوە بەیات ـ دا، کە خۆی لەم بوارەدا کۆڵینەوەی بەسوود و چاکی هێناوەتە بەرهەم، کاتی وەبیر هێنانەوەی رووداوی سەردەمانی پیشەوەری و قازی محەممەدی هەر لەبیرماو، جارێکی تر لەبارەی ئەو ڕێڕۆیشتنە کەڵەمێرانییەی بارزانییان قسە و باسم هێنایەوە ناو ناوان و حەزی خۆم بۆ زانین و پێتحەسیانی وردایەتییەکانی ئەو ڕێڕۆیشتنە دەربڕی، گوتی بەهەڵکەوت لە نێوان دەستهاوێژی یەک لە ئەفسەرانی بەرزی سوپا کە کاتی خۆی شان بەشانی چەند کەسێکی تری کە لەگەڵیدا بوون ئەرکی کۆڵینەوەی لە چۆنیەتیی کردەوەی سوپا لە دەمی تێپەڕینی بارزانییەکان لە زەویی ئێراندا پێ سپاردرابوو، برێ دەستهاوێژ و بەڵگەی لەم بارەیەوە دەست کەوتووە و دەشێ بۆ ئەم بابەتە ڕێ ڕوونکەرەوە بن، ئەو دەستهاوێژانەم بەدەست هێنا و، سەرنجم دا، هەتا ڕادەیەکی زۆر، کونجە تاریکەکانی ئەم ڕێڕۆیشتنە مەزنە ڕوون دەکەنەوە. چەندان جارم ئەو دەستهاوێژانە وەخوێند و دوواجار ئەو بیرەم لەلا پەیا بوو کەوا ئەگەر بێو ئەم زانیارییانە تەبای دیمانە و چاوپێکەوتن لەگەڵ ئەوانی لەو ڕێڕۆیشتنەدا هاوپار بوون و هەتا ئێستەش بەژیان ماون، بەکاربێن ئەوا بەدووری نابینم ببێ بە ڕۆنی کەرەوەی چەندان پەناوپەسیو لە مێژووی نیشتمانی خۆشەویستی خۆم.

بەڕێنوێنیی یەکێ لە هاوەڵانی کورد، لە ٢٧ی گەلاڕێزان ١٣٧٣ (١٩٩٥) لە عەزیمییەی کەرەج بە دیمانەی بەڕێزان کازم شانەدەری و حەسۆ میرخان گەیشتم. ئەم دووکەسە لە شەڕوانەکانی بارزانی بوون کە بەهەڤاڵەتیی مەلا مستەفا لەو ڕێڕۆیشتنەدا هاوپشک ببوون. لەو دیدارەدا، ڕاپۆرتێکی تێروتەسەل و ڕۆژ بەڕۆژی ڕێڕۆیشتنەکەم لەسەر ڕێکۆردەر تۆمارکرد. ئەرکی وەرگێڕانی ئەو ڕاپۆرتەش کە وەر بەرچاوی بخوێنەوەدا تێ دەپەڕێ لە ئەستۆی خاتوونی لێهاتی مەرجان مەلا برایم بوو کە سوپاسبژێری ئەوم.

ئەو خاڵەش دەهێنمەوە بەر بیران کە بەشێک لە هووردایەتییەکانی ئەم گفتوگۆیە تەواو وەک بیرەوەرییەکانی ڕۆژانەی ئەقیبی کوردی عێراق میرحاج ئەحمەد ئاکرەیی دەچێ کە لەم دواییانە لە کۆواری «سپێدە»ی (کوردی- عەرەبی ژمارە ٦ی پاییزی ساڵی ١٩٩٤) بەسەرنووسەرایەتیی ئاورەحمان پاشا، کە خۆیشی لەم دیمانەیەی لەمەڕ ئێمەدا ئامادەبوو، بڵاوبووەتەوە و وەرگێڕانەکەیشی لە پاڵ دەستهاوێژەکانی تری ئەم کۆمەڵەیەدا هاتووە. میرحاج ئەحمەد ئاکرەیی هەڤاڵ و راوێژکاری جێ متمانەی مەلامستەفا بوو، دووای گەڕانەوەی لە سۆڤیەت خۆی لە کاری سەربازی و سیاسی دایە لا و ئێستە خانەنیشی سوپای عێراقە(*).

زنجیرەی بەرچاوخستنی ئەم کۆمەڵەیە ئاوهایە:

سەرەتا شرۆڤەیەکی بژاردە لە تێکەڵاویی نووسەر لەگەڵ چالاکییە سیاسییەکاندا. چۆنیەتیی ناسینی جەنەراڵ بارزانی و پێداچوونەوەیەکی بەپەلەی ئەو هاوکارییە ماوە کورتەی گرووپە بچووکەکەی لەمەڕ خۆمان لەگەڵ بارزانییەکاندا کردی، دووای ئەمە کورتە ئاماژەیەک بە چالاکییەکانی پاشتری مەلا مستەفا و هاوەڵەکانی لە دووای گەڕانەوە لە سۆڤییەت پاش شۆڕشی ١٤ تەممووزی ١٩٥٨ی عەبدولکەریم قاسم، تۆمارکردنی دەقی ئەو چاوپێکەوتنانەی لەگەڵ بەڕێزان کازم شانەدەری و حەسۆ میرخاندا کران، بیرەوەرییە ڕۆژانەیییەکانی میرحاج ئەحمەد ئاکرەیی و لە کۆتاییشدا دەستهاوێژەکانی دەستەی لێکۆڵینەوەی سوپای ئێران.

لە گێڕانەوەی بەسەرهاتی تەواوی ڕێڕۆیشتنی بارزانییەکاندا، بەشێک لە کتێبی کۆماری کوردستان ـ نووسینی ولیەم ئیلگتن و وەرگێڕانی هاوەڵی بەڕێزم ئیبراهیم یونسیی نووسەر و وەرگێڕی لێهاتوو ـ دەگوازمەوە و سوپاسی ئەرک کێشان و ڕێنوێنییەکانی دەکەم.

هەروەها سوپاسی دەسبار لەگەڵ گرتن و ڕێنوێنییەکانی بەڕێز ئاورەحمان پاشای بەڕێوەبەری کۆواری کوردی- عەرەبی «سپێدە» دەکەم کە لە جێبەجێ کردنی دیمانەی ئەو خەباتکارە بارزانییانەی لە پێشەوە ناویان

(*) تێکۆشەری ناسراو: میرحاج ئەحمەد ئاکرەیی لە مانگی ١٠ی ساڵی ١٩٨٧ کۆچی دوواییی کردووە. (وەرگێڕ).

هات و هەروا پێ ناساندنی خاتوون مەرجان مەلا براییش کە دیمانەکانی بۆ کردم بە فارسی، یارمەتیی دام.

* * *

ئەم کتێبە سەربێهاتی خۆم و هاوەڵان نییە، خوێنەرەوە ئەگەر بیەوێ لەبارەی ئەو ڕووداوەوە بزانێ ئەوا دەتوانێ سەر لە کتێبی «ڕاپەڕینی ئەفسەرانی خۆراسان»(*) بە پێنووسی بە بڕشتی هاوەڵی لەدەست چووم، ئەبولحەسەن تەفرشیان بدات کە زۆر ڕاستوێژانە نووسیویەتی. بەڵام لەبەر ئەوەی دانەکانی کتێبی ناوبراو، پاش دووبارە لە چاپ دانەوەیشی ناکەونە دەست، بۆیە بۆ ئەوەی خوێنەر زیاتر دۆش دانەمێنێ وا برێک لە حاڵی خۆم دەدوێم:

قوتابیی زانستگەی ئەفسەری بووم کە وڵات لە مانگی خەرمانانی ساڵی ۱۳۲۰دا (۱۹٤۱) کەوتە بەر پەلاماری سوپاکەلی بیانی، سوپای دژەگەلی ڕەزاشاش تەنانەت نەیتوانی کەمترین دەسوەکەری بنوێنێ، ئیتر وڵات کەوتە ژێر داگیرکەریی سوپایەلی سۆڤیەت و ئینگلیز و پاشان ئەمەریکایشیان هاتە پاڵ.

ئەم ڕووداوە سەرەڕای بانگەواشەی سەردەمی ڕەزاشا و ئەو بەشان و باڵ هەڵدانەی بۆ سوپای سەرلێشێواو کرابوو و دەکرا ـ کارێکی نائاساییی دەکردە سەر من و هیی وەکو من. لە هەمان ئەو ڕۆژانەی خەرماناندا من خەیاڵی ئەوە هەڵی گرتبووم ڕێگەیێ بۆ سەرخۆبوونی وڵاتە داگیرکراوەکەم بیینمەوە. حەز و خولیای منیش وەک حەز و خولیای لاوانی ئەو ڕۆژانە پەسندکردن و لایەنگرتنی ئەلمانیای نازی بوو، بەتایبەتیش کە «هاوپەیمانان» ئێستە وڵاتەکەمیان ژێردەستە کردبوو. لە دۆزینەوەی ڕێگەچارەدا، بەناچاری ڕێگەم بە پارتە سیاسییەکان دەکەوت کە پاش مانگی خەرمانانی ۱۳۲۰(۱۹٤۱) کەوتبوونە خۆ.

لەگەڵ پارتی(کبود)دا هاوەڵیم پەیا کرد کە پارتێکی ئەلمانخواز بوو و ڕێبەرەکەی (نۆبەخت) بوو کە نوێنەری خولی سێزدەمینی پەرلەمان بوو،

(*) کتێبی «ڕاپەڕینی ئەفسەرانی خۆراسان» لەلایەن وەرگێڕی ئەم کتێبەی بەردەست کراوە بە کوردی و بڵاوکراوەتەوە، بەڵام ناوەکەی گۆڕاوە بۆ «بارزانی خۆی بەدەستی کەسەوە نادات»، هەولێر- ۱۹۹٦.

چەندان جار دیمانەیم کرد. لەگەڵ حزب و ڕێکخراوەکانی تریشدا بووم بەناسیار، لە کۆلێجی ئەفسەریشدا لە پێناو دۆزینی ڕێگەچارەیێ کۆبوونەوەمان لەگەڵ هاوخولە هاوبیرەکانماندا دەکرد.

ساڵی ١٣٢١ بە پلەی ملازم دووەمی پۆلی ئاسمانی لە کۆلێجی ئەفسەری تەواو بووم و ئەرکی خزمەتم لە ئەسفەهان و شیراز پێ سپاردرا، ساڵی ١٣٢٢ بۆ تەواو کردنی خولی باڵەفڕوانی بانگهێشتنی تاران کرام، ئەو ماوەیە هیچ تاوێ لە هۆڵی گەڕان بەدووای چارەسەردا هەدام نەدەدا، هەتا ئەوەی لە ساڵی ١٣٢٣دا بە موتاڵای بەڵاوۆکەکانی حزبی توودەی ئێران بە کلاورۆژنەی هیوا گەیشتم و بەڕەسمی بووم بە ئەندامی ڕێکخراوی عەسکەریی حزبی توودە. کۆبوونەوەکانی حزب هەموو حەفتەیەک دەبەستران و قسەکەری کۆبوونەوەکانیش زۆربەی جاران (کامبەخش) بوو کە ئەندامی کۆمیتەی ناوەندیی حزب و نوێنەری ئەنجومەن (پەرلەمان) بوو، بابەتگەلی ناخاوتنیش زێدەتر ڕووداوگەلی سیاسیی ئێران و دەرەوە بوون. لە مانگی خەرمانانی ساڵی١٣٢٤(١٩٤٥)دا سەرهەڵدانی ئەفسەرانی سوپای خۆراسان بەڕێبەریی رانید ئەسکەندانی رووی دا. ڕاپەڕیووەکان برێتی بوون لە ١٩ ئەفسەر و ٦ سەرباز کە هەر هەموویان ئەندامی ڕێکخراوی سوپاییی حزبی توودە بوون. ئەوانە پاش چەک لێکردنەوەی مۆڵگەی مراوە تەپە بەرەو گورگان و گونبەت چوون. لیوا حەسەن ئەرفەعی سەرۆکی ئەرکانی سوپا بۆ سەری هەر یەک لەمانە خەڵاتی دانابوو، ڕاپەڕیوان لە گونبەت کاوس کەوتنە بۆسەوە و پاش ٧ کوژراو و ٥ بریندار ـ کە بە دیلی گیران ـ هەڵاتن. ڕێکخراوی حزبی توودە لە گورگان هەڵاتووەکانی کۆوەکرد و بۆ باکۆی ناردن.

لە مانگی (گەلاوێژ)ی ساڵی ١٣٢٤ فیرقەی دێموکراتی ئازەربایجان بەڕێبەرایەتیی جافەر پیشەوەری سەربەخۆییی خۆی ڕاگەیاند و، ڕێکخراوەکانی حزبی توودە لەو ناوچەیە بە فەرمانی بەرپرسیارانی سۆڤیەت پێوەندییان پێوە کردن. لە مانگی (ڕەزبەر)ی ١٣٢٤ بەدوواوە بەرپرسیارانی سۆڤیەت پێداپێدا و بە گوێرەی خواست، ئەفسەرانی پاشماوەی ڕاپەڕینی ئەفسەرانی خۆراسانیان بۆ رابەرایەتیی کردەوەی چەک لێکردنەوەی یەکەگەلی سوپا و جەندرمە لە باکۆوە بۆ ئازەربایجانی

سۆڤییەت ناردەوە. لە ٢١ی سەرماوەزی ١٣٢٤ مۆلگەی تەورێز بەیارمەتیی مایەکی و واتایەکیی سوپای سوور خۆی دا بەدەست فیرقەی دیموکراتی ئازەربایجانەوە و پیشەوەری حکوومەتی خۆی بە ئەنجوومەنی راوێژی گەلی ئازەربایجان ناساند. پاش ماوەیەک حکوومەتی خودموختاریی کوردستانیش لە مەهاباد بەڕابەرایەتیی قازی محەمەد خۆی ڕاگەیاند.

لە مانگی (ئاخەلێوە)ی سالی ١٣٢٥ بەرپرسی حزبیی نووسەری ئەم کتێبە کە ملازم یەکەمی ئاسمانی ڕەحیم بەهزاد بوو و چەندان سال دووای ئەوە، لە ١٣٣٤دا پاش ئاشکرابوون و گیرانی ئەندامانی ڕێکخراوی حزبی لە سوپا، گوللەباران کرا، لە ماوەی پشووی نەورۆز سەردانێکی ئازەربایجانی کرد، لە گەڕانەوەیدا، بەقسەی عەقید ئاگاهی کە ئەفسەرێکی بالەفڕوان و لە دامەزرێنانی ڕێکخراوی سوپایی بوو و بەسەرکردەی هێزی ئاسمانیی حکوومەتی پیشەوەری دامەزرابوو، گوتی: سوپای ئازەربایجان پێویستی بە چەکی ئاسمانی هەیە و وا دەخوازێ بالەفڕوانانی خۆبەختکردووانە بەخۆ و بالەفڕیانەوە پال بدەن وەسوپای ناوبراوەوە و هێزی ئاسمانیی ئازەربایجان دابمەزرێنن. دووای تەواوبوونی کۆبوونەوە، ملازم یەکەم عەلی جوودی و نووسەری ئەم دێرانە ئامادەییی خۆیان بۆ خۆدانەپالی سوپای ئازەربایجان پیشان دا. بەیانیەی ڕۆژی ٢٦ی (ئاخەلێوە)ی ١٣٢٥(١٩٤٦) بەخۆ و دوو بالەفڕی شەڕوانی ئاداکس بەرەو ڕووی تەورێز فڕین و چوونە پال سوپای ئازەربایجان.

یەکەمین دیمانە لەگەل جەنەرال بارزانیدا:

لە مانگی سەرماوەزی ١٣٢٥، یەکەگەلی سوپای شا بەرەو (میانە) وەڕێ کەوتن بۆ ئەوەی لەگەل سوپای پیشەوەریدا بکەونە شەڕ. حکوومەتی ئازەربایجان فەرمانی خۆ تەیارکردنی بە یەکەگەلی خۆی دا.

ئێمەی بالەفڕوانانی هەلاتوو کە تامەزرۆی خزمەت و بە هیوای بەشداری لە شەڕبووین، سەردانی تەرکانی سوپامان کرد و، خواستمان بەشداریی ڕاستەوخۆ لەو پێکدادانەدا بکەین.

ڕۆژی ١٩ی سەرماوەزی ١٣٢٥ ئەرکانی سوپا بە فەرمانێک بۆ نووسەری ئەم کتێبە، کە لە کاتی ئەبوونی سەرکردەی هێزی ئاسمانیدا جێگری ئەوبووم ـ ئەرکی پێ سپاردم لەگەڵ دوو کەسی تر لە باڵەفڕوانان، ملازم ئەبولقاسم هەقپەرست و ملازم نیکۆلا ماکاریان، بەرەو بەرەی مەراغە و سەقز بچین و لەوێ پێوەندی بە بەرپرسانی مۆڵگەکانەوە بکەین و لە بارەی تەیارکردنی باڵەفڕگەی کاتی و دەستەبەرکردنی پێوەندیی بەرەدا کاروباری پێویست جێبەجێ بکەین. سەعات ٢٣ی ڕۆژی ١٩ی مانگی سەرماوەز، شان بە شانی فەوجێک بە سەرکردایەتیی ئەقیب ئەسبەقی کە دەیویست بچێ بۆ مەراغە، بەرەو جێگەی پێ سپاردراومان کەوتینە ڕێ و نیوەڕۆی ڕۆژی بیستی مانگ گەیشتینە میاندوواو. لە میاندوواو بە ئۆتۆمبیلێکی جێب کە ئەقیب قەمسەریان و ئەقیب قەهرەمان بە ئێمەیان دابوو، ڕووەو گوندی (سەرا) ڕۆیشتین کە بارەگای جەنەراڵ مستەفا بارزانی بوو.

مەلا مستەفا یەک لە سێ جەنەراڵەکەی سوپای کوردستان بوو، دوو جەنەراڵەکەی تر بریتی بوون لە محەمەد حوسێن سەیفی قازیی وەزیری شەڕ و محەمەد ڕەشید خانی قادرخان زادە کە لەوەوپێش بە دیاردیی ئینگلیزەکان سوپای کوردستانی بەجێ هێڵابوو و چووبووەوە بۆ عێراق.

شەو ڕاشکابوو ئێمە گەیشتینە گوندی سەرا، مەلا مستەفا و سەرۆکی ئەرکانەکەی کە عەقید (پیرزادە) بوو لەوێ ئەبوون. ئەقیب مەحمود تیوای کە (بەرپرسیاری ڕێکخستنی بەرە بوو) هاتە پێشوازیمان و، شەو لە یەکێک لە خانووەکانی گوند ڕۆژمان کردەوە.

دوواجار پاش نیوەڕۆی ٢١ سەرماوەز، مەلا مستەفا لە ڕێگەی مەهابادەوە هاتە نووسینگەی ئەرکان. ئەوە یەکەمین دیمانەی من بوو لەگەڵ جەنەراڵ بارزانیدا. جلکی جەنەراڵیی لەبەردا نەبوو، جلکەکانی کوردی بوون، کورتەک و شەرواڵی کوردی و پشتێن و جامانەی سووری خاڵخاڵی لەسەرنابوو. بەخۆ و بە ڕیزبەندی گوللە و برنۆی ناوەندی کە تایبەت بوو بە یەکەگەلی سوارەی سوپا، پیاوێ بوو ٣٥ ساڵی، مووڕەش، برۆ پێک گەیشتوو، چاوگەش و بەژن ڕێک، کورتە باڵا و لەشساغ، چوست و چالاک... ئەمە جەنەراڵ بارزانی بوو.

ئێمە هەتا ئەو ساتە، لە گۆڕانکاریی سیاسی، کاردانەوە و هەڵچوونی تاران و تەورێز بێ ئاگابووین، نەماندەزانی کە پێشەوەری و سەرکردەکانی تری فیرقە، شەوێک پێشتر بە فەرمانی قولیشوف ـ کۆنسولی سۆڤیەت لە تەورێز- شاریان بەجێ هێڵاوە و لە ڕێبازگەی جەلفاوە تێیان تەقاندووە و پەنایان بۆ سۆڤیەت بردووە.

خۆمان بە جەنەڕاڵ مستەفا بارزانی ناساند و، ئەرکی گرووپەکەی خۆماغان پێی ڕاگەیاند، لەوەڵامدا، دەقی برووسکەی پێشەوەریی دایە دەستم کە شەوی پێشتر ناردبووی و بە زمانی فارسیی نووسەکی گوتی: «هەمــوو شت تەواوبووە»، ناوەڕۆکی برووسکەکەی پێشەوەری هەتا ئەو شوێنەی بە بیرم بێتەوە ئاوهابوو: «لەبەرئەوەی سوپای ئێران، بۆ چاودێریی کاری هەڵبژاردن، بەرەو ئازەربایجان هاتووە، سەرجەمی یەکەگەل ئاگەدار دەکەینەوە کە بەبێ پێشاندانی بەرگری، بەرەو مۆڵگەکانی بنەڕەتی بگەڕێنەوە».

مەلا مستەفا گوتی کەوا لەمیاندوواوەوە دێ، سەید جافەر پێشەوەری و ڕابەرانی فیرقە هەڵاتوون، ئەویش نیازیەتی هەر ئەو شەوە پیاوانی خۆی کۆوە بکات و بەرەو مەهاباد بکشێتەوە. گوتی: ئێوەش دەبێ یەکێ لەم دوو ڕێگەیە هەڵبژێرن، یان لەگەڵ ئێمەدا بێن و سوود لە پارێزراویی ئێمە وەرگرن، یان بە دووای چارەنووسی خۆتانەوە بەرەو کوێ سەرهەڵدەگرن برۆن. ئەوەش دەبێ بڵێم کە سەبارەت بە هەڵاتنی پێشەوەری و لەبەریەک هەڵوەشانی سوپا و فیرقە، لە ڕێگەی نێوان سەرا- میاندوواو- ئازەرشا و تەورێزدا هێمنی و تەنیایی بۆ ئێوە لە گۆڕێدا نییە. لە وەڵامی ئەودا گوتم: ئێمە سێ کەس لەگەڵ ئێوەدا دەبین و چیمان لەدەست بێ دەیکەین. مەلا مستەفا گوتی ئێوە ئەم برووسکەیەی پێشەوەری بەدەستەوە بگرن و بچن بۆ پێشەبەری سەقز، لە زمانی منەوە بە سەرکردەگەلی یەکەکان بڵێن پیاوانی ئێمە لە سەعات ۸ی پاشنیوەڕۆ لێرەوە بەرەو مەهاباد بەرێ دەکەون، ئەوەی حەز بکات لەگەڵ ئێمەدا بێت با سەری سەعات هەشت لە گوندی سەرا ئامادەی بەرێ کەوتن بێت.

لە ناوەڕۆکی قسەکانی بارزانی تێ گەیشتم کە لەو ساتەوە ئیتر خۆی بە سەکردەی بەرەی سەقز نازانێ و تەنیا لە هەمبەر پێشمەرگەکانی

بارزانیدا هەست بە لێپرسراوی دەکات. فەرمانی پێویستم بە ملازم هەقپەرست و ملازم ماکاریان دا بۆ ئەوەی لەگەڵ نەقیب تیوایدا هاوکاری بکەن. نەقیب تیواییش برێک گۆشت و نان و نیسک و نۆک و ئەمانەی بە لۆری بۆ بۆکان هەنارد بۆ ئەوەی سەربازان کە لە ڕێگەوە دێن خواردنێکی گەرمیان بۆ لێ بنرێ و ملازم هەقپەرستیش خۆ بەختکردووانە، لەگەڵ باری لۆریدا بەرەو بۆکان چووبوو.

من لەگەڵ جێبەکەی مەلا مستەفادا بەرەو هێڵی پێشەوەی بەرەی سەقز چووم، یەکەمین یەکەی هێڵی پێشەوەی بەرە برێتی بوو لە فەوجێکی پیادە بە سەرکردایەتیی نەقیب عەلی ئەسغەر ئیحسانی کە لە پاشماوەکانی ڕاپەڕینی ئەفسەرانی خۆراسان بوو، نەقیب ئیحسانی لە پێکدادانەکەی گونبەت لەگەڵ هێزەکانی جەندرمە و شارەوانیدا، گوللە بە پێی کەوتبوو و گیرابوو. پاش چارەسەر، دادگەی سوپایی بۆ ئەو و چوار کەسی تر لە گیراوەکان حوکمی لە سێدارەدانی دەرکردبوو بەڵام ئەو و چوار ئەفسەرە گیراوەکە بە یاریدەی حزب و ڕێکخراوی سویا، لە گرتووخانە ڕایان کردبوو و گەیشتبوونە ئازەربایجان. «دوورکەوتمەوە». بەسەرهاتەکەم بۆ ئیحسانی گێڕایەوە، بە سەرسڕماوی و بێزارییەکی زۆرەوە ئەوجا پەسندی کرد کە سەری سەعات ٨ تەبای پیاوانی خۆی لە گوندی سەرا ئامادەبێ. یەکەکانی تر (فیدائی) بوون بە سەرکردەییی (رامتین) کە یەکێک بوو لە ڕابەرانی یەکەتیی کرێکارانی ڕێگەی ئاسن، لە کاتی ڕاپەڕیندا، پلەی (رائید)یی پێ درابوو. پێشتر یەکترمان دەناسی، لە (زنجان)ەوە یەکترمان دەناسی، کاتێ برووسکەکەی پیشەوەریم لە بارەی پاشەکشێوە پێ ڕاگەیاند باوەڕی نەکرد و لەگەڵ مندا هات بۆ سەرا، لە نووسینگەی سەرکردایەتیی بارزانیدا، لەگەڵ ئەودا کەوتە سێ و دوو، دوواجار پەسندی نەکرد بەرەو مەهاباد بەگەڵمان بکەوێت. لە ڕێگەی میاندواووەوە بەرەو تەورێز چوو و لە نێوانی ڕێگەدا گیرا، لەدادگەی (گۆڕەپان)ی مەراغەدا لە دادگە درا و فەرمانی لەداردرانی بۆ دەرچوو و هەڵواسرا.

سەعات هەشتی شەو فەوجی نەقیب ئیحسانی گەیشتە سەرا و بە ئەسپایی کەوتینە جووڵە. لەکاتێکدا کە بەفر دایدابوو، بە پێیان بەرەو بۆکان کەوتینە ڕێگە و پاش برینی ١٨ کیلۆمەتر دەورووبەری نیوەی شەو

گەیشتینە بۆکان.

بەوشەوە و بەو ئاوهەوا بەفراوییە، لەگەڵ ئەفسەرانی فەوجدا گەیشتینە قەڵای بۆکان کە باڵەخانەیەکی کۆنەیە لەسەر گردێکی دەستکرد. ئەوە مۆڵگەی رائید خاکساری بوو.

بەڵام بەرەورووی دیمەنێکی سەرسوڕهێنەر بووینەوە: شوێنەوارێک لە یەکەی فەوجی رائید خاکساری نەدەبینرا، کوردانی خۆجێیی سەرقاڵی تاڵان و بڕۆی کۆگەکان بوون! چەند سات گێژۆیژ لەناو قەڵاکەدا هەڵوەستاین، پاشان لە قەڵا دەرکەوتین. دیمەنێکی تر: شوێنەوارێک لە فەوج و ڕێکخستنەکەی بەجێ نەمابوو: سەرباز و پلەداران دڵۆپێک ئاوبوون و چووبوونە زەوی!

بەناچاری هاتینەوە ناو قەڵا: لەوێ تووشی لۆرییەکی سەر بە بارزانییەکان هاتین، لۆرییەکە تەنەکەی بەنزینی بارکردبوو، بارزانییەکان ئامۆژگارییان کردین کەوا بۆ ڕزگاری لەم تەنگانەیە لەگەڵ ئەوان بەرەو مەهاباد بڕۆین. لەگەڵ ئەفسەرانی تردا، ئیحسانی، تیوای، ئەرتەشیار، مەحموود تەوەکولی، عەلی ئەسغەری و ماکاریان لە لۆری سواربووین و لە ڕێی بورهانەوە گەیشتینە مەهاباد.

ملازم هەقپەرست و رائید خاکساری، چارەنووسێکی ناڵەباریان بەسەرهاتبوو، دەمە و ئێوارەی ئەو ڕۆژە گەیشتبوونە بۆکان، وردە ئاغاکانی ئەوێ گرتبوویانن و پاشان بۆ ئیسپاتی دەست بەسینگەوە گری و شاپەروەریی خۆیان ئەوانیان دابوو بە دەستی سوپاوە. لە مەهاباد، لەگەڵ نەقیب زەهیری و نەقیب سەفایی لە دادگە درابوون و حوکمیان بۆ دەرچوو بوو و گوللەباران کران.

* * *

بەیانیەی ڕۆژی ٢٢ی سەرماوەز کە گەیشتینە ناو مەهاباد و کەوتینە پەیدۆزی قازی محەمەد. مەهاباد هێمن بوو، ئێمەیان بۆ نووسینگەی حزبی دێموکراتی کوردستان ڕێنوێنی کرد. قازی محەمەد لەوێ بوو، ئێمەی بەگەرموگوڕی و ڕووی نەرم و نیانەوە وەرگرتەوە. یەکەمین پرسیاری ئەمەبوو: ئایا ناشتتان خواردووە؟ گوتمان شێویشمان نەخواردووە. فەرمانی

دا نانی بەیانییان بۆ هێنایین. لەدەمی نانخواردنی بەیانیدا گوتی: پێشوی شەو پیشەوەری تەلەفۆنێکی بۆ کردم گوتی سوپا لە ڕێگەی هاتنی بەرەو تەورێزدایە، ئێمەش خەریکی خۆسازدان بۆ جەلفا و ڕۆیشتن بەرەو سۆڤیەتین. پێشنیاری کرد گوتی: ئێوەش خۆتان و خاوخێزانتان بەشەو مەهاباد بەجێ بێڵن و پەنا وەبەر سۆڤیەت ببەن. لەوەڵامدا گوتم من لە مەهاباد لەگەڵ خەڵک دەمێنمەوە و هەتا ئەو شوێنەی توانام هەبێ دەبمە لەمپەر لە پێش خوێنڕژان و ئاژاوە، هەتا ئەگەر دەردێ بەسەر خەڵکدا هات بەسەر منیش بێت...

ئەم قسەیەی قازی محەمەدی هەر لە بیرماوم هیچ کاتێ لەبیر نەچووە و ناچێتەوە. قازی محەمەد مایەوە و تەنانەتیش لە پێناوی پێشبڕی لە خوێنڕێژی و قەتلوعامی بێ واتادا، بۆ دیانەی لیوا هومایوونی ـ ی سەرکردەی هێزی ناردراو ـ چوو بۆ میاندوواو و بوو بە بەرگر لە پێش دووبارەبوونەوەی ڕووداوەکانی تەورێز و ورمێ و شارەکانی تری ئازەربایجان لە کوردستاندا.

قازییەکان ـ قازی محەمەد و ئەبولقاسم سەدری قازیی برای و محەمەد حوسێن سەیفی قازیی ئامۆزایان بە دادگەی سەردەمی شەڕ سپارد: دادگە هەر سێیانی بە هەڵواسین حوکم کرد و فەرمانی دادگە لە شەوێکدا، تەواو پاش ساڵێک یەک ڕۆژ کەم، پاش ڕاگەیاندنی ئۆتۆنۆمی لە هەمان گۆڕەپانی «چوارچرا» کە قازی محەمەد بەر لەوە هەبوونی حکوومەتی خودومختاریی خۆی ڕاگەیاندبوو(*)، جێبەجێ کرا.

هەڵوێستی جیاوازی قازی محەمەد و پیشەوەری ـ ڕێبەرانی دوو کۆمەڵگەی کورد و ئازەربایجانی ـ شوێنەواری جیاوازیان بەسەر خەڵکەوە هەبوو و کاردانەوەی دوور لەیەکیان هێنابووە پێش: پاش تێپەڕینی سی و دوو ساڵ، پیشەوەری و فیرقەی دیمۆکراتی ئازەربایجان، هیچیان نەیانتوانی خۆشەویستییەک لە دڵی خەڵکدا بۆ خۆیان پەیا بکەن. لە کاتێکدا لە مەهاباد گۆڕی قازی محەمەد، بوو بە مەزارگە و لە دەسپێکی

(*) ئەمران پێشەوا قازی محەمەد و دوو قازییەکەی تر لە بەردەبەیانی ڕۆژی ٣٠ ئادار ١٩٤٧ لەدار دران بەڵام ڕاگەیاندنی کۆماری کوردستان لە ٢٢ی کانوونی ٢ی ١٩٤٦ بوو واتە ساڵێک و دوو مانگ زیاتر لەو نێوانەدا هەیە. وەرگێر.

شۆڕش و ساڵوەگەڕی شەهیدبوونیدا، سەت هەزار مرۆڤ لە دەوری کۆوەبوون و بۆ بیرەوەری و بیرئانینی ئەو، ڕێزیان نواند و بە گەرمی یادیان کردەوە. پاش شۆڕشیش، خەڵکی مەهاباد گەورەترین گۆڕەپانی شاریان بە ناوی ئەو پیاوە مەزنەوە ناودێر کرد.

قازی محەممەد لێمانی پرسی، ئایا لەم بارودۆخەدا نیازی چیمان هەیە؟ گوتمان ئێمە لێرە بێگانەین، لە ئازەربایجانیش حکوومەتی فیرقە هەڵوەشاوەتەوە و ژیانی ئێمەی ئەفسەرانی شۆڕش لە مەترسیدایە، هیچ سەرەوەدەرێکمان نییە لەوە بترازێ پەنا وەبەر تاکە نووای هێمن کە یەکەتیی سۆڤیەتە ببەین. قازی محەممەد لەو هەلومەرجە تەنگژاوی و ئاڵۆسکاوییەدا کە باڵی بەسەر مەهابادا کێشابوو، بە هێمنییەک کە بۆ ئێمە مایەی سەرسامان بوو گوتی: جارێ لە پێشەوە ئەو چەکە ئەماتیکانەی پێتانە دەردی سەرە بۆ ئێوە، کورد ئاشقە چەکن، هەر بەبۆنەی ئەمەوە لە ڕێگە و باناندا تەنگتان پێ هەڵدەچن. ئەو شەش ئاگرەی پێتانە لە بن جلکەوەی ببەستن بەستانە، جلکی ئەفسەرییش بگۆڕن بۆ ئەوەی نەناسرێنەوە.

فەرمانی دا جلکی غەیرە سوپاییان بۆ هێنایین. لە ژوورەکەی تەنیشتەوە، جلکی خۆمان گۆڕی، دووسەت تومەنیشی بۆ خەرجیی ڕێگە دا بە هەریەکەمان، بیرهێنەوەیەکیشی بە زمانی کوردی بۆمان نووسی و دایە دەستمان بەم ناوەڕۆکە: «برایانی کورد! ئەمانە ئەفسەرانی ئازەربایجانن کە بۆ یارمەتیی ئێمە هاتبوون، لە هەر پشتیوانییەک کە لە دەستتان دێ بۆ ئەمانە کەمتەرخەمی نەکەن».

خواحافیزیمان کرد و بە پێیان ملی ڕێگەی ورمێمان گرتەبەر. دەوری نیوەڕۆ گەیشتینە قاوەخانەیەک، نانی نیوەڕۆمان خوارد؛ پاش فراوین ویستمان بەرێ بکەوینەوە، لۆرییەک کە بارزانییەکانی هەڵگرتبوو گەیشتە جێ. لە ورمێوە دەهات، لۆرییەکە لەبەردەم قاوەخانەکەدا وەستا. بەرپرسی چەکدارەکان پیاوێ بوو بەناوی کاک سالح، بارودۆخی ڕێگە و حالی فیرقەمان لە ورمێ لێی پرسی، گوتی لە ورمێ کوشتنی فیرقە هەر بەردەوامە و «ئازاد وەتەن»ی بەرپرسی فیرقەشیان کوشتووە. گوتی لە بەرژەوەندی ئێوەدا نییە بچن بۆ ورمێ، چونکە بێگومان دەتانگرن.

پێشنیازی کرد لەگەڵ ئەودا بۆ نەغەدە کە لە ژێر دەستی بارزانییەکاندا بوو بچین هەتا ئەو دەمەی بارودۆخ بڕێک هێور دەبێتەوە.

پێشنیازی کاکە سالحمان بەڕاست زانی و پەسندمان کرد و لەگەڵ ئەو و پیاوەکانیدا بۆ نەغەدە چووین. شەو گەیشتینە نەغەدە، پرسیاری قاوەخانەیەکمان کرد و داوای نان و چامان کرد. هەر ئەو کاتە بانگ ڕاهێڵێک لە کۆڵانان بانگەوازی کرد گوتی لە نەغەدە حکوومەتی عەسکەری فەرمانڕەوایە و، حوکم حوکمی شێخ محەمەد سدیقی بارزانییە. لە سەعات ٩ی شەو بەدوواوە هاتن و چوون قەدەغەیە. بە بیستنی دەنگی بانگ ڕاهێڵ کە لە شوێنی مایکرۆفۆنی ئەمڕۆدابوو هەستمان بە تەنایی کرد و، سەبارەت بەماندووەتیمان لەسەر سەکۆی قاوەخانەکەدا نووستین.

نیوەی شەو بوو لە دەنگی ڕاکێش ڕاکێشی دەسکی چەک و بانگی «هەستنەوە!» لە خەو ڕاپەڕین. چەند کەسێکی کوردبوون ـ پاشان زانیمانەوە کەوا کورد نەبوون و تەنیا سەروگوێلاکیان کوردی بوو ـ تفەنگیان بەرەوڕوومان کردبووەوە و گوتیان: دەست بەرزکەنەوە، نەجوولێن!

دەستمان بەرزکردەوە، نەجوولاین؛ یەکێکیان هاتە پێشەوە و دەمانچەکانی لێ کردینەوە، فەرمانی دا لە قاوەخانەکە دەرکەوین، ئیتر دیل ببووین، ئێمەیان لە پشت یەکەوە ڕێز کرد و بردیانینە مزگەوتێک ـ بەفر دەباری ـ ئەوان پاسەوانییان لێ گرتین و، ئێمەش بەرەی مزگەوتمان بەسەر خۆمان دادا و هەتا بەیانی لێی نووستین.

بەیانی جارێکی تر ئێمەیان لە دووای یەکتردا ڕیز کردەوە و، لەگەڵ پاسەوانان، کە لە قەرەپاپاغی نەغەدە بوون، بەناو تەغەدەدا ئێمەیان بردە خانووی ئاغایەک گوایە ناوچە (ناحیە)ی نەغەدەیە.

لە ڕێگە تووشی یەکێک لە فیدائیان بووین. لاوێکی ئاشووری بوو بە ناوی میکائیل، کە هەندێک لە هاوەڵانی ئێمەی دەناسی. گوتی کێوەتان دەبەن؟ هاوەڵە ئاسیارەکەی گوتی دوێنێ شەو ئێمەیان لە خەودا لە قاوەخانە گرتووە و وا ئێستا بۆ ناوچەمان دەبەن.

لاوە ئاشوورییەکە ڕۆیشت و ئێمەش گەیشتینە ناوچە؛ لە دەرگەی

دەرەوەی خانووی ناوچە ئێمەیان پشکنی و پارە و سەعات و قەڵەم ـ بە کورتی چیی هەمانبوو و نەمانبوو ـ لێیان سەندین و گوتیان چاوەڕوان بن با بەڕێوەبەری ناوچە تاشت بخوات پاشان بۆ شوێنێکی هێمنتان دەنێرێ!

بەڕێوەبەری ناوچە، ئەمیر فەلاحی پاپاغ بوو کە ئێستا پارووێکی چەوری دەست کەوتبوو بۆ ئەوەی لە بریتی گوناحی هاوکاریکردنی حکوومەتی خودموختار، بیدات بەدەست حکوومەتی شاوە و میداڵ و نیشان وەربگرێ.

بەڵام بەخت بۆی نەهێنا و، چارەنووسی ئێمە لاپەڕەیەکی تری گرت. لەو هەرا و بەزمەدا، لاوێکی پازدە شازدە ساڵەی بارزانی، کە پاشان دەرکەوت عەلی محەممەد سدیقە، کوڕی شێخ محەممەد سدیق و برازای مەلا مستەفای بارزانییە، بەخۆ و بە دوو چەکدارەوە پەیابوون. سەری کێشایە ئەو ژێر زەوینەی ئێمەی تێدا بووین و چووە تەوژمی سەرەوە و یەکڕاست چووە بۆ لای بەڕێوەبەری ناوچە.

بارودۆخەکە گۆڕا: ئێمەیان بردە ژووری پێشوازیی بەڕێوەبەری ناوچە، ئەو کەسەی پێی دەگوترا (بەڕێوەبەری ناوچە) زمانی لاڵ ببوو لە وەڵامی پرسیاری عەلی محەممەد سدیقدا کە دەیپرسی ئەمانەتان بۆچی گرتووە؟ دەیگوت بۆ پاراستنی گیانیان، ویستم بیانپارێزم، بەڵام زوانی ئێمەش ئێستاکە ببووەوە و کەوتبووینە پیلەکە و دەمانگوت ئەگەر وابوو بۆچی چەکتان لێ سەندین، بۆچی پارە و کەلوپەلەکانتان بردین!... هەرچۆن بێ، شەش ئاگر و پارە و کەلوپەلەکانیان پێ داینەوە. پاشان بۆمان دەرکەوت ئەو لاوە ئاشوورییە چووەتە جێگەی شێخ محەممەد سدیق و ڕووداوی گیرانی ئێمەی پێ ڕاگەیاندووە و ئەویش کوڕەکەی خۆی بۆ ڕزگار کردنی ئێمە هەناردووە.

ئەوە سێیەمین جاربوو بارزانییەکان لەو بارودۆخ و هەلومەرجەی لە ناوچەکەدا باڵی خۆی کێشابوو. ژیانی ئێمەی ئەفسەرانی بێ تاقیکردنەوەیان لەو هەرێمە بیانییەی کە زمانی خەڵکەکەی تێ نەدەگەیشتین، ڕزگار دەکرد.

لەگەڵ عەلی محەممەد سدیقدا چووینە لای باوکی، شێخ محەممەد سدیق لەگەڵ ئێمەدا بەزەیی هەبوو، گوتی ئەغەدە بۆ ئێوە شوێنێکی هێمن نییە

بۆیە لەوانەیە ئەم ڕووداوە جارێکی تر دووبارە ببێتەوە، ئێوە هۆیەکی چاکن بۆ خۆ لە حکوومەت نێزیک کردنەوەی ئەم جۆرە ئاغایانە. بۆ ئێوە وا چاترە بچن بۆ شنۆ کە تەواو لە ژێر دەسەڵاتی ئێمەدایە.

ئەو ڕۆژە، ئەقیب تەفرشیان و ملازم یەکەم، ڕەئیس دانا ـ لە ئەفسەرانی خۆراسان ـ بەخۆ و بە تۆپی ٧٥ی چیایی و تۆپهاوێژ و وڵاخی پێوە بەستراو، لە سایەی پارێزگاریی بارزانییەکانەوە گەیشتنە نەغەدە. ملازم سێیەم حەمید دەباغ زادەی ئەفسەری فیرقەشیان لەگەڵدابوو، تەفرشیان لە نەغەدە هەریەکە و برێک پارەی بۆ مەسرەفی ڕێ دا بە سەربازەکان و ڕەوانەی ماڵی خۆیانی کردن.

دەمە و ئێوارەی هەر ئەو ڕۆژە، عەقید غەفاری، بە نوێنەرایەتیی لیوا هومایوونیی سەرکردەی هێز، بۆ وتووێژ لەگەڵ جەنەراڵ بارزانیدا گەیشتە نەغەدە و بانگهێشتنیان کرد هەتا بۆ وتووێژ لەگەڵ بەرپرسانی حکوومەتدا بچێ بۆ تاران. ئامانجی ئەو چاوپێکەوتنانە ڕێ لێ برینەوەی بەیەکدادانی زووی نێوان یەکەکانی سوپا و بارزانییەکان بوو. بەرپرسانی سوپا کە ئامادەی ئەو جۆرە بەیەکدادان نەبوون، سەبارەت بە زانینی مێژووی خێڵی بارزان و خەباتی ڕابردوویان لە هەمبەر دەوڵەتەکانی عوسمانی و عێراقدا، بەم باسە شڵەژا بوون.

جەنەراڵ بارزانی دووای وەرگرتنی پێشەوایەتیی شێخ ئەحمەدی برا گەورەی خۆی، کە سەرۆک و ڕێبەری ئاینیی خێڵ بوو، تەبای عەقید عیزەت عەبدولعەزیز و عەقید میرحاج ئاکرەیی ـ لە ئەفسەرانی کوردی ڕاکردوو لە سوپای عێراق ـ بەرەو مەهاباد کەوتنە ڕێ و، شان بەشانی عەقید غەفاری، بۆ دیمانەی شا و وتووێژ لەگەڵ سەرۆک وەزیران ئەحمەد قەوام و ڕەزمارای سەرۆک ئەرکانی سوپادا چوو بۆ تاران.

وەک گوترا خواستی سوپا لەم کردەوەیە سوود لە هەل وەرگرتن بوو بۆ ئەوەی هێز کۆجێ بکات و خۆی ساز بدات بۆ سەرکوتینەوەی بارزانییەکان. بارزانییەکانیش بێگومان لەم نیازە حاڵی ببوون، ئەوانیش پێوەبوون سوود لە هەل وەربگرن. ئافرەت و منداڵیان دەست و پێگر بوون و دەیانویست زستانەکە بەسەر ببەن و خۆیان بەبەهار بگەیێنن.

دوماهیی مانگی سەرماوەزی ١٣٢٥ بوو کە دە کەس لە ئەفسەرانی

پەرگەندە: تەفرشیان، ئیحسانی، ئەرتەشیار، تیوای، رەئیس دانا، زەربەخت، عەلی ئەسغەری، تەوەکولی، ماکاریان و دەباغ زادە بەخۆ و دوو تۆپی ٧٥ی چیایی چووینە شنۆ. لە شنۆ خانووەکی گلێنمان بە کرێی رۆژانەی دوو تومان بە کرێ گرت و نێزیکەی چوار مانگ هەر چوارمان لەو خانووەدا ژیاین.

هەلومەرجی ژیان بێ رادە زەحمەت بوو، لە پاکی و گەرما و، تەنانەت ئاودەستیش شتێک نەبوو ناوی هەبێ. کێچ و ئەسپێش بێ ژمار، زۆربەی شەوان کاتی بێ کارمان بە کوشتنی ئەسپێوە بەسەر دەبرد. ئەوەش جۆرێ بوو لە ژیان، لاو بووین، هەرچەندە ئەسپێ هەبوو پێکەنینیش هەر هەبوو، مایەی پێکەنین زۆر بوون... ئەسپێ یەکێ بوو لەوان.

رۆژان دەچووینە «دیوەخانە»، واتە بۆ ژووری ئەنجوومەن و پرس پێ کردنی شێخ ئەحمەد دەچووین و بە وێژ و راوێژ بەسەرمان دەبرد. لەوێ بە چا پێشوازیی لێمان دەکرد. ئەو رۆژانەش کە ئاوهەوا خۆش بوون، تەفرشیان و رەئیس دانا و دەباغ زادە لەگەڵ گەلەپیاوی خۆیان، کە تفەنگداری دەسبژار و لاوی بارزانی بوون، دەچوونە دەر و مەشقی بارکردن و هێنانە خواری تۆپ و مەشقی بەکارهێنانی تۆپەکانیان دەکرد. ئەرتەشیار باجگری ئەو کالایە بوو کە دەهاتە شارۆکە؛ ئیحسانی سەرۆکی لە دادگەدانی سەرپێچی کەران لە بڕیار و منیش شارەوان بووم کە ئەرکی سەرەکیم دیاریکردنی نرخی پێبژێوی گشتی بوو. نرخەکانم بە هۆی بانگ راهێڵەوە لە کوڵان و بازێران دەگەیاندە گوێی خەڵک. بۆ ئەوەی ئەبینە بارگرانی بەسەر بارزانییەکانەوە کە خۆشیان دووچاری فرە ئاڵۆزیی ژیان ببوون ـ لەنێو خۆماندا رێک کەوتبووین، هەموو رۆژ هەر یەکە و دوو تومەن بۆ خەرجیی ژیان، لە سندوقی دارایی گشتی وەرگرین کە لەو هەلومەرجە ئاڵۆزەدا بایی ئەوەی دەکرد بە ژیان بمێنین.

مەلا مستەفا و هاوەڵەکانی لە نیوەی دووەمی مانگی بەفرانبار لە تاران گەڕانەوە. جەنەڕال بارزانی دووای گەڕانەوەی، شەوێک ئێمەی ئەفسەران و برێک لە سەرکردەکانی بارزانیی بانگهێشتن کرد و بەسەرهاتی چوونە تاران و ئەو پرسانەی لە کاتی وتووێژدا لەگەڵ شا و قەوامولسەڵتەنە و رەزمارادا باس کرابوون بۆ ئێمە گێڕایەوە. شا داوای کردبوو ئێمەی

ئەفسەرانی راکردوو بەدەستەوە بدرێن، ئەویش گوتبووی بەڕێز ئێوە رازی مەبن ئابڕووی خێڵی بارزان ببێ بە قۆچی قوربانی و، تووک و نفری ئەوەگەلی داهاتوومان بۆ بمێنێ. نەریتی خێڵی بارزان نییە ئەو میوانانەی پەنایان بۆی هێناوە بەدەستەوە بدات. من ئامادەم لە بریتی ئەو شەش ئەفسەرە راکردووە (ئەفسەرانی سوپا، جیا لە ئەفسەرانی فیرقە، کە بە بۆچوونی سوپا، بە ئەفسەر نەدەناسران) ١٨ کەس لە کوڕان و برازایانی خۆم لەبەر دەستی مەزنڕێزدارا دابنێم. بەڵێ لە بەدەستەوەدانی ئەمانە بمانبوورن.

پوختەی قسەکانی ئەوەبوو لە وتوویژ لەگەڵ شادا، پێشنیازی ئەوی لە بارەی چەک لێ کردنەوەی بارزانییەکان و جێ نیشتەکردنیان لە ناوچەی هەمەدانداا پەسند کردووە، بەڵام گوتوویەتی کەوا پەسندایەتیی یەکجاری دەبێ شێخ ئەحمەدی براگەورەی بیدات، کە هەم سەرۆکی دنیایی و هەم ڕێبەری ئایینیی خێڵە و، بەڵێنیش دەدات کەوا شێخ ئەحمەد بەمە رازی بکات و، بۆ ئەو خۆ ئامادەکارییە دەگەڕێتەوە شنۆ.

پاش گەڕانەوەی مەلا مستەفا لە تاران بە گوێرەی ئەو ڕێککەوتنەی کە کرابوو بارزانییەکان لە بریتی وەرگرتنی هەندێ ئارد و دانەوێڵە، نەغەدەیان چۆڵ کرد و ناوچەی ژێر دەستیان شنۆ و دەوروبەری لێ مایەوە.

سێ مانگ بەسەر جێنیشتە بوونی بارزانییەکان لە شنۆ بەسەرچوو، چالاکیی سوپا بە ئامانجی دەربەڕاندنیان لە ناوچەکە گورجوگۆڵ بوو و، سوپا لە پێشەکیی ئەو کارەدا کەوتە چەکدارکردن و سازدانی خێڵانی کورد. دەسوەشاندنی سوپا ئیتر نێزیک بووەوە.

مەلا مستەفا بۆ وتوویژ لەگەڵ سەرکردەکانی خێڵانی هەرکی و شکاک و، بانگ لێ گێڕانەوەیان بۆ خەبات و هاوکاری بەرەو باکور چوو. نەقیب تیوای و من لەگەڵ تفەنگداراندا چووینە بەرەی ناوبراو- هەتا گوندی سیلواناش چووینە پێشێ ـ لەوێ زانیمان کەوا سوپا هێڵی بەرگریی پتەوی دامەزراندووە و ڕێگەی دەربازبوونی بارزانییەکان بۆ باکور بەستراوە.

لە ٢٤ی مانگی رەشەمێ، پێک هەڵچوونی نێوان بارزانییەکان و یەکەگەلی سوپا و چەکدارانی خێڵان لە تەرگەوەڕ رووی دا و لە ئەنجامدا بارزانییەکان ناچاری پاشەکشە بوون. ئەو ڕۆژەش زانیمان کەوا لە

ئەلۆسیش، لە نێوان ئەغەدە و شنۆ، شەڕێ ڕووی داوە و لە ئەنجامدا ٣٠ مرۆڤی بارزانی، بە پشتەوانیی ئاگری تۆپخانەی ئەفرشیان، یەک فەوجی پیادەیان تەفر و تووشا کردووە و ٥ ئەفسەر و ١٧ پلەدار و ٣٠٠ سەرباز دیل بوونە و، دوو تۆپی ٧٥ی چیایی و دوو هاوەن و بڕێ گوللە تۆپ و هاوەن و کەلوپەل دەسکەوت بوونە و، رائید کلاشیی سەرکردەی فەوجەکەش بریندار بووە و پاشان خۆی کوشتووە.

ڕۆژی دوواتر لەگەڵ تیوای چووین بۆ شنۆ و لەگەڵ هاوەڵانی تردا چووینە ئەو مزگەوتەی شوێنی حەوانەی دیلەکان بوو و کەوتینە گەڕان بە دووای ئەفسەراندا. ئەفسەرەکان بەرگی سەربازییان لەبەردا بوو بەڵام ئێمە ناسیمانەوە و دڵنیامان کردن کەوا هیچ ناڵەبارییەک لە گۆڕێدا نییە. لە بیرمە مریشکێکمان هەبوو کە پاش ماوەیەکی دوور و درێژی ئامەزرۆیی بۆخۆماغان کڕیبوو و، بۆ خواردنی بەڵێنی زێڕینمان بە خۆمان دابوو، خستمانە بەردەستی ئەوانەوە. ئەو ئەفسەرانە بریتی بوون لە: ئەقیبی بژیشک خوادۆست، ملازم یەکەمی پیادە میر هەمزە یاقووبیی سەرکردەی تیپی هاوەنهاوێژ، ملازم یەکەم کەمالیی سەرکردەی گرووپی تۆپخانە، ملازم یەکەمی پیادە بەسیرەت و فاتحی.

ڕۆژی سێیەمی ئاخەلێوەی ١٣٢٦ لەبەرەی باکوردا، سوارگەلێک لە هێزی حکوومەت بەسەرکردایەتیی ملازم یەکەم نیمامی و بە پشتەوانیی تیپێک دەسڕێژکەری گەورە، بە ئارمانجی دەس بەسەرداگرتنی ئەو بانانەی بەسەر (خەلەج)یاندا دەڕوانی کەوتنە پەلامار. ئەو یەکەیە لە نکاو و بێ چاوەڕوانی، کەوتە بەر ئاگرباراتی بارزانییەکانەوە! لەو پێکدادانەدا، ملازم یەکەم نیمامی و ١٣ کەس کوژران و، سەرکردەی تیپی سوارە، ملازم دووەم حەمید جیهانبانی (کوڕی ئەمانوڵڵا جیهانبانی) تەبای ١٥ سەرباز بەدیل گیران و گوازرانەوە مۆڵگەی دیلان لە شنۆ.

لەو ڕووبەڕووبوونەوانەی لەبەرەی باکوردا هاتنە پێش، سەرکردەی بەرە مەلا مستەفا خۆی بوو، کە لە بانەکانی خەلەجەوە سەنگەریان گرتبوو. لە هەمان بەرەدا، ڕووبەڕووبوونەوەیەکی تر لە نێوان بارزانییەکان و سوارانێک لە فەوجی فەوزییە ڕووی دا کە لە ئەنجامدا، ملازم دووەم (هاتفی)ی سەرکردەی سواران و ٧ کەس لە پیاوەکانی کوژران و فەوجی

فەوزییەش ناچاری پاشوەکشان بوو.

جێ نیشتەکردنی پتر لە ۳۰۰ دیل و خۆراک پێدان و پاراستنیان گیروگرفتێکی گەورەبوو بۆ بارزانییەکان. لە یەکەمین دە ڕۆژی ئاخەلێوەدا پاش گەڕانەوەی ئێمەی ئەفسەران لە بانەکانی سۆفیان کە برێتی بوو لە بەرەی کردەوەگەلی بەرەی ڕۆژهەلات، کاتێ گەیشتینە شنۆ چووین بۆ دیدانەی شێخ ئەحمەد و پێشنیارمان بۆکرد کەوا بۆ ئەوەی گرانی و دژواریی پەیاکردنی خۆراک و پاراستنی دیلەکان کەم بێتەوە قایل بێ سەرباز و پلەداران بەرەڵلا بکات و تەنیا ئەفسەران گل بداتەوە، شێخ ئەحمەد ئەو پێشنیازەی پەسندکرد. پلەدار و سەربازانی دیلمان بە دەسبەسەری گەیاندە نێزیکی هێڵی پێشەوەی بەرەی نەغەدە و بەرەڵلامان کردن. تەنیا شەش ئەفسەری گیراو بەدیلی لامان مانەوە.

وەک گوتمان مەلا مستەفا لەبەرەی باکور بوو و ئێمە لە بەرەی باشوور بووین. پاش لەنێوچوونی فەوجی کلاشی و خۆ بەدەستەوەدانی یەکەکان لەبەرزاییەکانی ئەلۆس، سەرکردەی بەرەی شنۆ (بەداخەوە ناوەکەیم لەبیر نییە) ئەفرشیانی راسپارد کەوا بە تۆپێکی ۷۵ی، لە بانەکانی ڕۆژئاوای سۆفیان سەنگەر بگرێ و، پارێزگاری لە هێرشی بارزانییەکان بۆ سەر مۆلگەی سۆفیان بکات، ئێمەی ئەفسەرانیش بەخۆ و بەتۆپەوە هەڵکشاینە سەر بەرزاییەکانی سۆفیان. ئەفرشیان ڕووی تۆپەکەی بەرەو قەلای سۆفیان دامەزراند و، ئێمەش لە نێزیک ئەو سەنگەرانەی بەسەر قەلای سۆفیانیاندا دەڕوانی دانیشتین.

کاتی دەمەو بەیان، ئاگری تۆپی ئەفرشیان، بە ئارمانجی دیاریکردنی نیشانە، کەوتە کوتینەوەی قەلای سۆفیان، بەلام پاش چەند دەقیقەیەک ئاگری تۆپی ۱۰۵یی سوپا لە سۆفیانەوە سەنگەرەکانی ئێمەی خستە بن ئاگری خۆی و ۳۰ خولکەی پاشتر بالەفڕەیەکی شەڕکەر لە ئاسمانی بانەکانی سۆفیان دەرکەوت و کەوتە بۆردمان و ئاگرباراندن بەمەش توانستی هێرش بردنە سەر سۆفیانی لەدەست شەڕوانانی بارزانی هێنایە دەر. ئەفرشیان کە ئەمەی دیت بە پەلەپەل تۆپەکەی لە ولاخ بار کرد و بەرەو شنۆ گەڕاینەوە.

من لەم ڕاسپێرییەدا، هەتا ڕادەیەک تیۆریی هاویشتنی تۆپ لە

تەفرشیانەوە فێربووم، ئیتر لەوە پاش بەخۆ و بەیەکێ لەو تۆپانەی لە ئەلتۆس ببوو بەدەسکەوتمان، سەربەخۆ دەچووم بۆ بەرەکانی تری شنۆ (سەلدووز). عەقیدی تۆپخانە عیزەت عەبدولعەزیز و ملازم یەکەم رەئیس داناش لە ئاگربارانی بە تۆپ، لە هێلە جۆراوجۆرەکانی بەرەدا چالاکییان دەنوواند. بەڵام پاڵەپەستۆی سوپای ئێران و زاڵیی چەک و سوود وەرگرتنی سوپا لە تانک و باڵەفڕ، بارزانییەکانیش سەبارەت بە کەمیی ئازووخە و چەک و دەست و پێگریی خاووخێزانیان، پەکیان کەوتبوو، سرەوتیان نەبوو و ناچاربوون گاڤ بە گاڤ بەرەو پاش بگەڕێنەوە. پێشمەرگە کە دەنێردرانە هێڵی پێشەوەی بەرە، بەردەوام دڵیان بە خێزانەکانیانەوە بوو و زۆرجاران بۆ پێڕاگەیشتن بەکاروباری ژیانی خێزان، بەرەیان بەجێ دەهێڵا.

کاتی شیوی ١٤ی ئاخەلێوە بوو کە لەگەڵ ملازم دەباغ زادە و یەک پارچە تۆپ گەیشتینە شنۆ. زانیمان شێخ ئەحمەد تەبای خێزانەکان، شارۆکەی بەجێ هێلاوە و بەرەو سنووری عێراق ڕۆیشتووە. شەو لە شنۆ ماینەوە و گەردوگۆڵی بەیانیە، تۆپمان لە باخەکانی باشووری شنۆ دامەزراند: هێشتاکە هەوا ڕۆنی نەببوو کە سەروگوێلاکی ئەو گرووپە سوارانەی خێلان کە لە خزمەتی سوپادا بوون پەیابوون و لە پێدەشتەکەوە دەهاتنە پێش. لەبەرئەوەی ئەو شوێنەی ئێمەی تێدا دامەزرابووین پێداویستییەکانی پاسەوانیی خۆی لەگەڵدا نەبوو، پاش هاویشتنی چەند گوللە تۆپێک و پاش ڕەواندنەوە و ترساندنی سوارەکانی پێشوو، ناچار تۆپەکەمان لە وڵاخان بارکرد و بەرەو شنۆ گەڕاینەوە کە باژێر بە وێنەی شاری تارماییەیان خۆی دەنوواند و بچوکترین شوێنەواری ژیان و جوولانەوەی ژینەوەرانی پێوە دیار نەبوو. کۆڵان بە کۆڵان رابردین و لە داوێنی ڕۆژئاوای شارەوە کە بانەکانی زەردکێو و چیایەکانی زاگرۆس بوو و بە سنووری عێراق بە کۆتا دەهات، ملی ڕێگەمان گرت و هەڵکشاین. دەوری نیوەڕۆ گەیشتینە (گەلاز) کە گوندێکی بچووکە لە داوێنی سنوور. شێخ ئەحمەد لەوێ بوو. خێزانەکان بەڕێگەی رووباری (گادەر)ەوە بوون کە هێڵی سنووری بوو.

مەلامستەفا هیشتا لەدەشتی «مەرگەوەڕ» (بەرەی باکور) بوو. لە ڕاستیدا خەریکی کردەوەی پاراستنی «پاشکۆ» بوو هەتا بەم هۆیەوە

خێزانەکان هەلی بە هێمنی گەیشتنە سنووریان هەبێ. خێزانەکان، بەو برە کەمزۆکەیەی لە کەلوپەلان هەیانبوو، بەو بەفر و سەرماوسۆڵەیە، ملی باریکە ڕێیەکیان لەو ناو بەفرەدا گرتبووەبەر و بەرەو «دۆڵی گادەر» دەڕۆیشتن. ئێمەش لەگەڵ ئەو کاروانەدا بووین و لە بۆمبابارانی باڵەفڕان بەدەر نەبووین. لە یەکێ لەو هەڵمەتانەی باڵەفڕاندا، هاوەڵ و هاوسەنگەرمان، ملازم عەلی ئەسغەری، لەلای ڕانییەوە بە هۆی پریشکی بۆمباوە بریندارببوو، چەندی کات بەسەر دەچوو برینەکەی تەشەنەی دەکرد و ڕانی زیاتر دەئاوسا کە ئیتر نەیدەتوانی ڕێ بکات بۆیە چارناچار سواری وڵاخمان کرد و بەدەست نێزیکترین بنکەی سنووریی عێراقیمانەوە دا. ئەویان بۆ بەغدا برد و نەشتەرکارییان بۆ کرد و چاک بووەوە. بێگومان ئەممان پاشان زانییەوە، پاش چاکبوونەوە، دادگەیەک لە بەغدا، ئەوی بە هۆی پەڕینەوەی نایاسایی لە سنوور، بە سێ مانگ گرتووخانە حوکم دا و پاش بەسەربردنی ماوەی حوکمدراوی، گواسترایەوە گرتووخانەی «ئەبو غرێب»، ئەو کاتە ئێمەش لەوێ بووین.

ڕێڕۆیشتنی ئێمە لە بەرزاییە هەزار بەهەزار و بەفرگرتووەکانی زاگرۆس هەمووی بەسەریەکەوە ١١ ڕۆژی کێشا. لەو یازدە ڕۆژەدا ئەحەشارگەیەک بۆ خەو و پشوودان هەبوو و نەپێبژێوییەک کە زگ تێر و دڵ ڕازی بکات. شەو و ڕۆژ لەهەوای کراوەدا بووین، بەڵام لەبەرئەوەی لاوبووین، لاوێتی وەڵامدەرەوەی هەموو ئەم ناخۆشییانە بوو.

ڕۆژانی دووا مانەوەمان لە ئێران لە لێواری چۆمی «گادەر»دا بەسەر برد، کە هێڵی سنووری بوو. مەلا مستەفا یەکێ لە تفەنگدارانی خۆی بە دووای ئەفرشیاندا نارد - یادی بەخێر ئەفرشیان وتەبێژی ئێمە بوو - و پرۆگرامی داهاتووی خۆی بۆ ئەو باس کرد. گوتبووی دەیەوێ پاش خۆ بەدەستەوەدانی شێخ ئەحمەد و خێزانەکانی بارزانی، خۆی لەگەڵ خەباتکارە چەکدارەکانیدا بچێتە عێراق و ناوچەی بارزان و، خەریکی شەڕ و شۆڕ بێ هەتا ئەو کاتەی خۆی و هاوەڵەکانی و شێخ ئەحمەد گیانیان دەستەبەر بێ. پێشنیازی بۆ ئەفرشیان کردبوو ئەگەر «بمانەوێ» دەتوانین لەگەڵیدا بڕۆین: «ئەگەر نانێ پەیابوو پێکەوە دەیخۆین، ئەگەر کوژراشین لە تەنیشت یەکتردا دەمرین».

هەموومان ئەو پێشنیازەمان پێ خۆش بوو، لەبەرئەوەی بەدارەوەکرانمان لە ئێران بێ چەند و چۆن بوو، متمانەشمان بە عێراق نەبوو لەبەرئەوەی دڵنیابووین بەدەستی دەوڵەتی شا ـ وەمان دەدات.

ڕۆژی ٢٥ی ئاخەڵێوەی ١٣٢٦، ئەو کاتەی هەموو خێزانە بارزانییەکان لە پردی کاتەکیی «گادەر» پەڕینەوە و خۆیان بەدەست عێراقەوە دا، مەلا مستەفا جارێکی تر ئێمەی داواکرد و گوتی: «من و ئەم هاوەڵانەم دەبینێ، لە هەر سێ وڵاتی عێراق، تورکیا و ئێران حوکمی لە سێدارەداغمان لەسەرە، لەبەرئەوەی بەردەوام لەگەڵ سوپا و هێزە حکوومەتییەکاندا شەڕمان کردووە ڕێگەی خۆ بەدەستەوەدانمان لێ گیراوە، بەڵام ئێوە، تەنیا لەگەڵ ئێراندا شەڕتان کردووە و، لە عێراق تاوانێکتان نەکردووە کە پێویستی بە گیان لەسەردەستی هەبێ. یاساگەلی عێراق ئێوە وەک پەنابەرێک دەپارێزێ...»

وا تێ گەیشتین کەوا بۆچوونی خۆی گۆڕیوە و سەبارەت بە هۆگەلێ کە بۆ خۆی زانراو بوون، حەز ناکات ئێمە لەگەڵ خۆیدا بۆ عێراق بیات. وێڕای ئەمەش بڕیارمان دا ئەو لەبەرامبەر هەڵوێستێکی وەرگیراو دابنێین و، ئێمەش ـ ئەو گوتەنی ـ «یاخی» ببین.

دەمەو ئێوارەی ئەو ڕۆژە مەلامستەفا و ٥٠٠ کەس لە شەڕوانانی هەڵبژاردەی بارزانی، بە بانەکانی باکوری دۆڵی گادەردا هەڵگەڕان؛ ئێمە دووا کەس بووین کەوا لە دووا دووای ئەوانەوە، هێڵی سەرروومان گرتەپێش. تەفرشیان تایەکی گەرمی لێ هاتبوو. شەوێکی ساردبوو کە گەیشتینە ڕەشماڵی هەرکییەکان، سەرمان دەکێشایە هەر چادرێ پڕ بوو، کەس «وەری نەدەگرتینەوە». داوامان کرد شوێنێکمان پێ بدرێ شەوی تیا بیەینە سەر، گوتیان «شوێنێ بۆ خۆتان بدۆزنەوە». بەکورتی ڕووەکی خۆشیان پێشان نەداین. پاشان ئێمە ئەم کاردانەوەیەمان لەلای خۆمان شرۆڤە کرد و گەیشتینە ئەو ئەنجامەی کەوا: یەکەم ئێمە چیتر لە ڕووی سوپاییەوە ئەو نرخەی جارانمان بۆ بارزانییەکان نییە؛ لەبەرئەوەی لوولە تۆپەکانمان تەقاندبووەوە و (دەرزیلە)کانیانمان لە چۆمی گادەر هاویشتبوو؛ دووەم لە بواری شەڕوانیدا ئێمە بایەخی تفەنگداری بارزانیمان نەبوو و، بەواتا «دەست و پێگر» بووین، سێیەم مۆری کۆمۆنیستیمان بە نێوچەوانەوە بوو، و هەڵوێستی مەلامستەفامان لە وتووێژ لەگەڵ دەوڵەتی

عێراق کە دەسپۆتی ئینگلیزبوو لاواز دەکرد و ئەگەر ڕێککەوتنێ لەگەڵ دەوڵەتی عێراقدا ببوایە، ئەو ڕێککەوتنە بەناچاری ئەو مەرجەی تێدا دەبوو کە ئێمە بەدەست دەوڵەتی عێراقەوە بدات. ئەمەش ناکۆک بوو لەگەڵ نەریتی بارزان و پاراستنی پەنابەرانی ئەو خێڵە.

ئەو شەوە هەر چۆنێ بێ لەو بەفر و سەرماوسۆڵە تیژەدا، تەفرشیان ـ مان کە هەتا ئەو ڕۆژە لە نێو بارزانییەکاندا خاوەن ڕێز و ئێزیک بوو ـ بە ڕووقایمی پەستایە یەکێک لە چادرەکان و خۆشمان هەتا بەیانی لەرزیین.

لەگەڵ ڕووناک بوونەوەی هەوادا، کۆبوونەوەیەکی راوێژمان گرێ دا و بەرژەوەندیمان لەوەدا بینی خۆمان لە مەترسیی بەدەستەوەدران بە ئێران بپارێزین و داوای پەنابەری لە دەوڵەتی عێراق بکەین. بەو بڕیارەوە، لەو ڕێگەیەی لێی هاتبووین گەڕاینەوە دووا و بەرووکاری دۆڵی گادەر سەرەو لێژ بووینەوە. تیوایمان بە نوێنەرایەتیی ئەم کۆمەڵەیە بۆ وتووێژ نارده لای سنووروانی عێراق کە پلەی رائیدی هەبوو. رائیدی ناوبراو بەگوێرەی داخوازی ئێمە برووسکەیەکی بۆ وەزارەتی ناوخۆ لێ دابوو، پاش ماوەیەک، وەڵامە وەرگێراوەکەی بەم ناوەڕۆکەوە گەیاندە ئێمە کەوا: داوای پەنابەریەتیی ئەفسەرانی ئێرانی بە پەسند وەردەگیرێ و، بەگوێرەی یاسا هەڵسوکەوتیان لەگەڵدا دەکرێ ـ وەزیری ناوخۆ.

دەمەوئێوارەی ڕۆژی ٢٦ی مانگی ئاخەلێوەی ١٣٢٦ چەکەکانی خۆمان دا بەدەست بنکەی ناوەندیی عێراق و، بووین بە پەنابەر ـ چیرۆکی پەنابەریی ئێمە بەسەرهاتێکی ترە کە بەشێکی لە کتێبی «راپەڕینی ئەفسەرانی خۆراسان»دا هاتووە. ئێمەیان بەدەسبەسەری برد بۆ بەغدا؛ ماوەی ٣ ساڵ لە گرتووخانەکانی ئەبوغرێب و سامەڕا گیراین، ڕۆژی یەکەمی مانگی ئاخەلێوەی ١٣٢٩، بە گوێرەی ڕێککەوتنی بەدەستەوەدانی تاوانباران لە نێوان هەردوو دەوڵەتی ئێران و عێراقدا، ئێمە ١٠ ئەفسەر لە سنووری خوسرەوییەوە، دراینەوە دەست سوپای ئێران. لە تاران ئێمەیان دا بەدادگەیەکی سوپایی: لە دادگەی (بەدەوی) هەموومانیان بە حوکمی هەڵواسین حوکم دا؛ لە سەرنج لێ دانەوەدا، تەفرشیان بە حوکمی گیرانی هەتایە، ئیحسانی، تیوای، نەرتەشیار و زەریەخت بە ١٢ ساڵ و رەئیس دانا بە ٦ ساڵ حوکم دران. بۆ چوارەکەی

تریش واته: مەحمود و تەوەکولی، عەلی ئەسغەری، مەکاریان و دەباغ زادە کە غـەیرە سوپایی بوون بڕیاری واز لێـهێنانیـان دەرچوو و بەرەڵلاکران. رەئیس دانا لە کاتی سەرۆک وەزیری یاد زیندوو دکتۆر موسەدیقدا، یاسای ڕاگـرتنی بڕیارەکـانی دەوڵەت گـرتیـەوە و سـاڵی ١٣٣١ بەرەڵلا کـرا. چوارکەسی مـاوەش کە ١٢ سـاڵ حوکم بیوون، پاش بەسـەربردنی مـاوەی حوکمدراوییان لە گرتووخانەکانی قەسر و دوورگەی خارک، لە ڕێبەندانی ساڵی ١٣٣٧دا لە گرتووخانە دەرکەوتن. تەفرشیـان پاش ١٦ سـاڵ و چەند مـانگ بەر لێبوردن کـەوت و لە سـاڵی ١٣٤٢دا بەربوو، سـاڵی ١٣٦٩ نەخـۆشـیی کـانسـەری سیی گـرت و دنیـایەک ئەوینی وڵات و بوێری و ئازادیخوازیی بردە گۆڕەوە، گیانی هەرشاد و یادی ڕێز لێ گیراو بێ. عەلی نەقی رەئیس داناش، لە ئاخەلێوەی ١٣٧٤دا بە هۆی وەسـتـانی مێشک کۆچی دوایی کرد - یادی بەڕێز و گیانی سەرفراز بێت.

بارزانییەکان دووای گەڕانەوەیان بۆ عێراق

شێخ ئەحـمـەدی بارزان دووای خۆ بەدەسـتـەوەدان لە سـاڵی١٩٤٧دا هەتا شۆڕشی عەبدولکەریم قاسم لە ساڵی ١٩٥٨ لە بەغدا و بەسرا گیرابوو. ئەو گرتووخانانەی تیایدا بوو، گرتووخانەی گشتی نەبوون، بریتی بوون لە خانوو کە کرابوون بە گرتووخانە. شێخ محـەمەد سدیقی برای و، محەمەد ئاغای مێرگەسۆری و هەمـوو ماڵەکان لە مۆڵگەی موسـڵ و کەرکووک لە بن چاوەدێریدا بوون. چوار ئەفـسـەرە عـێـراقـیـیـەکـەش کـە لەگـەڵ شێخ ئەحمەددا خۆیان بەدەستەوەدابوو واتە: عەقید روکن عیزەت عەبدولعەزیز، رائید مستەفا خۆشناو، نەقیب خەیروڵلا بابان و ملازم محەمەد مەحموود، پاش لە دادگـەدان لە دادگـەی سوپایی حوکـمی هەڵواسـینیـان بۆ درا و حوکمەکە بۆ هەر چواریان جێبەجێ کرا.

* * *

ئەم نووسین و دەسـتـهـاوێژانەی دراونەتە پاڵیـان، وەک پێـشـتـر گوتم، لە ڕاستیدا بریتین لە بەسەرهاتی بارزانییەکان دووای کشانەوە لە ئێران، هەتا

کاتی پەنابردن بۆ یەکەتیی سۆڤیەت، ولیام ئیگلتن لە بارەی کۆماری کوردستانەوە کتێبێکی بە هەمان ناوەوە نووسیوە، کە بەشێک لەو کتێبە تایبەتە بە ڕێڕۆیشتنە کەڵەمێرانییەکەی بارزانییەکان. ئیگلتن دەنووسێ:

«لە گەڕانەوەیان بۆ عێراق، ژمارەیەکی گەورە لە بارزانییەکان لەوانە شێخ ئەحمەد و چوار ئەفسەرەکەی پێشووی سوپا و زۆرتری ئافرەت و منداڵان خۆیان بەدەست بەرپرسانی عێراقەوە دا. سەرەڕای ئەمە زۆرینەی هێزگەلی بارزانی بەسەرکردایەتیی مەلا مستەفا دەستیان نەدا. ئەو هێزە لە شێوەی کۆمەڵی پەرت و بڵاو لە پەنایەکی باکوری ڕۆژهەڵاتی وڵاتدا جێگربوون. ئەو دەمەی وتووێژ لەگەڵ بەرپرسانی میری لە گۆڕێدابوو ئەوانیش لە شەڕ بەدوور بوون. ئەو وتووێژانە بە یاریدەی دەمڕاستانی کورد لە پەرلەمانی عێراق لە بەغدا هاتبوونە کایە. هەندێ لە چاودێران پێیان وابوو کەوا دەسڕۆیشتنی بەرپرسانی کورد لە پەرلەمان و میریدا دەبێتە مایەی ئەوەی بارزانییەکان بەر لێبوردن بکەون یان بەلایەنی کەمەوە سزای چوار ئەفسەرە سوپاییەکەی چووبوونە پاڵ کۆماری مەهاباد سووک بکرێ. بەڵام حکوومەتی عێراق ئەوکاتە پتری عەرەب بوو و بەرپرسانی سوپای عێراقیش نەرمییان نەنواند. پاش ماوەیەک لە مانگی حوزەیران هەر چوار ئەفسەری ناوبراو: مستەفا خۆشناو، خەیروڵلا، محەمەد مەحموود و عیزەت عەبدولعەزیز لە سێدارە دران و تەنانەت بارودۆخ و پایەی پێشووی دووا ئەفسەریان کە هەرچەندە پاسەوانی جێنشین (ولی عهد) بوو، بەڵام نەیتوانی کارێک بۆ ڕزگارکردنی بکات.

مەلا مستەفا کە زۆر بە گەرمی هەستی بە ترسی تۆڵەسێنی دەکرد، لە ناوەڕاستی مانگی ئایاردا گەیشتبووە ئەو ئەنجامەی کەوا تاکە ڕێگەی بەردەم خۆی و ئەو بارزانییە سەرناسانەی تر، پەنابرنە بۆ وڵاتێکی دۆست. کوشتنی ئەفسەر و سەربازانی سوپای ئێرانیش لە کردەوەی دوواییدا پرسی پەنا وەبەر ئێران بردنی وەلاوە نابوو. تورکیاش کە خۆی ئەوکاتە دووچاری پرسی خێڵایەتی ببوو، دووربوو لەوەی کە کوردی سەرخۆبوون خواز و «دانەنیشتوو» لە ناوچەیەکی زەویی خۆیدا وەرگرێ. تەنیا یەکەتیی سۆڤیەت مابووەوە کە ئەویش سنوورەکەی - واتە هەتا چۆمی ئاراس - دووسەت میل (نێزیکەی سێ سەت کیلۆمەتر) ڕێگە بوو.

هێشتاکە روون نییە کە لەمەوپێش چ کارێ یان چ دڵنیاییەک لە یەکەتیی سۆڤیەتەوە وەرگیرابوو. بەپێی سەرچاوەگەلی بارزانی ئەو بڕیارە ئەوکاتە درا کە مەلامستەفا داوای ڕۆنیشتنێکی لەگەڵ سەرکردەکانی خێڵەکەیدا کرد و لەو ڕۆنیشتنەدا گوتی بۆ ئەو و هەندێکی تریان تاکە پەناگەیەکی شیاو هەبێ یەکەتیی سۆڤیەتە، گوتیشی ئامادەیە هەرکەسێک کە لێرەبوونی بۆ خێزانەکەی زۆر پێویست نییە لەگەڵ خۆیدا ببات. زۆربەی ئەوانەی لە ڕۆنیشتنەکەدا بوون ئامادەبوون لەگەڵ ئەودا بچن.

بەڵام هەندێکیانی لەوانەی مەرجی پێویستیان تێدا بەدی نەدەکرا ڕەت کردەوە. کۆی پێنسەت هەتا شەشسەت کەس لەگەڵ ئەودا بەرەو باکوور کەوتنە ڕێگە.

سەرەتای ڕۆژی ٢٧ی ئایار (٦ی جۆزەردان) سەرکردایەتیی سوپاگەلی عێراق سوپای ئێرانی ئاگەهدار کرد کەوا بارزانییەکان هاتوونەتە ناو زەویی تورکیا و وا پێ دەچێ ئامانجیان چوونە ئێران بێ. پاش نیوەڕۆی هەر ئەو ڕۆژە یەکێ لە کوڕانی نووری بەگی بەگزادە یەکەمین دەستەی بارزانییەکانی لە نێزیک (ئەنبێ)ی دۆڵی «تەرگەوەڕ»دا بینی. ئەم ڕاپۆرتە کاتێ گەیشتە جەنەراڵ هومایونی ئەو چاوەڕوانی گەیشتنەجێی شا بوو، ئەوە یەکەمین جاربوو شا پاش گەڕانەوەی سەرلەنوێی ئازەربایجان بۆ پاڵ ئێران سەردانی ناوچەکەی دەکرد. لە ٢٩ی ئایاردا (٨ی جۆزەردان) بارزانییەکان لە تەرگەوەڕ تێپەڕین و گەیشتنە ناوچەی شکاک نشین «سۆمای». ئەفسەرانی ئێران کە چاوەچاوبوون خێڵانی حکوومەت پەروەری کوردی ناوچەکە تووشی بارزانییەکان بکەن ئەو کارەیان بۆ نەچووە سەر، بەڵام توانییان ـ بارزانییەکان ـ بگرنە بن چاو. لە یەکێ لە ڕاپۆرتەکانی سوپای ئێراندا هاتووە کەوا بارزانییەکان زۆر بەسستی دەڕۆنە ڕێوە، جگە لە بریندار و کەلوپەلی پێویست کە لە پشتی ئەسپ و ئێستریان بارکردوون، ئەوانیتر هەموویان تەنانەت مەلامستەفا خۆیشی بە پێیان ڕێگە دەبڕن.

لە ٣٠ی ئایاردا (٩ی جۆزەردان) بۆ سوپای ئێران ڕۆن بووەوە کە ڕووکاری بزووتنەوەی بارزانییەکان سنووری یەکەتیی سۆڤیەتە. سەرۆکی ئەرکان فەرمانی دا لە دۆڵی قتوور ڕێ لە مەلا مستەفا بگرن. بەو مەبەستەوە دوو فەوجیان لە (خوی)ەوە نارد، لە هەمان کات کاروانێکی تر بەرەو ئەودیوی ماکۆ کە خاڵێکی سەرووترە، کەوتە ڕێگە. لە ڕۆژانی نێوان ٣١ی ئایار و ٢ی حوزەیران (١٠و١٢ی جۆزەردان) سەرانسۆی بارزانییەکان لەگەڵ سوپادا پێچرا، ئەمە کاتێ بوو کە بارزانییەکان بە ڕووکاری ناوچەی ڕۆژئاوای سنوور ڕۆیشتنەوە و پاش گەیشتنیان بە زەویی تورکیا جارێکی تر گەڕانەوە ئێران. لە بەرەبەیانی ڕۆژی ٣ی حوزەیران(١٣ی جۆزەردان) گرووپێک لە بارزانییەکان لە باکووری قتوور بینران. ئەمانە لەکاتی شەو، بە دزی، لە نێوان دوو فەوجی ئێران تێپەڕ ببوون.

شا کە ئەو کاتە لە ئەردەویل دیمانەی دەکرد فەرمانی دا بارزانییەکان بەبێ دواکەوتن وەگیربێن، ترسیشی دانێ کەوا هەر سەرکردەیەکی لە بەجێهێنانی ئەو ئەرکەدا سستی بنوێنێ بدرێ بە دادگەی مەیدانی. فەرمانگەلی تیژتریش لە لایەنی سەرۆکی ئەرکانی سوپاوە دەرچوون. بەڵام لەو ناوچە پڕ لە هەوراز و نشێوەی ڕۆژئاوای (خوی)دا بارزانییەکان لە

هیچ کوێ سۆراخیان نەبوو. بەڵام لە ٩ی حوزەیران (١٩ی جۆزەردان) لە کێوەکانی «سوسوزە»ی بیست و پێنج میلی باکووری ڕۆژئاوای (خوی)دا دووبارە ڕووبەڕووبوونەوە ڕووی دا، ئەمە کاتێ بوو کە کاروانێکی پیادەی نیزامیی سوپای ئێران لە تەنیشتەوە کەوتە بەردەسڕێژی گوللە و نارنجۆک. دوای ئەم پێکدادانە بارزانییەکان ڕوویان کردە باکووری ڕۆژهەڵات و بەرزاییەکانی ئەو ناوانە.

ڕۆژی ١٠ی حوزەیران (٢٠ی جۆزەردان) لە بیست و پێنج میل (چل کیلۆمەتر)ای باشووری ڕۆژئاوای ئەرارات، کە دەڕوانییە سەر چۆمی ئاراس و سنووری یەکەتیی سۆڤیەت، لە دووریی دە میل (شازدە کیلۆمەتر)ەوە بینران. ڕێڕۆیشتنەکە بەکردەوە بەکۆتا هاتبوو، دووسەت و بیست میل (نێزیکەی سێسەت و پەنجا کیلۆمەتر) ڕێگەیان لە وچانی چاردە ڕۆژدا بڕیبوو. لە ١٠ی حوزەیران (٢٠ی جۆزەردان) مەلا مستەفا دوو مرۆڤی ناردە ناو زەویی سۆڤیەت.

لە ماوەی پێنج ڕۆژی دواتردا یەکەکەلی سوپای ئێران لە خوی و ماکۆوە کەوتنە جووڵە بۆ ئەوەی شوێنی بارزانییەکان لە گەمارۆ بنێن. بەڵام کاتێ لە ١٨ی حوزەیراندا گەیشتنە لێواری ئاراس دوو ڕۆژ پێشتر بارزانییەکان لە سنوور ئاوا ببوون و، چەند تفەنگ و نارنجۆک و دوو خنکاویان لە دوای خۆیانەوە بەجێ هێشتبوو، ئەمە تەواو لە خاڵی بەرامبەر بنکەی سنووریی سۆڤیەت بەناوی «ساراچلو»وەوە بوو. مەلا مستەفا و هاوەڵانی پاش یازدە ساڵ و چوار مانگ گەڕانەوە وڵات».

ئەو بارزانییانەی پاش شۆڕشی عەبدولکەریم قاسم لە ساڵی ١٩٥٨دا لە یەکەتیی سۆڤیەتەوە گەڕانەوە عێراق، هەندێکیان پاش ڕووداوەکانی دواتر لە ئێران نیشتەجێ بوون بیرەوەرییان لە بارەی ئەو ڕێڕۆیشتنەوە هەیە، نووسەر دیمانەی هەندێک لەوانی کرد. یەکێکیان بەڕێز کازم شانەدەرییە کە لە بارەی ڕێڕۆیشتنەکەوە، دوای بڕینی چۆمی ئاراس، دەڵێ:

«بارزانییە برسی و پرزە لێ بڕاوەکان، لەگەڵ هەندێ بریندار، کە ئەو هەلومەرجە ئاڵۆز و پڕ ترسەیان بە بوێری و گیان لەسەر دەستییەوە بڕیبوو، چاوەڕوانی پێشوازی و میوانداریی وڵاتی خانەخوێ بوون، ماوەیێ لە مۆڵگەکانی ئازەربایجان چاوەڕوان بوون هەتا پاشان بەرپرسانی ئازەربایجانی سۆڤیەتی پەسندیان کرد ئەمانە خولێکی مەشقکاری ببینن بۆ ئەوەی ڕۆژێک دابێتەوە وەک هێزێکی شەڕوان، لە کوردستانی عێراق

بەکاریان بخەن. بارزانییەکان ماوەی ١٨ مانگیان لە باکۆ بەفێربوونی سوپاییەوە بەسەربرد، پاشان لەگەڵ ٢٠ ئەفسەری ئازەربایجانیدا کە هەموویان بڕێتی بوون لە مەشق پێدەرەکانیان ناردیانن بۆ شاری «چەرچیک» لە دەوروبەری تاشکەندی پایەتەختی ئۆزبەکستان و ٧ مانگی تریان لە خولی مەشقکاریدا لەو شارە بەسەربرد.

مەلا مستەفاشیان لە هاوەڵەکانی جیا کردەوە و بۆ ماوەی سێ ساڵیان دوور خستەوە بۆ «قەرەقالپاق»ی نێزیک زەریاچەی ئارال لە کۆماری ئۆزبەکستان. دوو شەڕوانی بارزانیشیان بە ناوی سەعید مەلا عەبدوللا و زیاب دور بارزانی بەناوەی دەستوپێوەند لەگەڵیدا نارد.

پاش مردنی ستالین، لە سەردەمی دەسەڵاتداریی خرۆشوف دا، دەوڵەتی سۆڤیەت کەوتە دڵدانەوەی بارزانییەکان و، مەلامستەفا و ژمارەیەک لە شێخەکانی بۆ مۆسکۆ بانگهێشتن کرد. وێڕای ئەمە ٢٢٥ کەسی لە بارزانییەکان بۆخوێندن ناردە کۆمارە ئەوروپاییەکان و شارەکانی: ڤۆرۆنێژ، ساراتۆف، گۆرکی، تامبۆف و باشگیر.

دووای شۆڕشی جەنەرال عەبدولکەریم قاسم لە تەمووزی ١٩٥٨دا، جەنەرال بارزانی، تێلێگرافێکی لە پراگەوە بۆ سەرکۆمار قاسم نارد و داوای کرد بارزانییەکان بۆ پشتیوانی لە شۆڕش بگەڕێنەوە، قاسم داوایەکەی پەسند کرد. بەو پێیە ئەوانەی حەزیان لەگەڕانەوە بوو و لە کۆمارەکانی ئەوروپای یەکەتیی سۆڤیەتدا دەژیان بۆ مۆسکۆ بانگهێشتن کران، ئەوانیتر کە لە ئۆزبەکستان نیشتەجێ ببوون، لە شاری «ویرۆفسکی» کۆبوونەوە. هەر هەموویان بە بارگە و ژن و منداڵەوە لە مۆسکۆ و ویرۆفسکی لە شەمەندەفەر سواربوون و لە لەنگەرگەی «ئۆدێسا»ی لێواری زەریای رەش یەکتریان گرتەوە. لەوێوە ٤٦٠ پیاوی بارزانی و ١٠٨ ئافرەتی رووس و ئۆزبەک و گەلانی تری سۆڤیەتی لەگەڵ ٢٢٥ منداڵ لە کەشتیی «کرۆزیا» سواربوون و لە ڕێگەی زەریای رەش ـ بۆسفۆر ـ دەردەنیل ـ زەریای سپی ـ کەناڵی سوێس ـ زەریای سوور ـ ئۆقیانووسی هیند و کەنداوی فارس، گەیشتنەوە بەسرە. کەشتیی کرۆزیا ئەو ڕێگەیەی بە ١٦ ڕۆژ بڕی. حەوت مرۆڤی بارزانی لە سۆڤیەت مانەوە و زیاتر لە ٣٠ کەسیشیان لەوێ کۆچی دووایییان کردبوو.

مەلا مستەفا بە باڵەفڕ لە پراگەوە چوو بۆ قاهیرە و پاش دیمانەی جەمال عەبدولناسر هاتەوە بۆ بەغدا و لەلایەن خەڵکی بەغدا ـ بە کورد و عەرەب ـ و عەبدولکەریم قاسم خۆشیەوە پێشوازیی گەرمی لێ کرا. پێشمەرگەکانی بارزانی پاش ١٢ ساڵ لە دوورەوەڵاتی، دوواجار لە ڕۆژی ١٩٥٩/٤/١٦ واتە: (١٣٣٨/١/٢٧) لەناو کرۆزیاوە پێیان نایە سەر زەویی وڵات لە بەسرا، بێگومان پێشوازیی خەڵکی بەسرا بۆ ئەوان، رادە و سنوورێکی نەبوو.

***

بە گەڕانەوەی مەلا مستەفا و هەڤاڵانی، ئەو ڕووداوەی لە بەهاری ١٣٢٦ (١٩٤٧)دا بەرێپڕۆیشتنێکی مەزن و کەڵەمێرانە لە گوندی (بێداو)ەوە دەستی پێ کرد و پاش پێک هەڵچوونی یەک لە دووای یەک لەگەڵ سوپاگەلی ئێران و سنووراتانی تورکیا، هەتا چۆمی ئاراس بەردەوام بوو و بە ١٢ساڵ دوورەوەڵاتی لە یەکەتیی سۆڤیەت وەستابووەوە، یەکۆتا گەیشت و مێژووی بارزان و بارزانی لاپەڕە و لاپەڕەی تری گرت و بەسەرهات و داستانگەلی تری هێنایە کایە کە هەتا ئەمڕۆش هەر بەردەوامە.

مورتەزا زەربەخت
بەهار ١٣٧٥

گێڕانەوەی کازم شانەدەری

لە ڕێڕۆیشتنەکەدا

لە ٢٧ی مانگی گەلاڕێزانی ١٣٧٣ هەلێک هاتە پێش کە لە عەزیمییەی کەرەج دیمانەیەک لەگەڵ بەڕێزان کازم شانەدەری و حەسۆ میرخان، دوو لە پێشمەرگەکانی بارزانیدا بکەم لەوانەی لە ڕێڕۆیشتنەکەی ساڵی ١٣٢٦دا بە هەڤاڵەتیی خوالێخۆشبوو مەلا مستەفای بارزان هەنگاویان لەو ڕێڕۆیشتنە سەختەدا هەڵێنابوو و هەتا دووا هەوار ڕێگەیان بڕیبوو، بەڕێز کازم شانەدەری کە ئێستە تەمەنی ٦٤ ساڵە و ئەوکاتە لاوێکی ١٧ ساڵان بوو، بەڕێز حەسۆ میرخانیش کە ٧٠ ساڵ تەمەنیەتی لەو دەمەدا خۆرتێکی ٢٣ ساڵان بوو و پێش چوونەوە بۆ عێراق لە ئاخەلێوەی ١٣٢٧ لە گوندی ئەنبێ لە کەلەکەیەوە بەرکەوتبوو و بریندار ببوو، بە درێژایی قۆناخەکانی دوواتری ڕێڕۆیشتنەکەش سەبارەت بە برینەکەی دەتلایەوە و ئازاری دەکێشا. لەم چاوپێکەوتنەدا کە بە پرسیارکردن لە بەڕێز کازم شانەدەری دەستی پێ کرد، بۆ تۆمارکردنێکی وردتری ڕووداوگەل سوودمان لە ڕۆژنەژمێری حاجی ئەحمەد ئاگرەییش وەرگرت. بەڕێز ئاورەحمان پاشای ڕۆژنامەوان و نووسەوانی کوردی عێراق لە پارێزگەی دهۆک و سەرنووسەوانی بەڵاوۆکی سپێدە کە بە زمانی کوردی و عەرەبی بڵاو دەبێتەوە سەروبەری ئەم دیمانەیەی کرد کە بە ئامادەبوونی خۆی جێبەجێ کرا و خاتوون مەرجان مەلا برایم کە باوکی ئەویش لە هەڤالانی ئەو ڕێڕۆیشتنە بووە و هێشتاش بە ژیان ماوە ئەرکی وەرگێڕانی ئەم دیمانەیەی خستە ئەستۆی خۆی، لێرەدا سوپاسی هەموویان دەکەم.

لە ١٩٤٧/٤/١٦ (٢٧ی ئاخەلێوەی ١٣٢٦) ماڵەکانی ئێمە لە گادەر بوون. چۆمی گادەری ڕۆژئاوای شنۆ و مەرگەوەڕ سنووری ئێران و عێراقە. هەر ئەو ڕۆژە بە بارزانییەکان گوترا کەوا مەلا مستەفا دەچێتەوە عێراق بەڵام خۆی بەدەستی حکوومەتی عێراقەوە نادات. هەر کەسێ توانی چەک هەڵگرتنی هەیە با لەگەڵ مەلا مستەفادا بچێتەوە بۆ عێراق و هەرکێیش توانای خەباتی نییە با لەگەڵ خێزانەکەیدا خۆی بدات بەدەستی هێزگەلی عێراقەوە.

ئەو ڕۆژە کە بەفر و بارانێکی بەلێزمە دایدابوو، خێزانەکان بەڕێ کەوتن و لە چۆمی گادەر دەرباز بوون. هەر کێ کە دەپەڕیەوە ئەودیوی سنوور دەبوو چەکەکەی خۆی بدات بەهێزگەلی سوپای عێراقەوە و ئەوانەیش کە نیازی یاخیبوونیان هەبوو لەسەر پردەکەی گادەر خێزان و کەسوکاری خۆیان

پەڕاندەوە و گەڕانەوە دووا. هەر ئەو ڕۆژە زۆربەی ئێمە کە لاو بووین بە هەڤالەتیی مەلا مستەفا ملی چارەنووسێکی کەسنەزانمان گرتەبەر. لەو بەرزاییانە و لە نێو ئەو بەفر بارینەدا گەیشتینە ڕەشماڵەکانی تەها هەرکی کە چەند ماڵێکی هەرکی بوون، چەند ڕەشماڵێکیان هەڵدابوو و بە هیچ شێوە بەشی پێنسەت مرۆڤی ئێمەی نەدەکرد و زۆربەی پیاوەکان لە دەرەوەی ڕەشماڵەکان وەستابوون و دەوری پەنجا شێست کەسێ خۆیان کوتایە بن ڕەشماڵەکانەوە. بارودۆخ بێ ڕادە نالەبار بوو، واتە سەرەڕای نەبوونی پەناگە و هەبوونی ئەو سەرماوسۆڵەیە، لەڕووی پێشتربوو و پێخۆریشەوە لە هەلومەرجێکی ئاڵۆزدا بووین. ئەوەبوو زۆربەی پیاوانی ئێمە لە دەرەوەی ڕەشماڵەکان مانەوە و، بەهەر جۆرێکی بوو شەومان گەیاندە بەیانی.

لەبەرنەوەی ڕۆژی ١٧ی نیسان (٢٨ی ئاخەلێوە) بەفرێکی ئەستوور کەوتبوو نەمانتوانی بڕۆین. بۆیە شەو و ڕۆژی دوواتریش هەر لەوێ ماینەوە.

ڕۆژی ١٨ی نیسان (٢٩ی ئاخەلێوە) ئاسمان هەتا ڕادەیەک ساماڵ بوو بڕیاری ڕۆیشتنمان دا و ڕێگەیەکی زۆر سەخت و دژوارمان گرتەبەر کە بەفرێکی گەورە گرتبووی. لەم ڕێڕۆیشتنەدا کە بە بەرزاییە کێوەڵانەکاندا تێپەڕ دەبووین لە چۆمی گادەرمان دا کە ئاوێکی ساردی پێدا دەهات. پاش نیوەڕۆ گەیشتینە چەند ماڵێکی ڕەشماڵ نشین. ئەمانە پیاوانی زێرۆ هەرکی و سەر بەوی بوون، لە دەستی حکوومەتی ئێران هەڵاتبوون و لە حەوت هەشت ماڵێ پتر نەبوون کە لەدەم چۆمی گادەر لە سنووری ئێران و عێراق و چیاکانی ئازدار داغدا پەرت و بڵاو ببوونەوە. هەر پێنسەت مرۆڤ لەوێ میوان بووین. هیچ کاتێ ئەو شەوە و ئەو بیرەوەرەم لە بیر ناچنەوە. شەوێکی هەتا بڵێی ساربوو، بەتایبەتیش کە پێشتر لە ئاومان دابوو و هەموو جلوبەرگمان تەڕببوون.

بەیانیەی ڕۆژی ١٩ی نیسان (٣٠ی ئاخەلێوە) سەر لەنوێ بەڕێ کەوتینەوە و گەیشتینە ڕەشماڵی تر. ڕەشماڵی زێرۆ هەرکیش لەوێ هەبوون. ئەو ڕۆژە ڕۆژێکی خۆش بوو و بەفر نەدەباری.

گرووپەکەی ئێمە، گرووپی شێخ ئۆمەر شانەدەری برێتی بوو لە دە

مرۆڤ و لەگەڵ گرووپی میرزاغای مێرگەسۆری کە بیست و پێنج مرۆڤ بوون لەگەڵ یەکتردا بووین. مەلا مستەفا تفەنگێکی دیمۆکراتی دابوو بە ئێمە کە گۆڕیمانەوە بە جوانەگایەک و تەنەکەیەک گەنم. گەنمەکەمان لەجیاتی نان لەسەر سێل برژاند. سەبارەت بە کەمیی گەرمیی ئاگرەکە لایەکی گەنمەکە خاو و نەبرژاو بوو و لایەکەی تریان سوتابوو. گەنمەکەمان دابەش کرد و هەرکەسە بەشی خۆی لە گیرفان ئاخنی. گۆشتی جوانەگاکەمان خوارد و ئەو شەوەمان بەبەیان گەیاند.

بەیانییەی ٢٠ی نیسان (٣١ی ئاخەلێوە) بەرەو عێراق بەڕێ کەوتین و بەسەر لوتکەی نازدار داغدا هەڵگەڕاین و لەوێوە بەرەو ژێر لە دیوی گەلیی خواکورکەوە شۆڕ بووینەوە و گەیشتینە ناو ئاخی عێراق. پاش ئەوەی گەیشتینە ناوچەیەکی لێرەوار لەو شوێنانە، بینیمان وا مەلا مستەفا ڕۆنیشتووە و مرۆڤەکانیشی لە دەوری چەمبەریان کێشاوە. هەوا فێنک و خۆش و سەرما لە کورتیی دابوو. هێشتا نیوەڕۆ دانەهاتبوو کە مەلا مستەفا ویستی هەموو سەرکردەگەلی گرووپەکان بۆ ڕاوێژ و بڕیار وەرگری لە بارەی ڕێڕۆیشتنی داهاتوو کۆ بکاتەوە. سەرکردەگەل هاتن و منیش چاوم لە وتووێژی ئەوان بوو. مەلا مستەفا گوتی: ئەمڕۆ ٢٠ی نیسان (٣١ی ئاخەلێوە ١٣٢٦) هاتینەوە ناو زەویی عێراق. بە دیتنی ئێوە کام ڕێگە بگرینە بەر گونجاوترە؟ ئاخۆ بە پیران مەڕان و مەساندا (کە لە گوندەکانی مێرگەسۆرن) بڕۆین باشترە یان بە گوندانی تر؟ هەندێکیان گوتیان ئەزبەنی وا چاترە لە ڕێگەی ناوچەی گەردی و گوندەکانی شەرون، کیلەت و گوندەکانی دەوروبەریاندا بڕۆین چاترە (گوندەکانی تورکیا) بەڵام ئەسعەد خۆشەوی کە یەکێک بوو لە سەرکردە مەزنەکان لەگەڵ حاجی حەیدەر و چەند کەسێکی تر گوتیان بۆچوونی ئێمە ئەوەیە بە ناوچەی مزووری و گوندەکانی ئەرگووش، مێرووز ـ شیوە ـ پێندروو ـ دێزو (ناوچەی بارزان)دا بڕۆین. مەلا مستەفا گوتی ئەو ڕۆژەی ئێمە دەگەینە پیران مەڕان و مەسان هەر ئەو ڕۆژە یان ئەوپەرەکەی ڕۆژێک دوواتر شەڕ لە نێوان ئێمە و هێزگەلی عێراقدا ڕوودەدات. لە ئەنجامدا مەلا مستەفا و چەندێکی تر وایان پێ باش بوو بە ناوچەی مزووریدا بڕۆن نەک بە ناوچەی مێرگەسۆر و گەردی.

وتوويژ بەکۆتا هات و هەڵسـتاین، هەرکـەسە و چووەوە لای گرووپی خۆی. لە خـواکورکەوە سـەرەو ژێر بووینەوە و لەیەکبینە هەتا بەیانی بەبێ پشوو ڕۆیشتین. بەیانیەی ڕۆژی ۲۱ی نیسان (۱ی گوڵان) لەگەڵ گزنگی بەیاندا گەیشتینە گوندی مووسلۆک. مووسلۆک یەک ماڵی تێدا بوو نەک زیاتر. مەلا مستـەفا لە نێزیکی مـاڵەکە لە بن دارێکی گوێز دانیشت و پێشمـەرگەکان لە دەوری بڵاوبوونەوە. مـەلامستـەفا هەلی بە کەس نەدا بچێتە ئەو ماڵە. هیچ شتێکمان بۆ خواردن نەبوو. دانیشـتووی مـاڵەکە شـیوی مـاش و هەرزنیـان بۆ لێ نایین. هەروەها دە ـ پازدە کـاوڕیان بۆ خواردنی ئێمە هێنایە لای مەلا مستەفا. ئەمانەیان لە نێوانی گرووپەکاندا دابەش کرد و ئێمـەش کاوڕێکمـان بەر کەوت. بۆ خـواردنی چیشت هیچ کاسە و کەوچێکێکمان نەبوو تەنیا بڕێ پیاڵە نەبێ کە لە ڕێگە پێمان بوو و بۆ خواردنی چێشتی هەرزن و ماش سوودمان لێ وەرگرتن. خاوەنی ئەو ماڵە ڕێز و مێوانپەروەرییەکی بەزیادەوەی لە بارت ئێمـەدا نوواند و ئێمە کە نێزیکەی پێنسەت و دوو هەتا پێنسەت و چوارکەس بووین کەسێ نەبوو کە بۆ خواردن شتێکی بەرنەکەوێ. بێگومان بەو ڕادەیە نەبوو کە تێر ببین بەڵام هەر چۆن بێ برمـان پێی شکا. هەڵبەتە دەبێ ئەوەش بڵێم کـەوا لەم ڕێکخـسـتن و سـەروبەرکـردنەدا قـەرزاریاری هەندێک کـەسێن کـە بەرپرسیـارەتیی دابەشکردنی خـواردنەکـەیان لە نێـوان گـرووپەکـاندا لە ئەستۆدابوو.

پاشنیـوەڕۆی ۲۱ی نیـسـان (یەکـەمی گـوڵان) مـووسـلـۆکـمـان بەجێ هێـێشت. شەو لە چیـا پشـوومـان دا و ڕۆژی دوواتر بەڕێ کـەوتینەوە و شەوگەیشتینە گوندی ئەرمووش. هەوا خۆش بوو و ئاگرمان کردەوە.

ڕۆژی ۲۳ی نیـسـان (۳ی گـوڵان) لە ئەرگـووش بەڕێ کـەوتین و گـەیشتینە بەنێ کە لە ناوچەی خواکورکە و پێی دەڵێن بەنێی خواکورک. ئەو ئاوایییە هەژدە – نۆزدە ماڵێ دەبێ و لە گوندی مووسلۆک گەورەترە. خـەڵکی ئەو گـوندە هەر کـەسـە و لەبەر مـاڵی خـۆی خـواردنی بۆ کـۆ کردبووینەوە و حەدۆ پەریا کە یەکێ بوو لە سەرکردەکـان خواردنەکـەی بەم ئاوایە دابەش دەکرد: دەیپرسی ئێوە چەندکەسن؟ ئێمەش دەمانگوت پازدە یان بیـست کـەسێن و ئەویش بە گـوێرەی ژمـارە خـواردنەکـەی دەدا بە

دەمراستی گرووپەکە. خواردنەکە برێتی بوو لە چێشتی نیسک یان ماش واتە خواردنێکی شل بەبێ نان. گرووپەکەی ئێمە دە کەس بووین و جگە لە چەند پیاڵەیەک شتی ترمان نەبوو شیوەکەی پێ بخۆین. بەشی ئێمە ئەم دە کەسەیان کردە دەفرێکەوە و هەرکەسە بەشی خۆی لەو دەفرەوە دەکردە ناو پیاڵەکە و دەیخوارد. پێیان گوتم تۆ چی دەکەی؟ گوتم بەشەکەی من ڕوو کەنە سەر لەپی دەستم. نەمدەزانی هێندە گەرمە و دەسووتێنێ. لەم دەستەوە کردمە ئەو دەست و بەشێکی ڕژایە سەر زەوی و هاوەڵانم پێیم پێکەنین. هەر چۆن بێ هەرکەسە و شتێکی بەر کەوت.

گوندی بەنێ لە داوێنی چیای ئاودەل کودی هەڵکەوتووە کە بەشێکە لە ناوچەی خواکورک. مەلا مستەفا حەزی لێ نەبوو چیتر لەو شوێنە بمێنێتەوە لەبەرئەوەی خێڵی برادۆست کە لە دەوری ئەو دەشتە بوون لەگەڵ بارزانییەکاندا پێشینەیەکی دوژمنداریان هەبوو و لەوانەبوو شەڕێک لە نێواندا ڕووبدات کە بارزانی خۆی لەمە دەدایە لا. دووای نیوەڕۆ لە بەنێوە کەوتینە ڕێ و لە گوندەکانی دەریای سۆر و چنارێ تێپەڕین و شەو گەیشتینە گوندی حەیات و لەوێش رابردین و گەیشتینە چۆمێ کە لە گەلیی ڕەشەوە دەهاتە خوار و لەگەڵ چۆمی حەیاتدا کە چۆمێکی بەرین بوو یەکی دەگرتەوە. هەموومان لەو چۆمەش پەڕینەوە، ئەوەشم لەبیر نەچێ پێشتر مەلا مستەفا پەیامێکی بۆ حوسێن گوزەڵای بەگزادەی خێڵی برادۆست ناردبوو کەوا لەگەڵ چەند کەسێکی خێڵەکەی خۆیدا بێ بۆ ڕێنوێنیمان. هەرچەندە پێوەندییەکی خۆشیشی لەگەڵ مەلا مستەفادا نەبوو بەڵام شەو تەبای چوار مرۆڤی خۆی کە شارەزاییی تەواویان لە ناوچەکەدا هەبوو بۆ ڕێنوێنیی بارزانییەکان هاتن.

لەدەشتی بەرازگر (ناوچەی برادۆست) تێپەڕین و لە کێلەکی بنکەیەکی عێراقی لە کانی رە ش لە داوێنی چیا دەرباز بووین و لەوێوە بەرەو دەشتی مێرگەسوور چووین و ئەو دەشتەشمان بوارد. هەرچەندە زۆر ماندوو و کەلەلا ببووین بەڵام بێ پشوو ناچاری ڕێرۆیشتن بووین لەبەرئەوەی هێزگەلی عێراقی لەو ناوانە و لە نێزیکی ئێمەدا بوون.

لەگەڵ گزنگدانی ڕۆژی ٢٤ی نیسان (٤ی گوڵان)دا گەیشتینە گوندی دەریا سۆر کە هەمووی بەسەریەکەوە دە ـ پازدە ماڵێ دەبوو، بێگومان ئەو

ئازووخەیەیان نەبوو هەتا پێبژێوی پێنسەد مرۆڤ دەستەبەر بکەن، بەڵام چییان هەبوو بۆیان هێنایین. ئەو گوندە چۆمێکی پڕ ئاوی هەبوو کە سنووری عێراق و تورکیای پێک دەهێنا. هەوا بەجارێ خۆش بوو و ئێمە لە بەیانییەوە هەتا ئێوارە توانیمان هەر هەموومان لەناو بدەین و بپەڕینەوە. بێگومان گوندییەکانی دەریاسۆر بۆ پەڕینەوە لە چۆمەکە هاوکارییان کردین. من ناچاربووم چەندین جار لە چۆمەکە بپەڕمەوە هەتا چیی چەک و کەرەستە و جلوبەرگ هەیە بگەیێنم بەودیوی چۆمەکە.

لەوێوە چووینە ناو زەویی تورکیا و بەرەو ڕۆژئاوا، ڕووەو چیای گۆڤەند کە دوو ناوی هەیە گۆڤەند یان ژوول- ڕۆیشتین. لە نێوانی چیای گۆڤەند و چیای مەنکوڕ کە لە زەویی تورکیادایە خێڵی سالاری هەیە کە پارێکە لە خێڵی گەردییەکان. ئەم خێڵە کە لە زەویی تورکیادا دەژین، لە ڕووی بیروباوەڕەوە ئالیگری لە بنەماڵەی بارزانیی سەر بە تەریقەتی شێخی نەقشبەندی، دەکەن. ئێمە بەشەو لەوێ دەرباز بووین.

بەیانییەی ڕۆژی ٢٥ی نیسان (٥ی گوڵان) پیاوەکانی ئێمە گەیشتنە گەرووی زێت کە سنووری عێراق و تورکیایە و جارێکی تر پێمان نایەوە ناو زەویی عێراق.

لەوێ بنکەیەکی پۆلیسی عێراقی هەبوو و پۆلیسەکان بەشەو خۆیان بۆ ئێمە لە پارێز نابوو. پێکدادانێک ڕووی دا و سەرکاروانانی ئێمە کە هەموویان خەڵکی ئەرگووش بوون لە ناکاو پەلاماردران و لە ماوەی تێکسرەواندنێکی کەم خایەندا پۆلیسێک کوژرا و دووانیشیان بەدیل گیران. یەکێ لە پۆلیسەکان تەن بەتەن لەگەڵ خەلیل ئەرگووشی تێک گیران و لەبەرئەوەی خەلیل لەو باخۆشتر بوو بەسەریدا زاڵ بوو و کوشتی. یەکێ لە پیاوەکانی ئێمەش بریندار بوو، برینداره‌کەی ئێمە کوڕە لاوێک بوو لە کوردانی گەردیی تورکیا لە گوندی کەلێت کە بەهەڤالەتیی باوکی هاتبووە پاڵ ئێمە. لەلای دەستییەوە خوێنی لەبەر ڕۆیشت و هەتا گەیشتینە گوندی ئەرگووش گیانی لەدەست چوو. ئەمە یەکەمین پێک هەڵچوونی نێوان ئێمە و سوپای عێراق بوو.

ئێوارە بوو پاشماوەی پیاوەکان گەیشتنە شوێنی پێکدادانەکە و لەوێوە بۆ لەوەڕگەی بیێ بەرێ کەوتین کە دەکەوتە پشت گەرووی زێتێ و بەشێکە

لە زەویی تورکیا و لەوێ هەڵوەستاین. مەلا مستەفا گوتی پێویستە گرووپەکان لە یەکتر جیا ببنەوە و دابەشی سەر گوندەکان ببن. بڕیاردرا ئەسعەد خۆشەوی لەگەڵ پیاوەکانیدا بچێتە ناوچەی وڵات و گوندەکانی سێلکێ، پێندروو، دێزو، سپیندار کە خۆیشی هەر خەڵکی ئەوێ بوو. مستۆ مێرووزی لەگەڵ پیاوەکانیدا بچێ بۆ ناوچەی مێرووز، بۆسە، بژیان، بەرکەل و، مەلا مستەفاش لەگەڵ تفەنگدارەکانیدا چوو بۆ گوندی ئەرگووش، منیش لەگەڵ ئەواندا بووم.

شایەنی وەبیرهاتنەوەیە کە ڕێکخستنی هێزەکان بۆ ڕێڕۆیشتن و ئەرک دابەشکردن بە شێوەی خوارەوە دیاری کرابوو: پێشکێشی ئێمە هێزی مامەند مەسیح، مستۆ مێرووز (کە بە دوازدە کەسەوە لە عێراق هاتبووە پاڵ ئێمە) و ئەرگووشییەکان بوون. دووای ئەوان مەلا شنی بەخۆی و پیاوەکانی و پاشانیش مەلا مستەفا بوو لەگەڵ پیاوانی وەک محەمەد ئەمین میرخان و ئیبراهیمە ڕەش و پیاوەکانی دۆلەمەری کە بەردەوام لەگەڵ مەلامستەفادا بوون و پاش ئەوان هێزەکانی ئێمە بەسەرکردایەتیی شێخۆمەر شانەدەری و هەندێکی تر.

ڕۆژی ٢٥ی نیسان (٥ی گوڵان) گەیشتینە ئەرگووش. گرووپی پێنسەت کەسیی ئێمە بیست و پێنج ڕۆژ لەو ناوچەیە و لە نێوانی گوندانداندا بڵاوببوو و حکوومەتی عێراق هێشتا ئامادە نەبوو ڕووبەڕووی ئێمە ببێتەوە. کاتێ پێ حەسیان کە ئێمە سەرلەنوێ لە تورکیاوە هاتووینەتەوە عێراق دەستەیەکیان بەسەرپەرشتیی عەلی بەگی قەمچی ڕەش بۆ وتوویژ ـ لە ڕاستیدا بۆ هەڵسەنگاندنی هێزگەلی ئێمە ـ ناردە لای بارزانی. ئەم عەلی بەگە پیاوێکی فرە بێ بەزە و دەسڕەش بوو و لە دوژمنانی باوەکوشتەی بارزانییان بوو. خۆیشی لە کوردانی سلێمانی بوو کە لە بزووتنەوەی ساڵانی ١٩٣٤-١٩٣٥ و ١٩٣٦ی زایین بە ڕابەرایەتیی خەلیل خۆشەوی، سەرکردەی سوپای ئەم ناوچەیە بوو و ژمارەیەک لە پیاوانی بارزانی بەدەستی ئەو هاتبوونە کوشتن و چەندێکی تریشیان بە فەرمانی ئەو لەدار درابوون، لەوانەش وەک عومەر نوسۆمەری، مەلازادە بیەیی و عومەر هۆستانی.

لە ساڵانی ئەو کاتەی شۆڕشدا کە مەلا مستەفا لە ساڵی ١٩٣٣

لەدووره هەواریی سلێمانی هەڵات(*) و دەستی بەسەر بنکەی پۆلیسی ڕێزاندا گرت هەر ئەو خۆی بریندار و دیل بوو و مەلا مستەفا لە کوشتنی ئەو چاوپۆشیی کرد و بەری هەڵدا. ئەو کەسە خۆی ئەمرۆ بۆ زانینی وزەی شەڕوانیی ئێمە و هەروەها تێگەیشتنی ڕێگەی پێداڕۆیشتنی داهاتوومان هاتووەتە ئەرگووش و لەگەڵ مەلا مستەفادا دیانەی دەکرد. ئەو یەکێ لە بارزانییەکانی بەناوی وەلی بیبانی کە لە گادەر خۆی بەدەستەوە دابوو و لە دیانە لە بن چاوەدێریدا بوو، لەگەڵ خۆیدا هێنابوو بەڵام کاتێ تێ گەیشت مەلا مستەفا نیازی شەڕی هەیە و پێشمەرگەکانیش چەک و تەقەمەنییان باشە، ئیتر پاشەکشێی کرد(**).

لەو کاتەدا، هێزگەلی سوپا و پۆلیسی عێراق لە سێ بەرەی ڕەواندز، ئاکرێ و ئامێدییەوە دەستیان بە چوونەپێشی خۆیان کرد. لە بەرەی ئاکرێ هێزگەلی خۆیان بەرەو گەلیی هۆرە نارد و لەبەرەی ئامێدییش بە ئاراستەی ناوچەی چەپی هێرشیان هێنا و هێزگەلی کۆجێ لە ڕەواندز بەرەو شێروان مەزن هاتن. ئێمە بیست و پێنج ڕۆژ لە ئەرگووش بووین و پێشمەرگەکانی تر لە گوندەکانی دەوروپشت.

میرزائاغا لەگەڵ تفەنگدارەکانی خۆیدا لە ناوچەی چەپی لەسەر چیای(سەرخین گەل) خەریکی پاسەوانەتی و چاودێری بوو کە بەشەو دووکەس لە جاشەکان بە ناوی میرزائاغا ئەرگووشی و محەمەد ئەمین چیوەیی(دوو میرزا ئاغا ناویان هات کە یەکەمیان لەسەرکردەکانی ئێمە بوو و دووەمیان ئەرگووشی و جاش بوو) هێزگەلی سوپایان ڕێ بەدێیی کرد و پەلاماری گرووپی میرزائاغا ڕەشۆیان دا. لەو شەڕەدا جگە لە میرزائاغا کە برینێکی سووکی هەبوو زیانی زیاترمان پێ نەکەوت. پێدا پێدا شەڕ لە ئێمە نێزیک کەوتەوە و بڕیار بوو سبەینێ ئێمە هێرش بکەینە سەر ئەرگووش.

(*) بارزانیی ئەمر سالی ١٩٤٣ لە سلێمانی دەرچوو ئەک ٣٣ ـ وەرگێر.

(**) تفەنگی برنۆی درێژ و کورت، دەمانچە، ئارنجۆک و ڕەشاشێک کە لە خواکورکی عێراق بەجێمان هێشت. دەمانچەکان جۆری کۆلت بوون، زۆربەمان خەنجەرمان پێ بوو. ئارنجۆکەکانمان لە مەهاباد هێنابوو و هەندێک لە فەرماندەکان دووربینییان هەبوو- نووسەر.

ئێستا پاشی چل و حەوت ساڵ دێتەوە بیرم کە لە ئەرگووش لەسەر لێواری جۆگەلەیەک لە خوارووی ماڵی سەعید عەبدولوەهابەوە لە تەنیشت مەلا مستەفا ڕۆنیشتبووین مرۆڤێک لە ناوچەی گەردییانەوە هات و بڕێک تووتن و نامەیەکی دایە بارزانی. پێم وایە ناوی ئەو تەتەرە حەسەن بوو. گوتی: دەوڵەتی تورکیا هێزێکی فرەی هێناوەتە سنووری عێراق و سنوورەوانانی ئێرانیش هەموو ڕێگەکانیان گرتووە و دایانخستوون، ڕێگەی ئێوە بە تەواوی بەستراوە. مەلا مستەفا کاتێ نامەکەی خوێندەوە هەر ئەوەی گوت: گوێ بگرە با ببینم ئەدی شەڕ چیی لێ بەسەردێ؟

بارزانی پاشان بە پیاوەکانی وت بە سەر پردی (باسیا)وە بچن بۆ گوندی (دێرێ) کە شێخ سلێمان لەوێ بوو، ئێمە لەگەڵ گرووپی شانەدەری و سەعید وەلی بەگ بەشەو بەسەرپردی باسیادا ڕۆیشتین کە لەسەر ڕووباری باسیایە، لە ناوچەی مزووری ڕەت بووین و لەسەر پردەکەوە بەرەو گوندەکانی ستوونێ و (ناوچەلا) و (دێرێ) چووین، کە ناوچەی (هەرکی)یان بوو.

ڕۆژی ١٩ی ئایار (٢٩ گوڵان) بوو گەیشتینە دێرێ. مەلا مستەفاش گەیشتبوە ئەوێندەر، دووبارە دەستەیەک لەلایەن حکوومەتی عێراقەوە بە سەرۆکایەتیی سینوی تووی لە شاری ئامێدییەوە بۆ وتووێژ هات کە لە ڕاستیدا بۆ پێ حەسیانی هێزگەلی بارزانی هاتبوون و بەبێ دەسکەوتنی ئەنجامێک گەڕانەوە دووا.

مەلا مستەفا بەدووای سەعید خۆشەوی و مستۆ میرووزیشیدا نارد کە ئەوانیش بێن بۆ دێرێ. هەتا بارزانی خۆی ڕووگەی بزووتنەوەکەی دیاری نەکرد کەس نەیدەزانی بەکێهە لادا دەڕۆین. هەر بە گەیشتنی پیاوانی ئەسعەد خۆشەوی بۆ دێرێ ئیتر باڵەفڕەی عێراقیش پەیابوون، دوازدە باڵەفڕ بە بۆمبا و شێست تیرەوە پەلاماریان هێنا و لەبەرئەوەی هیچ پەناگەیێ نەبوو خۆمانی لێ وەشێرین دووکەس لە پیاوانی ئەسعەد خۆشەوی کوژران و حەوتیشیان بریندار بوون.

ڕۆژی ٢٠ی ئایار (٣٠ گوڵان) لە گوندی دێرێ دەرکەوتین و چووین بۆ گوندەکانی ستوونێ و ناف چەلا. لەوێ حەفدە کەس لە گوندی ستوونێ لە

ئێمە جیابوونەوە. ئەمانە لە گرووپی بیری بوون(*)، برێ لە هێزگەلی ئێمە لەسەر چیایەک لە گوندی بێداو گەیشتنەوە یەک. ئێوارەی بیستەمینی مانگ بوو زەویی عێراقمان لە دوواوە بەجێهێشت و بەرەو گوندی بێداو کەوتینە ڕێگە.

گوندی بێداو کە تەواو لەسەر خاڵی سنووریی عێراق و تورکیادا هەڵکەوتووە دوو بەشە: بێداوی عێراق و بێداوی تورکیا و چیایەکی بەرزی هەیە بەناوی چیای بێداو.

ڕۆژی ٢١ ئایار (٣١ گوڵان) گەیشتینە گوندی بێداو کە کەوتووەتە بناری چیای بێداو، تەنیا ڕێبازگەی ڕۆیشتنمان لە لوتکەی بێداوەوە بوو کە یەکجار بەرزە و بەفرێکی ستوور گرتبووی، ئەمە نالەبارترین و دژوارترین ڕێڕۆیشتنی ئێمەبوو. چیای بێداو «چوارچەلی هەرکی»شی پێ دەگوترێ و چوارچەل بەواتەی چوار لوتکەیە.

ئێستا لە زەویی تورکیادا بووین، دەمەدەمی ئێوارە مامەند مەسیح لەگەڵ هەندێ پێشمەرگە و ژمارەیەک خەڵکی گوندی بێداو چوون بۆ چیای بێداو بۆ ئەوەی پێپلیکانە لەسەر بەفرەکە دروست بکەن و پێشمەرگەکان بتوانن بەخۆ و کەلوپەلیانەوە پیایدا تێپەڕن. دووای ئەمە کوڕگەلی پێشمەرگە بەرەو هەوراز و گەرووەکان کەوتنە ڕێ. بەو پێپلیکانانەدا بەسەرکەوتین و گەیشتینە گەرووەکە. لەوێوە هەتا لوتکەکە تاتەبەردێ بوو دوو هەڤاڵی برینداری ئێمە بە هیچ جۆر نەیانتوانی بەو تاتە بەردەدا سەرکەون. مەلا مستەفا لە خوارەوەی ئەو تاتە هەردوو بریندارەکەی دا بەدەست خەڵکی گوندەکەوە بۆ ئەوەی هەتا بتوانن بیانشارنەوە و ئەگەر نەشیانتوانی ئەوا بۆ چارەسەری برینداریەکانیان بیاندەن بەدەست هێزگەلی عێراقەوە. خەڵکی گوندەکەش ئەوانیان هەتا ماوەی سێ ڕۆژان شاردەوە و پاشان دایانن بەدەست سوپاگەلی عێراق. دەوڵەتی عێراق ئەوانی تیمارکرد و لە گرتووخانەی هاوێشتن، یەکێکیان لە گرتووخانە

(*) کاک حەسۆ میرخان ڕوونی کردەوە: «ئەمانە لە بزاوتنی ئێمە بێ ئاگا بوون و بەپاش کەوتن. ئیتر کە سێ ڕۆژ دووای بەڕێ کەوتنی ئێمە، ئەوانیش بەرەو تورکیا هاتبوون کە بگەن بە ئێمە بەڵام لەبەر ئەوەی شوونی ئێمەیان بۆ هەڵنەگیرابوو ئیتر بۆ خۆیان یاخی ببوون. بەڵام لەبەر ئەوەی توانی دەسوکەریی دوور و درێژیان لەبەرامبەر هێزگەلی عێراقدا نەبوو، خۆیان بەدەستەوە دابوو.» ـ نووسەر.

کۆچی دوایی کرد و ئەویتریان بەزیندوویی مایەوە.

بەردەوام دە ـ پازدە برینیدارمان هەبوو کە بە گوێرەی هەبوونی توانای سواری یان پیادەیی لەگەڵمان دەڕۆیشتن. ئەوکاتەی ڕێگە خۆش بووایە بەسواری دەهاتن و ئەگەر ڕۆیشتن زەحمەت بووایە لەسەر داربەست بەشان هەڵمان دەگرتن. هەر ئەم حەسۆ میرخانەی وا لێرە ڕۆنیشتووە بەر لە چوونەوە عێراق لە (ئەنبێ) لە کەلەکەیەوە برینداربوو و شوێنی برینەکەی خوێناوی لێ دەچۆڕایەوە، پاش گەیشتن بە سۆڤیەت توانیی شوێنی گوللەکە سارێژ بکات. ناوی برینیدارانی تر بریتی بوون لە: حالی محەممەد خەلانی، مستەفا رەشۆ لەلووکی، شێخ ئۆمەر مەلا شانەدەری (کوڕمامی خۆم بوو)، سالح خان، غەزالی میرخان، محەممەد ئەمین حەسەن خەلانی و ژمارەیەکی تر.

بگەڕێینەوە سەر دەربازبوونی بارزانییەکان لە چیای بێداو، بەسەر ئەو پێپلوکە یەک مەترییانەی دروستمان کردبوون سەرکەوتین هەتا گەیشتینە دەرەی کەر. تێزیکەی کێلومەترێکمان لەو دۆڵە بەسەر پێپلووکەکانی بەفردا بڕی. لە سەرەوە هەتا خوارێی ئەو چیایە نێزیکەی پەنجا گابەردی هەبوو بەجۆرێ لە هەر ڕێگەیەکی تێپەڕ دەبووین پێپلووکی بەفریان دروست کردبوو، بە پێشمەرگەکان گوترابوو سەیری ژێرەوە نەکەن نەوەکا هەڵبدێرێن و ئەگەر کەسێکیش هەڵدێرا کەسی تر بەدوایدا نەچێ لەبەرئەوەی هەلا بەهەلا دەبێ. بەهەزار ناری عەلی لە دەرەی کەر تێپەڕین و گەیشتینە شوێنێ بەفری نەبوو. لەوێ کۆبووینەوە بەڵام چەند کەسێکمان لێ بەجێ مابوون. ئەوکاتە سەیرمان کرد وا چەند کەسێک بەرەو لامان دێن. سەرەتا وا تێ گەیشتین سەربازی تورکن بەڵام ئاشکرا بوو ئەمانە هەر پێشمەرگەکانی خۆمان بوون کە واماندەزانی بەجێ ماون. لەوێوە بەرەو گوندی بانێ کەوتینە ڕێگە. ڕێگەمان بە بەفر داپۆشرابوو. شەو لە کوێستانی گەورۆک تێپەڕین و باران نم نم دایدابوو.

ڕۆژی ٢٢ی ئایار (یەکەمی جۆزەردان) گەیشتینە گوندی بانێ و چەند سەعاتێ لەوێ ماینەوە. ئەوجا شەو لەوێ دەرکەوتین و بەرەو گوندی چۆخ بزواین و لەوێوە سەرەوژێر بووینەوە و گەیشتینە ناوچەی شار کە شوێنێکی هێمن بوو. پاسەوانانی ئێمە ئاگەداریان کردینەوە کەوا پێنج جەندرمەی

تورک وا بەرەو ئێرە دێن. مەلا مستەفا گوتی ئەگەر لێتان نێزیک بوونەوە چەکیان کەن و ئەگەر خۆیان بەدەستەوە نەدا ئاگریان دەن بەڵام ئەوان بۆ شوون هەڵگرتنی ئێمە نەهاتبوون و بێ ئەوەی لێمان نێزیک ببنەوە، ڕۆیشتن. ئەوکاتە دوو هرچ هاتنە ناو پێشمەرگەکانی گرووپەکەی ئێمە بەڵام لەبەرئەوەی جەندرمەکان نێزیک بوون نەمانوێرا تەقە بکەین. ڕێ پێشاندەرانی ئێمە سێ کەس بوون لە دانیشتووانی گوندی کوردی (بانی)ی تورکیا. ڕێ پێشاندەرەکەمان گوتی ئەگەربێتو بە هەورازی چۆخدا بەسەرکەوین لەوانەیە بەسەر پارێز و مینی دوژمندا بکەوین. بەڵام ڕێگەیێ هەیە قاچاخچیان پیایدا دەڕۆن. هەندێ ئاڵۆز و دژوارە بەڵام هێمن و بێ گیروگرفتە. شەو، بەرەو خۆرئاوا و سەرچاوەی (گۆزە) بەڕێ کەوتین و دووای سەعاتێ گەیشتینە ئەوێ. ڕێ پێشاندەر گوتی دەبێ لە گۆماوێکی گەورە بدەین و دووپاتی کردەوە کەوا ئەو پێ لە هەر کوێ دابنێ پێویستە ئێمەش شوون پێی ئەو کەوین، هەر کەس لە گۆماوەکە ئاسێ بێ دەفەوتێ. دووا بەدووای ڕێ پێشاندەر چووینە ناو گۆماوەکە. وچانێکی زۆر بە گۆماوەکەدا تێپەڕین. گۆماوەکە سیان و لیتەیەکی ڕەشی هەبوو و پێ و بەلەک و جلکمانی پیس کرد. بەهەر ناوایەک بوو لە گۆماوەکە دەرباز بووین و لەو بەرەوە لە ناوچەی (دزا گەورە) بینیمان وا مەلا مستەفا دانیشتووە و پێشمەرگەکان لە کاتی پشوودان. مەلا مستەفا سەیرێکی کات ئەژمێرەکەی کرد و گوتی پەڕینەوەمان لە گۆماوەکە چوار سەعات و بیست دەقیقیەی کێشاوە. ئەمە یەکێ بوو لەو ڕێگە زۆر سەختانەی بڕیمان و هەموومان بەساغی گەیشتینە جێ و دەبوو هەر ئەودەمە هەتا هەوا ساردی نەکردبوو بەرەو چیای ئاسنگرا بکەوینە ڕێ.

ڕۆژی ٢٣ی ئایار (٢ی جۆزەردان) بە رووکاری ڕۆژهەڵات کەوتینە ڕێ و بە چیای (ئاسنگرا)دا سەرکەوتین و نیوەڕۆ گەیشتینە ئەوێ. هیچ پێشهاتێکمان پێ نەبوو. لەوێ باڵەفڕانی تورکیا گەیشتنە سەرمان. دوو بۆمبایان هەڵدا و برێکیش بە شێست تیر دەسڕێژیان کرد و ڕۆیشتن.

لەو پەلامارەدا ئازار بە هەڤاڵانی ئێمە نەگەیشت. کاتێ دنیا تاریک داهات بەرەو چیای سپیرێز کەوتینە ڕێ کە تەواو بەفر گرتبووی و هیچ پشووەکمان نەدا. ڕۆژی ٢٤ی ئایار (٣ی جۆزەردان) بە لوتکەی سپیرێزدا

کە سنووری ئێران و تورکیایە سەرکەوتین.

ڕۆژی ٢٥ی ئایار (٤ی جۆزەردان) هەتا ئاوابوونی ڕۆژ بەڕێگاوە بووین و شەویشمان بەبێ پێخۆر و پێبژێو لەو دەشتەدا بردە سەر.

ڕۆژی ٢٦ی ئایار(٥ی جۆزەردان) بەرەو لای گوندەکانی بێدکار و جرمی بزواین و چووینە ناو زەویی ئێران.

کەواتە پیاوانی بارزانی ڕۆژی ٢٠ی ئایار (٣٠ گوڵان) چوونە ناو زەویی تورکیا و بەیانیەی ڕۆژی ٢٦ی ئایار (٥ی جۆزەردان) زەویی تورکیایان لەدوواوە بەجێ هێشت و گەیشتنە ناو زەویی ئێران. ئەم بەشەی ڕێڕۆیشتنی پێشمەرگەکان برێتی بوو لە ئاڵۆزترین قۆناخ و وێڕای ئەوەی هیچ پێک هەڵچوونێک لەگەڵ هێزەکانی تورکیادا ڕووی نەدا ماوەی شەش ڕۆژ درێژەی کێشا.

ڕۆژی٢٦ی ئایار١٩٤٧ی زایینی(٥ی جۆزەردانی ١٣٢٦) پیاوانی ئێمە گەیشتنە گوندەکانی بێدکار و جرمی لەناو زەویی ئێران. گوندی بێدکار هەر چەندە پێنج ـ شەش ماڵێ دەبوو بەڵام چۆڵ بوو لە دانیشتووانەکەی. کەچی گوندی جرمی ئاوەدان بوو و خێڵی هەرکی لەوێ دادەنیشتن. هێندە شەکەت و برسی بووین رادەی نەبوو، مەلا مستەفا پێشتر گەیشتبووە ئەو گوندە و بڕێک خۆراکی بۆ پیاوەکانی ناردبوو کە بەڕێگاوە بوون بۆ ئەوەی وزەی بەڕێوەچوونیان هەبێ.

هەر ئەو ڕۆژە جەرمیمان لە دوواوە بەجێ هێلا و بەرەو دەشتی تەرگەوەڕ بۆ نێو بەگزادەکان چووین. ئەودەمەی ئێمە لە بناری چیابووین پیاوێ هەواڵی دابوو بە نووری بەگزادە ئەوا جرمی پڕبووە لە خەڵک و هێزی چەکدار لەوێ کۆبوونەتەوە. نووری بەگ گوتبووی بڕۆن بزانن مەلا مستەفا نییە پەیدا بووەتەوە. دەمێ ئەو پیاوە بۆ هەواڵ دەس کەوتن هات وەگیر خرا بەڵام هاوەڵەکانی تێیان تەقاند و ڕۆیشتن.

ڕۆژی ٢٧ی ئایار(٦ی جۆزەردان) ئێمە چووینە گوندی (تیلۆ) و مەلا مستەفا چووە گوندی (ئەنبێ) و ژمارەیەکیش چوون بۆ گوندی (بیلە چووک). هەرچۆن بێ ئەو شەوە لەوێ ماینەوە بۆ ئەوەی لەبەر چاوی بەگزادە و هەرکییەکان نەمێنین. بە کورتی هیچ پشووەکمان نەبوو و دووبارە

بەرێ کەوتینەوە و بەرەو لای خێڵی درەی ژووری چووین کە لە چەند گوندێک پێک هاتبوون و ئەم خێڵە لە نێوان خێڵانی شکاک و هەرکی و بەگزادەدا دەژیان. لە چیا سەر کەوتین، لە لوتکەی ئەو چیایەوە دەشتی سۆمای کە ناوچەی خێڵی شکاکە لەبەر پێمانەوە بوو.

ڕۆژی ۲۹ی ئایار(۸ی جۆزەردان) لە چیاوە سەرەولێژ بووینەوە و لە چەند گوندێ ڕەت بووین، ئاغان خوارد و مەلا مستەفاش چوو بۆ گوندی(سیرۆ) و گوندی (حەسەن تەلوو)ی بەگزادە. دەمەو ئێوارە بوو ڕێ پێشاندەرەکەی خەڵکی گوندی (بانی)مان کە بەخۆهێشتی خۆی وەگەڵمان کەوتبوو ماڵئاواییی لێ کردین و گەڕایەوە دووا. ئێمە دوو سێ سەعاتێک لە گوندی (سیرۆ) هەڵوێستاین و بەشەو دەشتی(سۆمای)مان بوارد.

ڕۆژی ۳۰ی ئایار(۹ی جۆزەردان) دەمەدەمی نیوەڕۆ لە داوێنی چیایەک گەیشتینە دوو گوند ناویانم لەبیر نەماوە. خواردنێکمان خوارد و سەیرمان کرد وا لە بەرزاییەکانی ئەو بەرەوە کە ڕێبازگەی پێداچوونی ئێمە بوو نێزیکەی سەد کەسێکی سوارە لە چیا سەر دەکەون. مەلا مستەفا کە بەدووربین سەیری ئەمانەی دەکرد گوتی دەیانەوێ ڕێگەمان لێ بیەستن. بە مستۆ مێرووزیی گوت لەگەڵ ژمارەیەک لە تفەنگدارانی خۆی لە ڕێگەی سنووری تورکیاوە پشتیان لێ بگرێتەوە بۆ ئەوەی لە دوو لاوە بیاندەینە بەر دەسڕێژی ئاگر و گۆڕەپانەکەیان پێ چۆڵ بکەین. مستۆ مێرۆزی تەبای پیاوەکانی بەم ئەرکەوە چوو و پاش چەند دەقیقەیەک لە تێک گیراندا سوارانی شکاک شکان و هەڵاتن. ئەو تێکگیرانە زیانی نەبوو. ئەم شکاکانە لە خێڵی (عەبدەوی) بوون کە لە ساڵی ۱۹۱٤ کاتێ شێخ عەبدولسەلامی برای مەلامستەفا لە ڕێگەی گەڕانەوەی لە سەردانێک کە بە بانگهێشتنی ڕووسیا بۆ ئەوێندەری کردبوو و بۆ بارزان دەگەڕایەوە، مێوانی ئەم خێڵە بوو و ئەوانیش لەلای عوسمانییەکان زمانیان لێ دان و عەسکەری عوسمانیش بۆ گرتنیان بەسەریان وەربوون، لە پێکدادانەدا، دووکەس لە هەڤاڵانی شێخ عەبدولسەلام شەهید بوون و ئەوانیتر گیران، شێخ عەبدولسەلام و عەزیز گوهار و محەمەد ئەمین بابسیڤی لەلایەن عوسمانیەکانەوە لە مووسڵ بەدارەوە کران.

ئەم خێڵی شکاکەی بۆ شەڕی ئێمە هاتبوون لە هەمان عەبدەوییەکان

بوون. پاش هەڵاتنی ئەمانە، ئێمە لە چیایەکە سەرکەوتین و بەرەو گوندی بالکان سەرەو لێژ بووینەوە. ئەو ڕۆژە ٣١ی ئایار (١٠ی جۆزەردان) بوو.

١ی حوزەیران (١١ی جۆزەردان) چووین بۆ گوندی دیلزێ و بڕێک خواردنمان خوارد و پشوومان دا. لە جێرمییەوە هەتا دیلزێ شەو و ڕۆژ لە ڕۆیشتندا بووین و وچانمان نەدابوو.

٢ی حوزەیران (١١ی جۆزەردان) چووین بۆ گوندی چیتکۆ. (لە نەخشەدا حاجی جڤان).

٣ی حوزەیران (١٣ جۆزەردان) چووین بۆ گوندی هەلووران. (لە نەخشەدا هەبلەران)ە.

٤ی حوزەیران (١٤ی جۆزەردان) چووین بۆ گوندی بڕشخۆران لە سنووری تورکیا. ئێمە لەو ناوچەیەدا لە بەرزاییەکانی سنووریدا دەڕۆیشتین و خۆراکیشمان لە گوندەکانی ئێران پەیا دەکرد. هێزی چەکداری ئێران هەرچەندە لە ڕووی مرۆڤەوە بێ ژماربوون و چەکیشیان نوێباو بوون، بەڵام لە ڕووی توانی کردەوەیی لاوازبوون و خێڵاتی کوردیش تەنیا لە ڕواڵەتدا وایاندەنواند کە یارمەتیی سوپای ئێران دەدەن و لە هیچ بەرەیەکدا بە تەواوی ڕووبەڕووی ئێمە نەدەبوونەوە. سوپای تورکیا خاوەن هێزێکی زیاتربوو و باڵەفڕانی تورکیا لە بەرزاییەکی زۆرە چاویان بۆ ئێمە دەگێڕا بەڵام هیچ شوێنەوارێکیان بەدی نەدەکرد. پیاوانی ئێمە لەو ناوچە سنوورییەدا بە شێوەی پێچاوپێچ دەڕۆیشتنە ڕێوە.

٥ی ئایار(١٥ جۆزەردان) بڕشخۆرانی زەویی تورکیامان بڕی و گەیشتین بە دۆڵی قتوور لەناو زەویی ئێران. ئەم ناوچەیە پڕ ترسترین ناوچە بوو بۆ هێزگەلی بارزانی لەبەرئەوەی سوپای ئێران بەکەلوپەل و یەکەگەلی زۆر لە پیادە و سوارە و تۆپخانە و هاوەن و زرێپۆشی شەڕکەرەوە بۆ هەڵچنینی لەمپەرێکی کەسنەبڕ هێلێکی بەرگریی لە ڕادە بەدەریان دروست کردبوو.

٦ی ئایار(١٤ی جۆزەردان) هەرچەندە بەشەو لە چیاوە سەراولێژ بووینەوە و بە ڕێگەیەک کە لە ئێرانەوە دەچوو بۆ تورکیا ڕەت بووین. پاشان لە چیا سەرکەوتین و هەتا گەیشتین بە چۆمێک کە ناوێکی

ئەوتۆشی نەبوو، لە ناوەکەمان دا و چووین بۆ گوندی (کەلت) و هێلی بەرگریی (خوی) هەتا (قتوور)مان لە دوواوە بەجێ هێشت. لە گوندی (کەلت) خواردنمان خوارد و هەتا دوای نیوەڕۆ پشوومان دا. ئەوکاتە هەر پێنسەت کەسمان لەو چیا بەرزەی کەوتبووە پشت گوندی کەلت بەسەرکەوتین و لەسەر گازی چیایەکە دانیشتین.

مەلا مستەفا دووربینەکەی دەرهێنا و بانگی (تەیموور) و (بێجان)ی کرد. ئەم دووکەسە لە شکاکەکانی ناوچەکە بوون و هاتبوونە پاڵ هێزی بارزانی و هاتن بۆ سۆڤیەت. لەبەرئەوەی شارەزای ناوچەکە بوون، ببوون بە ڕێ پێشاندەریشمان، مەلا مستەفا لە بێجانی پرسی ناوی ئەو دوو چیایە چییە؟ بێجان گوتی چیای ئاگرییە کە یەکێکیان ئاگریی بچووک و ئەویتریان ئاگریی مەزنە (مەبەستی ئەوان هەر ئەرارات خۆیەتی)، ئاگریی بچووک لە زەویی ئێراندایە و ئاگریی مەزن لە زەویی تورکیا و ڕێی ئێمە بەوانەدا رادەبڕێ. مەلا مستەفا پرسیاری کرد هەتا ئەوێ چەند فرسەخ ڕێگایە؟ بێجان وەڵامی دایەوە گوتی حەوت ڕۆژ ڕێیە. راست وەک ئەو گوتی پاش حەوت ڕۆژ گەیشتینە ئەو ناوچەیە.

٧ی ئایار (١٧ی جۆزەردان) بەرەو گوندی ئەلەند ڕۆیشتین و لەکاتی نیوەڕۆ گەیشتینە دوو گوندی بەلەرەش و بەلەسۆر کە لە سنووری ئێران و تورکیادا هەڵکەوتوون و هەتا سبەینەی ڕۆژی دوواتر حەساینەوە. خەڵکەکە بەباشی میوانداریيان کردین.

٨ی ئایار(١٨ی جۆزەردان) بەیانی بەرەو رووگاری ڕۆژئاوا بەڕێ کەوتین و پاش ماوەیەکی کەم ڕێگەی خۆمان بەرەو باکور وەرگێڕا و گەیشتینە زۆزانی حاجی بەگ کە زۆر بەرز و یەکجار دڵگیر بوو. لە بەری باکور سەدان ڕەشماڵیان هەڵدابوو، پرسیارمان کرد ئەمانە کێن؟ گوتیان لەو خێڵانەن کە بۆ زۆزان هاتوونەتە چیایان.

٩ی ئایار(١٩ی جۆزەردان) لەسەرەوەڕا بەرەو ڕەشماڵەکان سەرەولێژ بووینەوە. مەلامستەفا چوو بۆ ڕەشماڵی مستەفا بەگی سەرۆک خێڵەکان. هەندێک لە ئێمە چووین بۆ ڕەشماڵەکان و هەندێکی تر بۆ گوند. خەڵکی ئەوێ لە ڕووی پێبژیو و پێخۆرەوە زۆر بەباشی میوانداریيان کردین.

١٠ ی ئایار (٢٠ جۆزەردان) لە هەواری خێڵات رەت بووین و بەرەو

گوندی(عەیاریّ) ڕۆیشتین. هێشتا ڕۆژئاوا نەببوو کە لە داوێنی چیاوە گەیشتینە دوو گوندی تورک نشین کە دانیشتووانەکانیان ڕۆیشتبوون و چۆلیان کردبوو. خەریکی لێنانی خواردن بووین کە سوارانی خێلات لە دوواوە نێزیک بوونەوە، پاشەبەرەی ئێمە ڕووبەڕوویان بوونەوە و دەنگی ئاگرهاوێژی گەیشتە گوێمان.

١١ی ئایار (٢١ی جۆزەردان) ژمارەیەک لە پیاوانی ئێمە گەیشتینە سەر چیایەکەی ئەوبەر و لەگەڵ سوارانی خێلات کەوتنە تێک سرەواندن.

لەسەر ئەو جادەیەی لە (خوی)ەوە بۆ ماکۆ دەهات هێزێکی گەورەی سوپا دەبینرا کە لەگەڵ پێنج تانک و تۆپ و ئۆتۆمۆبیلی پڕاوپڕ لە سەرباز لە ئێمە نێزیک دەبوونەوە. پیاوەکانی ئێمە لەسەر چیایەک کە پێم وایە ناوی قزل داغ بوو و هێندەش بەرز نەبوو و تاوێرەبەردی گەورەی نەبوون، خۆیان لە پارێز گرت. مەلا مستەفا گوتی هەر کەسێ لە خۆی رادەبینێ با بڕوا شەڕ بکات. شەڕی سەرەکیی ئێمە لەگەڵ سوپای ئێران لەوێ ڕووی دا. کەسانی وەک مستۆ مێرووزی، مامەند مەسیح، مەل میری، لاڤکۆ و سەعید عومەر لەگەڵ پیاوانی دەسبژێری خۆیان کەوتنە گۆڕەپانی شەڕ و ژمارەیەکی تریش وەک مستەفا عەبدوڵلا و میرزا ئاغا لە دەشتدا شەڕیان دەکرد. لەو شوێنە کە گۆڕەپانێکی بچووک بوو هەر یەکێ لە پێشمەرگەکان لە شوێنێ شەڕی دەکرد. دوواجار نێزیکەی شێست لاشەمان ژمارد. ژمارەیەکیش لە هێزگەلی بەرامبەر بەدیلی خۆیان بەدەستەوەمان دا.

ئەوکاتەی شەڕ بە کۆتا گەیشت نێزیکەی دەمەو ڕۆژئاوابوو. لەسەر چۆمێ کە لە بەری ماکۆوە پێدا دەهاتە خوار، پردێک هەبوو دەبوو خەڵک بەسەریدا ڕەت بن. لە ماکۆوە برێک وشتر هاتن کە ئازووخەیان بۆ سوپا بارکردبوو. مستۆ مێرووزی و هەڤالەکانی هێرشیان کردە سەر کاروانی وشتر و کوشتیانن. کەلەشی ئەو وشترانە کە بەر لە پردەکە لەسەر جادە کەوتبوون ببوون بەمایەی ئەوەی تانکەکان لەکن وشترەکان بووەستن و بۆ ڕەت بوون لە جادە لابدەن و لە پردەکە دەرباز بن، بەڵام کامیۆنەکان کاتێ بە کەلەشی وشترەکان گەیشتن لە شوێنی خۆیان وەستان. لەوێ بوو کە پیاوەکانی مستۆ مێرووزی و مامەند مەسیح کامیۆنەکانیان راگرتە بەر ئاگر و زیان و شکانی گەورەیان لە دوژمن دا. بێگومان من خۆم لەو

پێکدادانەدا هاوبەشیم نەبوو لەبەرئەوەی یەکەکەی ئێمە لە دوواوە بوو. مستۆ مێرووز و مامەند مەسیح تەبای پیاوەکانیان پردەکەیان کۆنترۆڵ کرد. لە شەڕێکی گەورەدا کە بۆ دەست بەسەرداگرتنی پردەکە رووی دا ژمارەیەک لە هێزی سوپا کوژران و ئەوانیتر هەڵاتن. پردەکە کەوتە بەر دەستی پێشمەرگەکان. مستۆ مێرووز و پیاوەکانی لە پرد پەڕینەوە بەڵام مەلا مستەفا و ژمارەیەکی گەورە لەم بەرەی چۆم مابوونەوە. شەو تانکەکان بەرەو پرد هاتن و دەستیان بە بۆردمانی سەنگەری ئێمە کرد. پیاوەکانی ئێمە لەو تاریکییەدا لە نێزیک پردەکە پریان دایە کامیۆنگەلی هەڵگری سەربازان و بە نارنجۆک و تفەنگەوە هێرشیان بردەنە سەر. ژمارەیەکیان لێ کوشتن و ئەوانیتر هەڵاتن. شێخ سلێمان و ئەسعەد خۆشەوی لە ئێمە جیابوونەوە و دیار نەبوو لە کوێن. شەڕێکی سەیر بوو. لەو شەڕەدا چواردە کەس لە پیاوانی گرووپەکەی مستۆ مێرووز بریندداربوون بەڵام کوژراومان نەبوو. ڕێ پیشاندەرێکمان هەبوو بەناوی میرزا عەبدی کە هەسپێکیشی هەبوو، گوتی من شارەزای ناوچەکەم، ئەو ئێمەی بەرەو چۆمەکە ڕێ بەدێیی کرد و بوارێکی پێشان داین، بە تاریکی توانیمان لەو بوارەدا لە چۆمەکە بدەین و دەرباز بین. هێزی سوپا هەرچەندە لەو ناوانە کۆجێ ببوون بەڵام لەبەرئەوەی سەر لێشێواو و ترسا بوون نەیاندەتوانی کاردانەوەیەکیان هەبێ، مەلامستەفا لەو ناوەندە واتە لەناو جەرگەی سوپادا بوو، گرووپی مستۆ مێرووز و مامەند مەسیح بەرایییکێش بوون کە پردەکەیان هاوێشتە بن دەسەڵات. گرووپی شێخۆمەر شانەدەری کە منیش هەر لەو گرووپەدا بووم لە پاشکۆی سوپای خۆمان بوو.

١٣ی ئایار(٢٣ی جۆزەردان) هەموومان لە چۆم دەربازبووین و سەرکەوتینە سەرگردێک و لەوێوە چووینەوە پاڵ شێخ سلێمان و ئەسعەد خۆشەوی و هاوەڵەکانیان. مەلا مستەفا بە بینینەوەی ئەوان یەکجار دڵخۆش بوو، ئەوکاتەی سوپا پێ حەسیا ئێمە لە ڕووبارەکە پەڕیوینەتەوە کەوتە ئاگرهاوێژی و پێشمەرگەیەکمانی بە ناوی محەمەد مەلا محەمەد شەهید کرد و لاشەکەی لەوێ مایەوە بەڵام میرزا ئاغا ڕۆیشت و تفەنگەکەی هێنا.

لە لێواری چۆمەکە ڕێگەیەک هەبوو دەبوو بە پەلە لەو ڕێگەیە بەدوور

کەوین چونکە هێزی سوپا بەمرۆهەلگر و کامیۆنەوە لەوێوە لێمان نێزیک دەکەوتن. دەمی ئێوارە لەو جادەیەوە بەرەو ژوور چووین و یەکێک لە هاوەڵانی ئێمە بەناوی حەجی گوێزی کە لە پێکدادانەکەی شەوی رابردوو بریندار ببوو کۆچی دوایی کرد و تەرمەکەیان شاردەوە. پاشان ڕێگەمان بەرەو باکور درێژە دا و لە چیایەک سەرکەوتین و لەوێوە بەرەو گوندێک بەناوی هاسوون سەرەولێژ بووینەوە. پێش ئەوەی بگەینە گوندەکە، لەوێوە ئێمەیان دایە بەر گوللە بەڵام گوێمان پێ نەدا و چووینە ناوگوند. نیوەڕۆ گەیشتینە ئەوێ.

مەلامستەفا وریای کردینەوە کەوا هەرکەس بە ڕادەی خۆی خۆراک بەکاربێنێ و مەڕێکی زیادە سەر نەبڕن کە پێویست نەبێ و دووپاتی کردەوە دەست لە ماڵ و سامانی خەڵک نەدرێ. لەبن دارەکانی هاسوون وەستا بووین کاتێ باڵەفڕ لە ئاسمان پەیا بوونەوە و پەلاماریان داین. لەو چەپاوە ئاسمانییەدا مەل محەمەد ئەمین لێری کە یەکێک بوو لە سەرکردەکانی ئێمە و لە شەڕی شووت بریندار ببوو جارێکی تر گوللەی پێ کەوتەوە و ساڵحیش ئەنگاوترا و هەردووکیان کوژارن. ئەمانە دووا زیانی گیانیی ئێمە بوون. لەوڕێڕۆیشتنە دە ـ پازدە کیلۆمەترییەدا چوار کوژراومان دا: محەمەد مەلا محەمەد، حاجی گوزی، مەل محەمەد ئەمین لێری و ساڵح. لێرە وریا بووینەوە سێ کەس لە پیاوانی مستۆ میرووزی ون بوونە و دیارنەبوو چییان بەسەرهاتووە، ئەوان لە ئاو پەڕیبوونەوە بەڵام ون ببوون. مەلا مستەفا گوتی: ئیمە دەمێنینەوە هەتا بزانین ئەم سێ کەسە چییان بەسەرهاتووە. ئاخۆ دیلن یان کوژراو یان بریندار بوونە؟

١٤ی ئایار(٢٤ی جۆزەردان) بەو پێیە، ئەو ڕۆژەش هەر لە هامسوون ماینەوە هەتا ئەوەی سێ کەسەکە هاتنەوە لامان. دەرکەوت ڕێیان لێ ون بووە و چوونەتە ناو خێڵی جەلالی. مەلا مستەفا زۆری پێ خۆش بوو. لێرەش جارێکی تر باڵەفڕ پەلاماریان داینەوە. لە هامسوون دەرکەوتین و بەرووکاری ناوچەی خێڵی کوردی جەلالی بزواین. جەلالییەکان خێڵێکی کۆچەری خاوەن پەزن لە لێواری چۆمی ئاراسدا ژیانیان بەسەر دەبرد و هاوینان بۆ لەوەڕی مەڕومالاّت بەرەو چیاکانی سنووری تورکیا کۆچیان دەکرد. عەمەر ئاغای سەرۆک خێڵی جەلالی لەلایەن دەوڵەتی ئێرانەوە

بەوە ئاوانبار کرابوو یاریدەی بارزانییەکان دەدا، بۆیە سەرمان بە هەر ماڵێک لە گوندێکی ئەواندا بکردایە دەیانگوت شتێکمان بۆ خواردن نییە پێتانی بدەین، جەلالییەکان دزێوترین هەڵسوکەوتیان لەگەڵ ئێمەدا دەکرد و پاروویێک نانیان پێ نەدەداین، ئێمەش لە ترسی مەلا مستەفا نەدەوێراین زۆریان لێ بکەین. هەتا نیوەڕۆ لەوێ ماینەوە و عەمەر ئاغا بە مەلا مستەفای گوت ئێوە بڕۆن شەڕ بکەن ئێمە یارمەتیتان دەدەین. پاشان تێگەیشتین ناپاکیی لێ کردووین و هاتنی ئێمەی بە سوپای ئێران گەیاندووە. شەو لەوێ کەوتینەوە ڕێ و کیلۆمەترێک خوارتر گەیشتینە هەندێ کۆچەر کە چەند سەر مەڕ و بزنیان پێ داین و خۆیشمان گایەکمان هەبوو سەرمان بڕی و خواردمان بەڵام هێشتاش نیوە برسی بووین.

١٥ی ئایار (٢٥ی جۆزەردان) بەرەو چۆمی ئاراس ڕۆیشتین کە چەند خانووەکی وێران و چۆڵ لێ بوون. لەوێ، میرحاج، مەشکەیەکی پێ بوو لەگەڵ خۆیدا هێنابووی، پڕی هەوا کرد و لەگەڵ لاڤکۆی (ئاشووری) و محێدین بابازادە کە یەکێ لە ئەفسەرانی فیرقەی دیمۆکراتی ئازەربایجان بوو بە مەلەوانی لە ئاراس پەڕینەوە و لەگەڵ سنووروانانی سۆڤیەت کەوتنە وتوویژ بۆ ئەوەی وەرمانگرن. پاش چەند سەعاتێ چۆن چوو بوون ئاوها هاتنەوە و بۆچوونی سنووروانانی سۆڤیەت ئاوهابوو: ئێمە داوای هەڵوێستمان لە مۆسکۆ کردووە و هەتا وەڵام دەگەڕێتەوە ئەگەر هەڤاڵانی ئێوە بپەڕنەوە ئەم بەرەی زێ ئێمە ڕێتان لێ ناگرین بەڵام مۆڵەتمان پێ نەدراوە بۆ پەڕینەوە لە ئاراس یارمەتیتان بدەین.

برسی و تینوو لەناو ئەو خانووە وێران و چۆڵانەدا بێ حاڵ و ڕاکشابووین و حەڤدە کەسمان لە هەڤاڵانمان بە ولاخ و هێستر ناردە ناو خێڵاتی جەلالی بۆ ئەوەی پێبژیوێکمان بۆ بێنن. بەداخەوە کەس لەو ئاوانە نەمابوو و مەڕ و ئازووخەیان لەگەڵ خۆیان بردبوو، ئەوانەی ناردبوومانن دەمی ئێوارە بەدەست بەتاڵی گەڕانەوە.

١٦ی ئایار(٢٦ی جۆزەردان) مەلامستەفا گوتی ئێمە ناتوانین ماوەیەکی زۆر لە چاوەڕوانی وەڵامی مۆسکۆ و یارمەتیی سۆڤیەتدا بمێنین چونکە لە برسانە و بە پەلاماری هێزی سوپا لەناو دەچین. پاشان ڕووی لە پێشمەرگەکان کرد و گوتی هەر کەسێ هێزی هەیە با بڕواتە ئەو ئاوانە و

چەند داریّ ببڕنەوە و بیانهێنن. هەرچەندە لە بێ خۆراکیانە وزەی جووڵانەوەمان نەمابوو ـ لەبەر ئەوەی دوو ـ سێ ڕۆژ بوو هیچمان نەخواردبوو ـ چەند کەسێ خۆبەختکەرانە بەدەم ئەو داوایەوە چوون و پاش برێ بەخۆ و چەند دارێکی سەرشانیان گەڕانەوە.

میرحاج لەو ڕێڕۆیشتنەدا دووربینیی کردبوو و سێ پێستە بزنی کردبوو بە مەشکە و هێنابوونی، پڕی کردن لە با و دارەکانی بە شێوەی چوارگۆشە لەسەر دانان و ناوئاخنەکەشی گرت هەتاکو وەک کەڵەکی لێ بێت. ئینجا پیاوەکان بە چەک و ئەسپابیان بە نۆرە سواری کەڵەکەکە دەبوون و دەچوون بۆ ئەو بەری ئاراس. پاشان یەکێک کەڵەکەی بە بە تالی دەهێنایەوە. بەم ئاوایە هەتا ڕۆژی دوایی نێزیکەی سەد کەس لەوانەی مەلەوانییان دەزانی لە ئاو پەڕینەوە چونکە مەلامستەفا دەیگوت ئەوەی مەلەوانی نازانێ با سوار نەبێ.

١٧ی ئایار(٢٧ی جۆزەردان)، ئەمڕۆ یەکێ لە هەڤاڵانی ئێمە کە ناوی سەلیم خان بیروی و خەڵکی میرگەسوور بوو بوارێکی دۆزییەوە کە بەفریامان هات و پەڕینەوەمانی ـ کە لە پەرجووەک دەچوو، ئاسان کرد چونکە سێ ڕۆژبوو هیچ خۆراکێکمان نەخواردبوو و مەلەشمان نەدەزانی. نێزیکەی چوارسەد کەسی کە مابوونەوە لەو بوارەوە پەڕینەوە و مەلامستەفا دواکەسێ بوو لە ئاراس پەڕییەوە. دەوروبەری پێنسەت و چوار کەس لە ئاراس دەرباز بووین، تەنیا ناوی پێنسەد و دووکەس لەوان بە شێوەی ڕەسمی نووسراوەتەوە (دووکەسەکەی تر لە کوردی شکاک بوون) لەو ڕێڕۆیشتنەدا وێڕای کورد مرۆڤێکی ئاشووریش هەبوو بەناوی لاڤکۆ کە لە کۆنسولیەتی سۆڤیەت لە ورمێ تەرجومانی ڕووسی بوو. مرۆڤەکەی تر محێدین بابازادەی خەڵکی ورمێ لە ئەفسەرانی فیرقەی دێموکرات بوو کە لە سۆڤیەت کۆچی دوایی کرد. ئەم دووکەسە تەبای میرحاجی ئەفسەری کوردی عێراق و جێبرِوای مەلامستەفا، ئەوەڵین کەسێ بوون بۆ وتووێژ لەگەڵ سنووروانانی سۆڤیەت و بەهیوای دەسکەوتنی کەرەستەی پەڕینەوە بەمەلە لە ئاراس دەرباز بوون. مرۆڤی سێیەم سەعید مەحمود لە فیدائیانی ئازەربایجان بوو کە لەگەڵ خۆماندا گەڕایەوە عێراق و مرۆڤی چوارەم فیدائییەکی ئازەربایجانی بوو بە ناوی ڕەزا و لە سۆڤیەت مایەوە. لەو

ڕۆژەدا دوو کەس لە ئێمە لە کاتی پەڕینەوە بە ناوداچوون هێندەی نەمابوو بخنکێن بەڵام مەلامستەفا گەیشتە هانایان و بە پشتێنەکەی خۆی ڕایکێشانە دەرەوە.

***

بەم ناوایە ڕێڕۆیشتنی کەڵەمێرانەی مەلامستەفا و هەڤاڵانی لەزەویی تورکیا و ئێران لە دەسپێکی مانگی جۆزەردانی ١٣٢٦ لە گوندی بێداوی سەرسنووری تورکیا و عێراقەوە دەستی پێ کرد و پاش بڕینی پێنسەت کیلۆمەتر ڕێگەی پێچاوپێچ و سەختی کێوەڵانی و شەڕ و دەربازبوون، لە ٢٦ی جۆزەردانی ١٣٢٦ لە لێواری ئاراس بە کۆتا گەیشت. ئەم ڕێڕۆیشتنە پتر لە بیست ڕۆژ درێژەی کێشا و بارزانییەکان بەشێوەی مامناوەندی هەر ڕۆژەی بیست کیلۆمەتریان ڕێگە دەپێچایەوە.

ڕۆژئەژمێری ڕێڕۆیشتن*

١٧ نیسان ١٩٤٧ (٢٨ی ئاخەلێوە ١٣٢٦): بەڕێکەوتن بەرەو خانووەکانی تەها هەرکی و کۆبوونەوە لەوێ.

١٩ نیسان (٣٠ی ئاخەلێوە): بەڕێکەوتن بەرەو ڕەشماڵەکانی زێرۆ هەرکی.

٢١ نیسان (یەکەمی گوڵان): بەڕێکەوتن بەرەو خواکورک لە ناو ئاخی عێراقدا.

٢١ نیسان (یەکەمی گوڵان): گەیشتن بە گوندی مووسلۆک.

٢٢ نیسان (٢ی گوڵان): گەیشتن بە گوندی ئەرگووش.

٢٣ نیسان(٣ی گوڵان): گەیشتن بە گوندی بەنێ، ئەم سێ گوندە بەشێکن لە ناوچەی خواکورک.

٢٤ نیسان(٤ی گوڵان): بەڕێکەوتن بۆ گوندی دەریا سوور. لە رووبار پەڕینەوە و شەو هەتا بەیانی بەڕێگەوە بووین. لە گەرووی زێت لەگەڵ پۆلیسی عێراقی تێک گیراین. یەکێکمان لێ کوشتن و دواغان بە دیل گرتن. یەکێکیش لە ئێمە کوژرا.

٢٥ نیسان (٥ی گوڵان): بەڕێ کەوتین بۆ ناوچەی مزووری و لەوێ لە نێوان گوندەکاندا پەرت بووین. نێزیکەی مانگێکمان لەو ناوچەیە بەسەر برد هەتا ئەو کاتەی مەلا مستەفا هەواڵی نارد کە هەمووومان لە ئەرگووش کۆ بینەوە.

١٩ ئایار١٩٤٧(٢٩ی گوڵان): بەرەو ئەرگووش کەوتینە ڕێ و گەیشتینە گوندی «درێ» کە باڵەفڕانی عێراقی پەلاماریان داین، دوو کەسیان لێ کوشتین و چواریان لێ بریندار کردین.

٢٠ ئایار (٣٠ی گوڵان): گەیشتین بەگوندی ئستووتێ.

٢١ ئایار(٣١ی گوڵان): گەیشتین بە گوندی بێداو لە سنووری تورکیا.

٢٢ ئایار(یەکەمی جۆزەردان): بە گوندی بانێ گەیشتین.

---

* ڕۆژنووسی میرحاج ئەحمەد ئاکرەیی ـ ئەفسەری کوردی عێراق و هەڤاڵ و راوێژکەری جێبڕوای مەلا مستەفا ـ لە بن سەردێڕی (کاروانی مێژوویی بارزانییەکان بەرەو یەکەتیی سۆڤیەت) لە کۆواری سپێدە ژمارە ٦، پایزی ١٩٩٤ (عەرەبی-کوردی) بەسەرنووسەرایەتیی ئاورەحمان پاشا بڵاوبووەتەوە.

٢٣ ئایار(٢ی جۆزەردان): لە کێوی ئاسنگرا سەرکەوتین و بە شەو ناوچەی (گەوەڕ)مان بڕی.
٢٤ ئایار(٣ ی جۆزەردان): لە گەوەی سپیریز لە سنووری ئێران و تورکیا بەسەرکەوتین.
٢٥ ئایار(٤ی جۆزەردان): هەتا تاریکیی ڕۆژئاوابوون بەڕێوە بووین و گەیشتین بە دەشتێک کە هەتا بەیانیمان لەو دەشتەدا بەسەر برد.
٢٦ ئایار(٥ی جۆزەردان): لە تورکیاوە هاتینە ناو زەویی ئێران و گەیشتین بە گوندی (جرمی)ی ناوچەی خێلاتی هەرکی.
٢٧ ئایار(٦ی جۆزەردان): گەیشتین بە گوندی (ئاخوانا-لەوانەیە بێدکار بێ) بەرەو لای بەگزادە، نووری بەگ لە دەستمان هەڵات و ئێمەش لەوێ ماینەوە.
٢٨ی ئایار(٧ی جۆزەردان) گەیشتین بەدەشتی بلەچووک.
٢٩ ئایار (٨ جۆزەردان): گەیشتین بە گوندی حەسەن تیلۆی سیرۆ.
٣٠ ئایار(٩ی جۆزەردان): بەرەو ناوچەی شکاکەکان بەڕێ کەوتین. خێلی عەمەر خانی شکاک ڕێگەی ئێمەیان گرت و ئێمەش لە دوورەوە گوللەمان پێوەنان.
٣١ ئایار(١٠ جۆزەردان): بەرەو باڵکان ڕۆیشتین.
١حوزەیران (١١ جۆزەردان): بەرەو رووکاری گوندی دێلزێ کەوتینە ڕێ.
٢ حوزەیران (١٢ جۆزەردان): بەرەو گوندی حاجی چیتکۆ کەوتینە ڕێ.
٣ حوزەیران (١٣ی جۆزەردان): بەرەو گوندی هەولەران ڕۆیشتین.
٤ حوزەیران (١٤ی جۆزەردان): ڕۆیشتن بەرەو بریشخۆران.
٥ حوزەیران (١٥ی زەردان): ڕۆیشتن بەرەو گەلیی قتوور.
٦ حوزەیران (١٦ی جۆزەردان): ڕۆیشتن بەرەو گوندی(کەلێت).
٧ حوزەیران(١٧ی جۆزەردان): بەرێکەوتن بۆ ئەلەند و بەلەسور.
٨ حوزەیران(١٨ی جۆزەردان): بەڕێ کەوتین بۆ زۆزانی حاجی

بەگ کە زۆر دڵگیر بوو و شوێنێکی شیناوەرد و بژوێن بوو.

٩ حوزەیران (١٩ی جۆزەردان): بەرێ کەوتین بۆ ڕەشماڵەکانی مستەفا بەگ کە هەموویان هەڵاتن (کازم شانەدەری پشتیوانی لەم بەشە ناکات).

١٠ حوزەیران (٢٠ جۆزەردان): لە جادەی ماکۆ پەڕینەوە و چووین بۆ گوندی عیارێ.

١١ حوزەیران (٢١ جۆزەردان): گەیشتین بە گوندێک و شەو لەوێ ماینەوە.

١٢ حوزەیران (٢٢ جۆزەردان): هێزی سوپای ئێران ڕێگەی ئێمەیان گرت. شەڕێکی گەرم ڕووی دا کە ژمارەیەکی گەورەمان لێ کوشتن و بریندار کردن و بە دیل گرتن و چەک و تەقەمەنییەکی زۆرمان بەدەست کەوت. مەل میری کە یەکێک لە سەرکردەکانی ئێمە بوو بریندار بوو. ئەوان بەشەو جارێکی تر چەپاویان کردەوە، ئەم پەلامارە لە ساکە دەشتێکی بێ بەرد و لێڕەواردا ڕووی دا، ئێمە شەو بەرەو ماکۆ بزواین. لێرە هێزەکانمان بوون بە دوو پار. پارێکیان بەرەو لای پردەکەی سەر ڕووبارەکە بزوان و پارەکەی تر بەرەو شوێنێکی بەرینایی کەمی چۆمەکە ڕۆیشتن. نیوەمان لە چۆمەکە پەڕیینەوە کاتێ پێکدادان ڕووی دا، ژمارەیەکی زێدە لە هێزی سوپا هاتنە کوشتن و لە پێشمەرگەکانی ئێمەش یەک کەس کوژرا و دووازدە کەسیش برینداربوون، هەرچەندی هێزی سوپا کۆجێ ببوون بەڵام توانیمان لە چۆمەکە دەرباز بین.

١٣ حوزەیران (٢٣ جۆزەردان): گەیشتین بە گوندی هاسوونی تورکان و کەوتینە بەر هەڵمەتی باڵەفڕ. مەل میری کە پێشتر بریندار ببوو جارێکی تریش ئەنگاوترا و کوژرا. دوو ڕۆژان لە گوندی هاسوون ماینەوە.

١٤ی حوزەیران (٢٣ جۆزەردان): بەرەو سەرچاوە ئاوێکی کە لە نێوان دارانەوە دەهاتە خوار ڕۆیشتین، باڵەفڕ بۆ سەرانسۆی ئێمە پەیابوون بەڵام لەبەرئەوەی خۆمان لەناو دارەکان وەشاردبوو ئێمەیان پێ نەدۆزرایەوە. هەتا ئێوارەی ئەو ڕۆژە هەر لەوێ ماینەوە و بۆ شەو کەوتینەوە ڕێ.

١٥ حوزەیران (٢٥ جۆزەردان): بەرەو ناو خێڵی جەلالی

کەوتینە ڕێگە. ڕۆژێک لەوێ ماینەوە.

١٦ حـــوزەیران (٢٦ جـــۆزەردان): بەرەو چۆمی ئاراس بزواین کـــە چەند خاونووەکی کۆن و کاولگەی لێ بوون. سێ ڕۆژمان لەوێ بێ پێبژێو و پێخۆر بەسەربرد.

١٨،١٧،١٦ حـــوزەیران (٢٨،٢٧،٢٦ جـــۆزەردان): لـە ئـاوی ئاراس پەڕیینەوە و چووینە ناو زەویی سۆڤیـیەت کـە چەک و تەقەمەنییان لێمان وەرگرت.

بەشی دووەم

دەستهاوێژ

راپۆرتی ئۆپەراسیۆن

١

نەرکانی هێزی کوردستان، روکنی ٢، ورمێ، ژمارە ٢٦٧٨٨ /د، سەعات ٢١،٠٠، مێژوو ٢٦/٣/٧

راگەیاندنی ژمارە ١

هەلومەرجی ٢٤ سەعاتی رابردووی هێز و فیرقەی ٤ی ورمێ بەشێوەی خوارەوە رادەگەینێن:

١ ـ سەعات ٢ی ڕۆژی شەشەم، هەواڵ بۆ ئەرکانی فیرقە لە ورمێ هات کە سەعات ٢ی ئەو ڕۆژە ژمارەیەک لە بارزانییەکان هاتوونەتە جرمی و ٢٠ سەر مەڕیان بردووە.

٢ ـ دەسبەجێ لە سەرکردەی هێزی عێراقەوە زانیاری هات کەوا بارزانییەکان لە عێراقەوە بۆ تورکیا هاتوون و لەوانەیە بەرەو ئاخی ئێران بێن.

٣ ـ سەعات ١٣،٠٠ کوڕانی نووری بەگ و هەرکۆ بەگ (بەگزادە) هاتن بۆ ئەرکانی سوپا و هاتنی بارزانییەکانیان بۆ (خوشکێ)ی شەش کێلومەتری باشووری ئەمبێ (ئەنبێ) راگەیاند.

٤ ـ سەعات ١٤،٠٠ ی هەر ئەو ڕۆژە کوڕەکەی نووری بەگ رایگەیاند کەوا بارزانییەکان لە خوشکی ـ یەوە بەرەو ئەمبێ خەریکی پێشوەچوونن.

٥ ـ لە سەرجەمی ئەو رووداوانەوە دەرکەوت بارزانییەکان لە سنووری تورکیا لە ریگەی بەردەسوور چای ـ ەوە هاتوون بۆ ئێران و ژمارەیان نێزیکەی ٤٠٠ کەسە.

٦ ـ دەسبەجێ سەعات ١٤،٠٠ فڕینێکی سەرانسۆیی لەسەر بەرزاییەکانی سنوور و گوندەکانی ناوهاتوو لە پێشەوە ئەنجام درا بەڵام بەهۆی هەبوونی

هەورو هێڵەوە هیچ ئەنجامێک لە سەرانسۆیەکە وەگیر نەکەوت.

٧ ـ دەسبەجێ نەقیب عەدل زەرابی تەبای رەشید بەگ و کوڕانی نووری بەگ بۆ ئەرکان بانگهێشت کران، فەرمانی ناردنی ١٠٠ تفەنگدار بەرەو مەوانا درا. ناوبراوان سەعات ١٨،٠٠ کەوتنە ڕێ و هەتا سەعات ٢٢،٠٠ لەرنێ و سەعات ٥،٣٠یش گەرووی گردەپێچ ـ یان گرت. هەر ئەو دەمە کاروانێک کە پێک هاتبوو لە دوو فەوجی پیادە (فەوجی ئەسفەهان و فەوجی ٢ی ئازەرباد)، گرووپێکی تۆپهاوێژ و چوار مرۆهەڵگر، دەزگەیەکی بێتەل، بەیانیەی ئەمڕۆ لەگەڵ ١٨ لۆری بەرەو لەرنێ کەوتنە ڕێگە و هەتا سەعات ١٧،٣٠ لە لەرنێ مانەوە و بۆ ڕۆژی پاشتر لە مەوانا جێگیر دەبن.

٨ ـ ئەمڕۆ سەعات ١٢،٠٠ نووری بەگ هات بۆ تێلیگرافخانە و نامەیەکی هێنابوو کە مەلا مستەفا بۆ ئەوی نووسیبوو و بۆ ئەوەی ناوبراو لە نێوان ئەو و دەوڵەتدا بێلایەن بووەستێ، پەنای بۆ ناوبراو بردبوو. سەعات ١٦،٠٠ش نامەیەک کە لە مەلا مستەفاوە بۆ فیرقە نووسرابوو گەیشتە ئەرکانی سوپا و، بەو ناوەی کەوا نیاز لە گەڕانەوەم خۆبەدەستەوەدانە بەدەوڵەتی شاهەنشا، وەڵامی درایەوە کەوا بێ ئەملا و ئەولا و دەسبەجێ بەرەو ورمێ بکەوێتە ڕێ. بەڵام بۆچوونی فیرقە ئەوەیە کە نیازی ناوبراو دەسخەڵەتدان و کات رابوێرییە بۆیە فەرمان بە کاروانی ناردراو درا لە بزاوتی خۆی بەرەو رووکاری مەوانا پێ هەڵگرێ بۆ ئەوەی لە سایەی پاڵەپەستۆی زیاترەوە بتوانێ چیی زووترە بە ئەنجامێک بگات.

٩ ـ دووا فڕینی سەرانسۆکەر ڕۆژی پێشوو دەڵێ: لە دەوروبەری تەلۆ و ئەمبێ کەسانی گومان لێکراو بینران کە هەر بەدەرکەتنی باڵەفڕ خۆیان شاردەوە و نێزیکەی ١٥ کەسیش لە پیاوانی خراپەکار لە باشووری تەلۆ لەسەر بەرزاییەکان لەناو سەنگەر بینران بەڵام کۆجێبوون (تمرکز)ێکی گرینگی خراپەکاران بەرچاو نەکەوت. هەرچەندە فڕینەکە نەوییش بوو بەڵام ئەوان تەقەیان لە باڵەفڕ نەکرد.

١٠ ـ دووا زانیاری کە سەعات ٢١،٠٠ لە کاروانی تەرگەوەڕ گەیشت، مەلا مستەفا سەعات ٢٠،٠٠ ئەمبێی بەجێ هێشتووە و بەرەو خانکێ ڕۆیشتووە و ژمارەیەک لە پیاوانی خۆی ناردووە بۆ ئازلووچای. بەم ناوایە

نیازی ئەوان تێ هەڵکشانە بەرەو ژووروو و دەست تێکەڵکردنە لەگەڵ خێڵانی باکور و ڕۆژئاوای ورمێ.

سەرکردەی فیرقەی ٤ و هێزی کوردستان ـ لیوا هومایوونی

سەرۆکی فیرقەی ٤ و هێزی کوردستان ـ عەقید فەیوزی

٢

نەرکانی هێز و فیرقەی ٤ی ورمێ، روکن ٣، ژمارە ٤٤٦/هـ
سەعات ٢٤ مێژوو ٢٦/٣/٩

قۆناغی سێیەمی ئۆپەراسیۆن

فەرمانی ئۆپەراسیۆن ژمارە ١

١ـ بارودۆخی گشتی

ئەلیف. زانیاری لە بارەی دوژمن: بەپێی ڕاگەیاندنی پێوەلکاو (ژمارە ٢) بەکورتی بەگوێرەی ئەوەی لەبارەی بارودۆخی بارزانییەکانەوە بە دەست هێنراوە ئەوان دەیانەوێ هەر بە پەلە خۆیان بە سنووری ماکۆ ـ بازرگان بگەیێن

بێ. هێزی خۆمانە بە شێوەی خوارەوە کۆچێ بوونە:

ماکۆ: دوو فەوجی پیادە، گرووپێکی هاوەن وەشێن، کەتیبەیەکی تۆپی ٧٥ی، کەتیبەیەکی سوارە، دەزگایەکی بێتەل.

سییەچێشمە: فەوجێکی پیادە، گرووپێکی تۆپی ٧٥ی، دوو مرۆهەڵگر، دەزگایەکی بێتەل.

قەرەزیانەدین: سریەیەک پیادە، سریەیەک رەشاش لە کەتیبەی ٢ فەوجی ١٢

خوی: سریەیەکی پیادە لە کەتیبەی پیادە.

قتوور: کەتیبەیەکی پیادە.

لە نێوان ڕێگەی خوی و قتووردا: فەوجێکی پیادە، گرووپێکی هاوەن،

گرووپێکی تۆپی ٧٥ی، کەتیبەیەکی سوارە.

شاپوور: کەتیبەیەکی پیادە کە سریەیەکی کەمە، کەتیبەیەکی سوارە.

تەرگەوەڕ: دوو فەوجی پیادە، گرووپێکی هاوەن وەشێن، دوو مرۆهەلگر، کەتیبەیەکی سوارە، دەزگایەکی بێتەل.

شنۆ: فەوجێکی پیادە، گرووپێکی هاوەن وەشێن (کەتیبەیەک لەم کاروانە سەعات ٢ ـ ٢٦/٣/٩ گەیشتە ورمێ).

کەتیبەی سوارەی سەر بە فەوجی ٥ی لورستان بەیەک دەزگای بێتەلەوە ئەمڕۆ لە سنوورەوە گەیشتە نەغەدە.

٢ ـ رێکخستنی سەرکردایەتی

ئەلف. بەستنی رێگەی دەربازبوونی بارزانییەکان بەرەو باکور، لە دۆڵی خوی ـ ەوە هەتا قتووری سەر سنوور.

بێ. بەدوواکەوتنی بە پەلەی بارزانییەکان لە باشوورەوە بەهۆی کاروانی تەرگەوەڕ، ئەمەش بە بەهێزکردنی کاروانی ناوبراو. لە جێبەجێ کردنی ئامانجی سەرەوەدا رێکخستنی خوارەوە دەکرێت.

٣ ـ راپەڕاندن

ئەلف. کاروانی دۆڵی قتووری پێکهاتوو لە ٤ کەتیبەی پیادە، سریەیەکی هاوەن وەشێن (کەتیبەی ٣ ـ فەوجی ١٠ کە ئێستە لە قتوورە ـ کەتیبەی ١ی فەوجی بەهادر ـ کەتیبەی ٢ی فەوجی ٢٢ ـ کەتیبەی ١ فەوجی نازەرپاد) ٤ مرۆهەلگر، کەتیبەیەکی تۆپی ٧٥ی چیایی (کەتیبەی تۆپخانەی فەوجی کۆپال)، سریەیەک سوارە لە فەوجی سوارەی کوردستان، دەزگایەکی بێتەل، بەسەرکردایەتیی عەقیدی پیادە نیساری و جێگریەتیی عەقید فولادوەند.

ئەرکی پێ سپاردراو: بەرێکوپێکییەکی گونجاو و گرتنی خاڵە گرینگەکان، رێگەی دەربازبوونی بارزانییەکان ببەسترێ و بەر لە پەلهاوێشتنیان بۆ باکور بگیرێ (*).

(*) ئەم فەرمانی کارە هەندێک دەستکاریی تێدا کرابوو و لەسەری نووسرابوو: «لە نێوان خوی و قتوور و سنوور، گشت خاڵ و شوێنەکان بەجۆرێ بگیرێن کە ئیتر رێگەی دەربازبوونی بارزانییەکان بۆ باکور نەمێنێ».

ب. کاروانی مەرگەوەڕی پێکهاتوو لە کەتیبەکانی ٢ و ٣ی فەوجی ٦ی ئازەرپاد، کەتیبەی ٢ی ئەسفەهان، سریەیەکی هاوەن وەشێن لە فەوجی ئازەرپاد، دوو مرۆهەڵگر، سریەیەک تۆپی ٧٥ی و دەزگایەکی بێتەل، بە سەرکردایەتیی عەقید سەردادوەر.

ئەرکی پێ سپاردراو: بەدوواکەوتنی بەپەلەی بارزانییەکان و گەیاندنی ئەوان بەناوچەی قتوورچای بەنیازی وەشاندنی زەبری گەورە و گورچکبڕ لێیان. هەروەها سەرکردەی ئەم کاروانە ١٢٥ کەس لە سوارانی شکاک بەسەرپەرشتیی رائیدی سوارە سوڵح جۆ و ١٠٠ کەس لە سوارانی هەرکی و بەگزادە بەسەرپەرشتیی ملازم یەکەمی سوارە «ئەردەڵان» لە پێشەکیی کاروانی ناوبراودا دادەنێ بۆ ئەوەی لە کاتی دەستەویەخە بوونی بارزانییەکاندا سوودیان لێ وەربگیرێ. هەردوو ئەم کاروانە لەژێر سەرپەرشتیی عەمید بێگلەریی یاریدەری سەرکردەی فیرقەی ٤ی ورمێدا دەبێ، پێویستە ناوبراو ئەرکانی خۆی لە ئەفسەرانی ئەرکانی فیرقە و میرە و بێتەل پێک بێنێ و بۆ ئەم مەبەستە پێوەندی بە بەرپرسانی پێوەندیدارەوە بکات و دوو ئۆتۆمۆبێلی مرۆهەڵگر و دەزگایەکی بێتەل لە ژێر دەستی ناوبراودا دەبێت.

ج. فەوجی سوارەی فەوزیە کەتیبەیەکی کەمە و سریەیەک رەشاش کە لە کاروانی مەرگەوەڕدا ئەرکی پێ سپاردراوە، بە سەرکردایەتیی سەرکردەی فەوج لە شاپوور کۆچێ دەبێ و، هێوریی ئەم ناوچەیە دەپارێزێ و لە کاتی پێویستیشدا پشتیوانی لە یەکێک لە کاروانەکان دەکات بەپلەی یەکەم کاروانی بەرگەگری باشوور و بەپلەی دووەم کاروانی قتوورچای و، وەک هێزێکی سپێری جووڵاوە لە ژێر سەرپەرشتیی کاروانگەلی ناوبراودا دەبێ.

د. کاروانی مەرگەوەڕ بەو شێوەیەی پێک هاتووە (سریەکانی نادری و ئاهەن، سریەیەک هاوەن، دوو ئۆتۆمۆبێلی مرۆ هەڵگر، دەزگایەکی بێتەل) و کەتیبەیەکی سوارە و سریەیەک رەشاش لە فەوجی فەوزییە، ئەرکی بەستنی رێبازگەکانی دالامپەر و بزسینایان لە باشووری مەرگەوەڕەوە پێ سپاردراوە.

ه. کاروانی سییەچێشمە پێک هاتووە لە کەتیبەی ٢ی فەوجی بەهادر یەک سریەی کەمە (سریەیەک لە زۆرئاباده)، سریەیەک تۆپی ٧٥ی و دوو

ئۆتۆمۆبێلی مرۆهەڵگر، دەزگایەکی بێتەل لە ژێر سەرپەرشتیی رائید یاسائیدا.

ئەرک: پێکهێنانی هێڵی دووەم لە پاشکۆی ناوچەی قتوور و رێ برینەوە لە هەر پەلهاویشتنێکی بارزانییەکان کە لەوانەیە لەلایەن ئەوانەوە بەرەو باکور ئەنجام بدرێ.

و. کاروانی ماکۆ پێک هاتووە لە کەتیبەی ١ فەوجی ١٢، کەتیبەی ٢ فەوجی ٢٧، سریەیەک هاوەن وەشێنی ئەسفەهان، کەتیبەی تۆپی ٧٥یی نەقیب رەئیسیان، دوو ئۆتۆمۆبێل، دەزگایەکی بێتەل، لەژێر سەرکردایەتیی عەقیدی سوارە مزەفەریدا.

ئەرک: بەستنی هەموو رێبازگە گرینگەکانی نێوان بازرگان و پەل دەشت کە هەتا ئێستە سەرانسۆ کراون، ئەمەش بۆ دروستکردنی هێڵێکی رێ لێ گرەوەی یەکجارەکی.

ز. کاروانی قەرەزیائەدین پێک هاتووە لە کەتیبەیەکی دوو سریەیی فەوجی ١٢ی کرماشان. کەتیبەی ناوبراو سریەیەکی خۆی کە لە (خوی) مۆڵ بووە بانگهێشتن دەکات بۆ قەرەزیائەدین. کۆی هەر سێ کاروانی پێشوو (سییەچێشمە، ماکۆ، قەرەزیائەدین) لەژێر سەرپەرشتیی عەمید زەنگەنەی سەرکردەی لیوای ورمێدا دەبێت. ناوبراو ئەرکانی خۆی لە نێوان ئەفسەرانی ئەرکانی لیوای ناوبراودا هەڵدەبژێرێ. دەزگایەکی بێتەل و دوو زرێدار لە بن دەستی ناوبراودا دەبن.

ح. کەتیبەکانی سوارەگەلی کوردستان کەوا لە ماکۆ و سییەچێشمە و خوی جێگیربوونە لە قەرەزیائەدین کۆ دەبنەوە و وەک سپێری جووڵاوە لە ژێر سەرپەرشتیی کاروانگەلی باکوردا دەبن، دەزگایەکی بێتەلیشیان پێ دەدرێ.

٤ـ سپێری هێز

کەتیبیە پیادەی کەمکردنەوەی خزمەت، دوو ئۆتۆمۆبێلی مرۆهەڵگر، سریەیەکی تۆپی ٧٥یی نەقیب فەرسیو، کەتیبەی ١٠٥یی بەرزی ئامێرەکی. هێزی سپێریش لە کاتی پێویست و لە شوێنی دیاریکراودا سوودی لێ وەردەگیرێ.

٥ ـ پێویستە گرتنی ناوچەی قتوورچای و هەموو گواستنەوە و

جێگۆڕکێیەک هەتا سەعات ١٢ی ڕۆژ بەکۆتا هاتبێ.

٦ـ باڵەفڕەیی: پۆلی هەوایی بەپێی فەرمانی سەرانسۆکردن کە ڕۆژانە دەدرێن و سیەینان و ئێواران خەریکی سەرانسۆکاری دەبن و هەروەها ئەرکەکانی فڕین و بۆمباباران کردن بەگوێرەی بارودۆخ جێبەجێ دەکرێ.

٧ـ **پێوەندی**: پێوەندیی کاروانگەل بەبنکەی هێز و ئەرکانی فیرقەوە لە ڕێگەی بێتەلەوە دەبێ، هەروەها ئەو کاروانگەلەی لە تەوەرەی ڕێگەی ورمێ ـ شاپوور ـ خوی ـ قەرەزیانەدین ـ ماکۆدان وێڕای بێتەل سوود لە تێلێگراف و تەلەفۆنیش وەردەگرن. پێوەندیی نێوان کاروانگەل و یەکەگەلی هەر کاروانێک پێویستە بەهۆی هەموو ئەو کەلوپەلە هەواڵدەرییانەوە بێت کە لەبەردەستیاندا هەیە بەتایبەتیش ئەینۆک و چرا و تەتەری نێوان سریەکان.

سەرکردەی هێز و فیرقەی چواری ئازەربایجان، لیوا هومایوونی

سەرۆکی ئەرکانی هێز و فیرقەی ٤ ـ عەقید روکن فەیووزی

٣

ئەرکانی هێز و فیرقەی ٤، روکنی ٢، ورمێ، ژمارە ٢٧٠٠٠، سەعات ٢٤، مێژوو ٢٦/٣/٩

ڕاگەیاندنی ژمارە ٢

بارزانییەکان کە هەتا ڕۆژی ٣١ ئاخەلێوە لە ئەنجامی لێدان و پاڵەپەستۆی یەک لە دووای یەکی کاروانگەل و هێز، ئاخی وڵاتی شاهەنشاهییان بە زۆردارەکی بەجێ هێلا و بەشێکیان لەگەڵ شێخ ئەحمەد و چەند کەسێکی تر لە سەرۆکانی خێڵ خۆیان بەدەستی سوپای عێراقەوە دا بەڵام مەلا مستەفا لەگەڵ هێزێکی دەسبژاری خۆی کە نێزیکەی ٣٠٠ هەتا ٤٠٠ کەسن لە ڕێگەی (خواکورک ـ باکرە)وە چوونەوە ناو زەویی عێراق.

لە ماوەی ئەم مانگەی دووایییدا گەلێک جار لەگەڵ پۆلیسی عێراقیدا لە شەڕ و پێکدادانداندا بووەوە و زیانی پێ گەیشتووە. دوواجار هاتەوە ناو زەوی تورکیا و لەوێش کتوپڕ تووشی کاروەرانی ناوەخۆ و سنوورووانانی

تورکیا بووەوە و لە نێوایاندا شەڕ و پێکدادان رووی داوە و زیانیان پێ گەیشتووە.

رۆژی ٦ جۆزەردان، سەعات ٢، بارزانییەکان لە ریگەی دۆلی هاروونەوە لە سنووری ئێران دەربازبوون و پاش پەلاماردانی جرمی و بردنی ٣٠ سەر مەڕ، دلنیا دەبن کە لە تەرگەوەڕ هیچ هێزێک نییە و بە خەیالێکی هێن دێنە ئەو ناوچەیەوە، دەمودەست گوندەکانی: ئەمبێ، چەمەن، قەرانی، توولەگی، سلینەک، مسینەک داگیر دەکەن.

رۆژی ٧ی مانگ ناوبراو نامەیەکی لە رێگەی نووری بەگەوە رەوانە کردووە و داوای لێ کردوووە کە بێ بەناوبژیوان لە نێوان ئێران و خێل. نووری بەگ خۆی هەر ئەو رۆژە هاتە ئەرکان و بابەتەکەی بەو شێوەیە راگەیاند. فەرمان بەناوبراو درا کە نامەیەک بۆ مەلا مستەفا بنووسێ و پێی رابگەیێ کەوا پێویستە لە ماوەی ٢٤ سەعاتدا بێت بۆ ورمێ و بێ ئەملا و ئەولا خۆی بەدەستەوە بدات. رۆژی پێشتریش نامەیەکی بەهەمان شێوە بۆ عەقید سەردادەوەر نووسیوەوە و دوای لێ کردووە کەوا ئامادەیە خۆی بەدەستەوە بدات بەلام بڕیار بدرێ کە ئەفسەرێکی پایە بەرز و یەکێک لە سەرۆک خێلان ببێ بەناوبژیوان لە نێوان ئەو و دەولەتدا و کاروباری ئەو رابپەڕێنێ. بەلام بە پێشینەی رابردووی مەلا مستەفا و بەلگە و دستهاوێژەکانی کە لەبەردەستدان نیازی مەلا مستەفا برێتییە لە خافلاندن و بەرێ کردنی کات و بیانوو هێنانەوە و بەدرەنگ خستن.

رۆژی ٨ی مانگ بارزانییەکان ناوچەی مەرگەوەڕیان چۆل کرد و پاش دەربازبوون لە ئازلووچای بەرەو سۆمای برادۆست کەوتنە رێ. نیوەڕۆی ٨ (بەیانیەی ٢٦)(*) بانەکانی گەلیی شێخان و کەرتش و گوندی سیرۆیان گرت و هەندێکی تریان بەردەوام بەرەو باکور دەڕۆن.

ئەمڕۆ بارزانییەکان بانەکانی گەلیی شێخان و کەرتش و گوندی سیرۆیان بەتەواوی گرت و هەندێکیشیان وا بەرەو گوندی سینا دەڕۆن.

ئەمڕۆ لەگەل هەندێ لە تفەنگداران بەسەرپەرشتیی ئەسعەد بانەکانی گەلیی جیهان ـ یان کە بۆ پاراستنی پاشکۆی هێزەکانی ئەوان یەکجار گرینگە، گرتووە. رۆژی پێشتر کوڕی عەمەر شکاک لەگەل هەندێ لە

(*) بەیانیەی ٢٦ زیادەیە.

تەفنگداران لە «مەلوونە» بووە و بەگەیشتنی بارزانییەکان ئەو شوێنەیان بەجێ هێشتووە و بەرەو سیرۆ ڕۆیشتوون، لەوێش کەوا دەبینێ وا دیسان بارزانییەکان خەریکن دێنە ناو گوند، ئەوان دووای بەجێ هێشتنی گوندەکە بەرەو گوێبەت دەچن. لە ماوەی سێ ڕۆژی دووایییدا، فڕینی باڵەفڕانی سەرانسۆکەر، بەیانی و ئێوارە چەند فڕینێکی یەک لە دووای یەکیان بەجێ هێناوە بەڵام زۆربەیان بەهۆی خراپیی هەواوە ئەنجامێکیان لە سەرانسۆکردنی ئەوان بەدەست نەکەوتووە. وێڕای ئەمە لە هەوای خۆشیشدا لەبەرئەوەی بارزانییەکان بێ ڕادە لەبارەی سەرانسۆییەوە وریایی و لێهاتوویی تەواویان هەیە بۆیە باڵەفڕەکانی سەرانسۆکەر، زۆربەی زۆریان ناتووانن شوێنی وردی ئەوان دیاری بکەن.

ئەنجام: لەوەی هەتا ئێستە بەدەست هاتووە، نیازی بارزانییەکان ڕۆیشتنە بەرەو باکووری ماکۆ و بازرگان و، بەو نامە گۆڕینەوانەی کە دەیکەن دەیانەوێ بمانخافڵێنن و کات بەسەر ببەن.

سەرۆکی ئەرکانی فیرقەی ٤ ـ عەقید ڕوکن فەیووزی

٤

ڕاپۆرتێک لەبارەی نووسراوە سوپاییەکان

بە گەیشتنی فەرمانی ئۆپەراسیۆنی ژمارە (١) بە هەژماری ٦٤٤ و ھ ٢٦/٣/٩ سەعات ٢٤ بۆ گشت سەرکردەکان، عەمید بێگلەری خۆی لەلایەن فیرقەوە ڕاسپاردرابوو و ئەرکەکانیشیان لەلایەن فیرقەوە دیار و دەستنیشان کرابوون. جەنەراڵ عەمید بێگلەری لە سەعات ١٩ی ڕۆژی ٢٦/٣/١٠ لە ورمێوە بەرەو شاپوور کەوتە ڕێ و سەعات ١ی ڕۆژی ٢٦/٣/١١ گەیشتە شاپوور و بەیانیەی ٣/١١ فەرمانگەلی ژێرەوەی دەرچوواند:

١ـ بۆ ڕائید سولح جۆ سەرپەرشتیاری سوارەگەلی خێلان:

ڕائید سولح جۆ، ئێوە لەگەڵ یەکەی سوارەگەل و تفەنگدارانی کە لە ژێر دەستی خۆتاندایە پێویستە ڕووبەڕووبوونەوەتان لەگەڵ بارزانییەکاندا

بپارێزن و ڕێگەی ئەوان لە پەلهاویشتن بۆ باکور زۆر بەباشی بگرن. بەهۆی هێزگەلی سوپاشەوە پشتیوانیتان لێ دەکرێ و، بێگومان بۆ بەجێ هێنانی ئەم مەبەستەش لەبەرئەوەی بارزانییەکان پیادەن پێویستە چواردەوریان بگرن و ناچاری شەڕیان بکەن. باشترین شوێن ئەوەیە ئێوە خۆتان بە هێڵی چەهریق- شینا تار- خەرابەجاندار بگەیێنن و دووا ئەرکیشتان ئەوەیە ڕێگەی دەرباز بوونی ئەوان لە هێڵی پێشوو و هەتا ڕۆژی۱۲ی مانگ نەدەن. لە پێناو بەجێ گەیاندنی ئەم ئەرکەدا هەر گیان لەسەر دەستییەکی بکرێ شایەنی خۆیەتی.

ژمارە ٦، شاپوور، سەعات ۸.۳۰ ڕۆژی ۲٦/۳/۱۱ جێگری فیرقەی ٤ و سەرکردەی کاروانگەلی باشوور عەمید بێگلەری

۲ـ بۆ عەمەرخان شەریفی - سەرۆک خێڵی شکاک:

کاک عەمەر خان شەریفی بەگوێرەی ئەو زانیارییانەی لەمەڕ دەربازبوونی بارزانییەکان بەرەو باکور هەتانە و، ئەو ئەرکەش بە کاک نەجیب و ڕائید سولح جۆ سپاردراوە، ئەوپەڕی هەوڵی خۆتان بەکاربێنە و زۆر بە باشی ڕێگە لە تێپەڕینی ئەوان بەنێو خێڵی شکاکدا بگرە. بەپێی ئەو زانیارییەی لەناوچەکەوە پێمان گەیشتووە ژمارەی ئەوان لە ۳۰۰ کەس زیاتر نییە. ورەیان زۆر دابەزیوە و بڕێک برینداریشیان لەگەڵدایە. ئەگەر ئێوەی بەڕێز و سوارەگەلی خۆتان دەسوەکەرییەکی تەواو بکەن ئەوا دەتوانن ڕێگەی دەربازبوونی ئەوان بۆ باکور ببڕن و بەم ئاوایە زەبرێکی کارییان لێ بوەشێنن و خزمەتێکی سوپا بکەن.

شاپوور، سەعات ۸.۳۰ ڕۆژی ۲٦/۳/۱۱ ژمارە ٥، جێگری فیرقەی ٤ و سەرکردەی کاروانگەلی باشوور عەمید بێگلەری

۳ـ بۆ سەرکردەی فەوجی ٤ی سوارەی فەوزیە و مۆڵگەی شاپوور:

بەگوێرەی ئەو ڕاپۆرتانەی سەبارەت بە زانیاری لە بارەی بارزانییەکان لە ناوچەی دێلزی و شەپیران-ەوە ناردووتانە و، هەروەها بەگوێرەی ئەو دووا زانیارییانەی لە سەرچاوەگەلی ترەوە گەیشتوون وا دەردەکەوێ ژمارەی

بارزانییەکان لە ٣٠٠ کەس پتر نییە و ورەیان زۆر دابەزیوە و ژمارەیەکیش بریندارییان پێیە و هێشتا لە هێڵی چەهریق شیناتار- خەرابەجاندار نەپەڕیونەتەوە. لەگەڵ ئەمەشدا، رائید سولح جۆ راسپاردراوە کەوا تەبای سوارەگەلی خێڵی شکاک بێ بە لەمپەر لە پێش پەڕینەوەیان لە هێڵی ناوبراودا.

هەروەها فەرمان بە عەمەرخانیش دراوە کەوا بە تێکڕای هێزی خۆیەوە رێگە لە دەربازبوونی ئەوان بە ناوچەی خێڵی شکاک بگرێ. ئێوە راسپاردراون بۆ ئەوەی بەخۆ و بەکەتیبەیەکی پیادە و کەتیبەیەکی سوارەوە هێڵی لەشگەران- کولان- هەودەر- چارستوون- شوربلاغ هەتا سەعات١٢ی ئەمڕۆ بگرن و زۆر بە توندی رێگە لە پەڕینەوەی بارزانییەکان لەم هێڵەدا ببەستن. هەروەها پێوەندیی خۆتان لەگەڵ رائید سولح جۆ بپارێزن و لە دەسپێشخەرییەکانی خێڵی شکاک ئاگەدارین. چۆنیەتیی بارودۆخی گشتیش - کە ئامانجی بنەڕەتی بریتییە لە رێگە لێ بڕینەوەی دەربازبوونی بارزانییەکان بەرەو باکور، چاوەدێری بکەن و راپۆرتی ئەنجامی جێبەجێ کردنی فەرمانەکە لە سەعات ١٤ی ئەمڕۆدا بۆ (خوی) بنێرنەوە.

عەمید بێگلەری، ژمارە ٧، شاپوور، سەعات ٨.٣٠ی ڕۆژی٢٦/٣/١١

تێبینی: بەر لە دەرچوونی فەرمانی سەرەوە، سەرکردەی فەوجی سوارە بەزارەکی لە چۆنیەتیی بارودۆخ ئاگەدار کرایەوە، ئەویش فەرمانی بەرێکەوتنی کەتیبە و سوارەگەلی دا و، یەکەگەلی ناوبراو لە شاپوورەوە کەوتنە رێ و دەمەو ئێوارەی ڕۆژی ٢٦/٣/١١ راپۆرتی جێبەجێ کردنی فەرمانەکە لەلایەن عەقید پەرتەوی ـ یەوە درایەوە کەوا رائید (والی)ی سەرکردەی کەتیبەی ٣ی فەوجی ئازەرپاد لەگەڵ کەتیبەیەکی سوارە و فەرمانی پێویست بەرێ خران و لە شوێنەکەدا بنەجێ بوون.

٤ـ راپۆرتی ئەنجامی کارەکە لەلایەن عەمید بێگلەرییەوە بە تێلیگراف ناردرایەوە بۆ فیرقە لە ورمێ.

تێلیگراف بۆ ورمێ: سەرکردایەتیی فیرقەی ٤ لەگەڵ رێزماندا، لە کۆی ئەو زانیارییانەی هەتا بەیانیی ئەمڕۆ بەدەست گەیشتوون، ئەوە

دەردەکەوێ کەوا کۆمەڵەی سەرەکیی بارزانییەکان هەتا شەوی پێشوو لە شەپێران کۆچێ بیوون و لە دێڵزێ خەریکی کۆکردنەوەی نان و پێخۆربوون، سوارانی خێلانی رائید سوڵح جۆ لەگەڵ سەرگەلەدارانی ئەواندا لە ئاقچەگوڵ ڕووبەڕووی یەکتـرن. بە مەبەستی پێشبڕی لە تێپەڕینی بارزانییەکان بە ڕووکاری باکور فەرمانگەلی ژێرەوە دران:

١ـ فەرمان بە رائید سوڵح جۆ درا کەوا ڕووبەڕووبوونی بەردەوامی خۆی لەگەڵ ئەواندا بپارێزێ و بەر لە پەڕینەوەی ئەوان لە هێڵی چەهریق شیناتار- خەرابەجاندا (نەخشە١/ ٢٥٣٤٤٠) بگرێت.

٢ـ عەمەرخان شەریفی کەوا لەگەڵ سوارەگەلی خۆیدا پێشبڕی لە دەربازبوونی ئەوان بەناو خێڵی شکاکدا بکات.

٣ـ فەرمانی بە فەوجی ٤ی سوارەی فەوزیەی مۆڵگەی شاپوور درا کەوا بە کەتیبەیەکی پیادە و کەتیبەیەکی سوارەوە هێڵی لەشگەران- کولان- هودەر- چارستوون- شۆربلاخ هەتا سەعات ١٢ی ئەمرۆ بگرێ و ببێ بە پێشبڕ لە دەربازبوونی بارزانییەکان لەم هێڵەوە. هەروەها پێوەندیی بەردەوامی خۆی بە سوڵح جۆوە ڕابپارێزێ و ئاگەداری دەست پێشخەرییەکانی خێڵی شکاک بێ و پەرەسەندنی گشتیی باروذۆخەکە - کە ئامانجی سەرەکی بریتییە لە رێ لێ برینەوەی بارزانییەکان لە پەلهاویشتن بۆ باکور، لە بەرچاو بگرێ و، راپۆرتی ئەنجامی جێبەجێکارییەکە سەعات ١٤ی ئەمرۆ بە(خوی) بگەیێنێتەوە.

نیشانە بەوەی پێشەوە و لەبەرئەوەی کەتیبەی پیادە و کەتیبەی سوارە بەرەو شوێنی پێ سپاردراویان وەرێ کەوتوون و منیش بەرەو(خوی)دەڕۆم تکایە ئەمر بفەرموون کاروانی عەقید سەردادوەر کە هێشتا نەمانتووانیوە پێوەندییان پێوە بکەین، بەرەو باکور بڕوات (ئەم کاروانە پێشتر لە شوێن هەڵگرتنی بارزانییەکاندا بوو و لە کاتی ئەرک پێ سپاردندا لە کاروانگەلی باشوور ئەرکی وەرگرتبوو) و بەهۆی بێتەلەوە پێوەندی بە (خوی)ەوە بکات.

سەعات٨.٣٠ ڕۆژی ٢٦/٣/١١ عەمید بێگلەری، ژمارە ٩

جەنەرال عەمید بێگلەری پاش دەرکردنی فەرمانگەلی پێشوو، لە سەعات

٩دا چوو بۆ خوی. لە خوی زانیاریی پێ گەیشت کەوا کەتیبەی ٣ی فەوجی ٩ی ورمێ بەرەو شاپوور دێت و بە ڕێگەوەیە. بە هۆی تەلەفۆن فەرمانی بە عەقید(پەرتەوی)ی سەرکردەی فەوجی ٤ی سوارە و مۆڵگەی شاپوور دا کەوا لە پێناو پالپشتی لە ناوچەی هەودەر- کوکان- چوارستوون- شوربلاغ بەرێ بکەوێ. پاشان لە سەعات ١٣ی هەر ئەو ڕۆژە (ڕۆژی گەیشتن بە خوی١١/٣/٢٦) تەبای عەقید نیساری (سەرکردەی کاروانی دۆڵی قتوور) بۆ سۆسەکردنی ناوچەی دۆڵی قتوور بە (جێب) چوو بۆ ڕەهالی(ئیرانلی) لە ١٥ کیلۆمەتری دوور لە خوی کە ڕێگەی ئۆتۆمۆبیلی هەبوو و پاش سۆسەکردن فەرمانی ژێرەوەی دەرکرد:

فەرمان بۆ عەقید نیساریی سەرکردەی کاروانی دۆڵی قتوور:

سەرکردایەتیی کاروانی دۆڵی قتوور(عەقید نیساری) بۆ بەجێ هێنانی فەرمانەکانی (٦٤٤/ھ)ی فیرقەی ٤ی ورمێ، کەتیبەکانی ئاهن و کرمانشانی بە هۆی لۆری نارد بۆ ئێرانلی و هەر وەکو لە کاتی ئامادەبوونیشمان لەم شوێنەدا فەرمانمان دا کەوا شوێنی دامەزراندنی کەتیبەگەل بە شێوەی خوارەوە دەبێ کە هەتا دەمەو ئێوارەی ڕۆژی ٢٦/٣/١٢ پێویستە لە شوێنەکانی خۆیاندا جێگیر بێن:

١- کەتیبەی فەوجی ٣٢ لە بانەکانی ئەستران، رائید زرێپۆش.

٢- کەتیبەی فەوجی ئاهن لە بانەکانی زرێ، مقەددەم ئەفیسی.

٣- فەوجی ١٠ لە بانەکانی قتوور، رائید نەوابی(ئێستە لە گوندی قتوورە).

٤- کەتیبەی فەوجی بەهادر لە بانەکانی رازی، عەقید فولادوەند (ئێستە لە نێزیک هەمان ناوچەیە).

کەواتە سەرەرای وەرگرتنی زانیاری لە بارەی شوێن و هێڵی بزاوتی بارزانییەکان بەهۆی ناردنی خەفیەی کۆکردنەوەی زانیارییەوە، پێویستە هێڵی خوی - قتوور- رازی- ستوور لە ژێر دەستدا بێ و ڕێگە لە دەرباز بوونی بارزانییەکان بەرەو باکور بە باشی بگیرێ. ولاخی بارەبەری کرێگرتە بۆ بارکردنی کەلوپەلی کەتیبەکانی ئاهن و کرماشان بۆ ئێرانلی بنێردرێ.

خوی ژمارە ١٤، ٢٦/٣/١٢ سەعات ٦ی بەیانی، عەمید بێگلەری

راپۆرتی بارودۆخ لە دەمەو ئێوارەی ڕۆژی ٢٦/٣/١١ بە شێوەی خوارەوە پێشکێشی سەرکردایەتیی فیرقە دەکەین:

زەعیم، سەرکردایەتیی فیرقەی ٤ کەتیبەی ئاهن هەر لەگەڵ ئەو لۆرییانەی کە لە تەوریزەوە هاتبوون بۆ ئیرانلی(١٥ کیلۆمەتری دوور لە خوی کە بەرەهال ناسراوە) ڕەوانە کرا.

هێشتا لۆریەکان نەگەڕاونەتەوە بۆ ئەوەی کەتیبەی رائید زرتپۆشیش بگوازنەوە، بەیانی سەعات ٤ی بەیان بەردان کەتیبەگەلێ کە لە ئیرانلی بۆ شوێنانی ئاماژە پێدراوی خوارەوە ڕەوانە دەکرێن کە شوێنی لێکۆڵینەوە لێ کراو و مەڵبەندی زۆر باشن بۆ تێدا مانەوە:

کەتیبەی رائید زریتۆش لە بانەکانی ئەستران(مەبەست کەتیبەی فەوجی ٣٢)ە.

کەتیبەی رائید پەرهیزکار لە بانەکانی ڕەزی (مەبەست کەتیبەی ئاهن)ە

کەتیبەی رائید ئەوابی لە بانەکانی قتوور(مەبەست کەتیبەی فەوجی ١٠)یە.

کەتیبەی عەقید فولادوەند لە بانەکانی رازی(مەبەست کەتیبەی فەوجی بەهادر)ە.

لەبەرئەوەی هەتا ئێستا بنەگە و کەلوپەل ئامادە نەکراون بۆ جێ نیشتەبوون لە شوێنی دیاریکراودا بۆیە هەتا دەمەو ئێوارەی ڕۆژی ١٢ دەخایەنێ. بەڵام چاوەدێری کردنی هێڵی خوی- قتوور هەتا گەیشتنی هۆکارگەلی ئاماژە پێدراو لەم راگەیاندنەدا، لەلایەن کاروانی دۆلی قتوور(عەقید نیساری)یەوە لە دەمەو ئێوارەی ئەمڕۆوە دەست پێ دەکات.

خوی- بەئامادەبوونی خوی ٢٦/٣/١١ سەعات ١٨.٣٠

لە وەڵامی تلیگراف سەرەوەدا، فەرمانێکی نوێی ئۆپەراسیۆن بەشێوەی خوارەوە دەرچوو و گەیشتە دەست (*).

(*) ئەم وەڵامەمان لە نێو دەستهاوێژەکاندا بەدەست نەکەوت.

٥

ڕاپۆرتێک لەبارەی گۆڕانکارییە سوپاییەکان لە وچانی نێوان ٦ هەتا ١٧ی جۆزەردانی ١٣٢٦دا

هەلومەرج و چۆنیەتیی گەڕانەوەی بارزانییەکان بۆ وڵاتی شاهەنشایی مێژووی٦/٣/٢٦ (لەسەر نەخشەی ٢٥٢٠٠٠ / ١)

سەعات ٧ی ڕۆژی ٦/٣/٢٦ زانیاری گەیشتە ئەرکانی فیرقە لە ورمێ کەوا سەعات ٢ی هەر ئەو ڕۆژە بڕێک لە بارزانییەکان هاتوونەتە جرمی و ٢٠ سەر مەڕیان بردووە. لە سەرکردەی هێزی عێراقیشەوە زانیاری هات کەوا بارزانییەکان هەڵاتوون بۆ تورکیا و وێ دەچێ بەرەو زەویی ئێران بێن. سەعات ١٣ کوڕانی نوری بەگ گەیشتنی بارزانییەکانیان بە خوشکیی شەش کیلۆمەتری باشووری ورمێ دووپات کرد و سەعات ١٤زانیاری گەیشت کەوا بارزانییەکان بەرەو رووکاری خوشکی لە پێشوەچووندان. لە تێکڕای ئەو ڕووداوانەوە دەرکەوت بارزانییەکان لە سنووری تورکیا و لە ڕێگەی بەردەسوورچای -ەوە هاتوونەتە ناو ئاخی ئێران و ژمارەیان لە دەوروبەری چوارسەت کەسدایە. دەمودەس نەقیب عەدل زەرابی لەگەڵ ڕەشید بەگدا هاتن بۆ ئەرکان و فەرمانیان وەرگرت کەوا لەگەڵ سەت کەسی تفەنگداردا بۆ مەوانا بچن. ناوبراوان سەعات ٨ی ئەو ڕۆژە لە ورمێوە کەوتنە ڕێ و سەعات ٢٢ لەرنێ و سەعات ٥،٣٠ی بەیانی بستووی گردە پلیچ -یان گرت و هەر لەو دەمانەدا کاروانێکی پێکهاتوو لە دوو کەتیبەی پیادە (کەتیبەی ئەسفەهان و کەتیبەی ٢ی ئازەرباد)، چوار زرێدار، سریەیەکی تۆپ، دەزگەیەکی بێتەل بەسەرکردایەتیی عەقید سەردادوەر دروست کرا و ڕاسپاردرا کەوا سەعات ٤ی ڕۆژی٧/٣ بۆ وەڕێ کەوتن ساز بێ.

لە سەعات ١٤ی ڕۆژی ٦/٣/٢٦ فڕینێکی سەرانسۆیی بەسەر بەرزاییەکانی سنوور و دێیەکانی پێشوودا هاتە جێبەجێ کرن بەڵام سەبارەت بەهەبوونی هەور و هێڵەوە ئەنجامی سەرانسۆیەکە پووچ بوو.

کاروانی ناوبراو سەعات ٤ی بەیانییەی ٢٦/٣/٧ بەخۆ و بە ١٨ کامیۆنەوە بەرەو رووگەی لەرنێ کەوتە رێ و هەتا سەعات ١٧و نیو لە لەرنێ خۆی گرتەوە و بەیانییەی رۆژی ٨ سەعات ٥ بەرەو لای مەوانا کەوتە بزووت و لەوێندەر جێی گرت. ئەرکی پێ سپاردراوی ئەم کاروانە ئەوەبوو بەپەلە بگات بە بەزسینا و بەخەگیری بارزانییەکان بێ و رێگەی تێ هەلکشانی بەرەو باکوریان لێ بگرێ.

سەعات ١٢ی رۆژی٢٦/٣/٧ نووری بەگ هاتە پۆستەخانە و نامەیەک کە مەلا مستەفا بۆ ئەوی نووسیبوو و گوتبووی کەوا لە نێوان ئەو و دەولەتدا ناوبژی بکات و، هەروەها نامەیەک لە مەلا مستەفاوە هەر بەم نامانجە گەیشت بە ئەرکانی فیرقە، وەلامی ناوبراو درایەوە کەوا بەبێ ئەمەلاو ئەولا بەرەو ورمێ بجوولێ و خۆی بەدەستەوە بدات. بەلام لەبەرئەوەی نامەکان ئەوەیان تێ خوێنرایەوە کە نیازی ناوبراو دەسخەلەتدان و سوود لە هەل وەرگرییە بۆیە سەرلەنوێ بۆ کاروانی ناردراو دووپات کرایەوە کەوا لە رۆیشتن بەرەو مەوانا و لە پێناو رووبەڕووبوونەوەی بارزانییەکاندا پەلە بکات بۆ ئەوەی لە ئەنجامی بەکارهێنانی پالەپەستۆوە بتوانن زووتر بە ئەنجامێک بگەن.

دووا فڕینی سەراسۆیی لە رۆژی ٢٦/٣/٦ کە لە دەوراوپشتی تەلۆ و ئەنبێ کرابوو باسی ئەوەی دەکرد کەوا کەسانێکی گومان لێکراو لە شوێنە ناو هاتووەکاندا بینراون کە هەر بە بینینی بالەفڕ خۆیان شاردووەتەوە و نێزیکەی ١٥کەسیش لەسەر بەرزاییەکدا لە نێو حەشارگەیەک بینراون بەلام مۆلبوونێکی خراپەکاران نەبینراوە. هەرچەندیشە کە فڕینی بالەفڕ لە بەرزاییەکی کەمدا بووە بەلام ئەوان تەقەیان لە بالەفڕ نەکردووە.

دووا زانیاری لە سەعات ٢١ لە کاروانی ناوبراوە هات گوتبووی کەوا مەلامستەفا سەعات ٢٠ی رۆژی ٧ ئەنبێ بەجێشتووە و چووە بۆ خانەکی (خانەقا) و هەندێک لە پیاوانی خۆی بۆ نازلووچای رەوانە کردووە، بەم ئاوایە بۆ فیرقە روون بووەوە کە نیازی بارزانییەکان رۆیشتنە بەرەو لای باکور و دەست تێکەلکەرییە لەگەل خێلانی جۆراوجۆری باکور و رۆژئاوای ورمێ.

بەیانییەی رۆژی ٢٦/٣/٨ کە کاروانی ناردراو بە ناوی کاروانی

تەگەوەڕ لەمەوانا کۆبووەوە، رایگەیاند کەوا مەلا مستەفا نامەیەکی بۆ کاروان نووسیوە و گوتوویەتی من بۆ خۆ بەدەستەوەدان هاتووم بەڵام یەکێک لە ئەفسەران و یەکێکی تر لەسەرۆک خێڵان بۆ ناوبژی دابنرێ، بەڕاستی ڕوون بووەوە نیازی مەلامستەفا کات بەسەربردن و خۆ بەدواخستنە و دەیەوێ بەرەو باکور برِوات بە جۆرێ هەتا سەعات ۱۲ی رۆژی ۸ هەموو بارزانییەکان لە نازلووچایەوە بەرەو باکوور تێ پەڕین. بەپێی ئەو زانیارییەی لە سەعات ۹،۳۰ی رۆژی پێشوو هات بارزانییەکان گەیشتوونەتە سیرۆ و سەرویک، ئەم زانیارییە لەلایەن کاروانی تەگەوەڕەوە گەیشت و لەلایەن رائید سولح جۆی سەرپەرشتیاری سوارەگەلی شکاکەوە پشتیوانی کرا و، ناوبرا گوتیشی کەوا بارزانییەکان دەیانەوێ لە سەرویک-ەوە بۆ هوسێن برِۆن. ئەو زانیارییانەی پێشەوە بە کاروانگەلی مۆلبوو لە ماکۆ، قەرەزیانەوین، خوی، قتوور، سییەچێشمە، شاپوور و عەقید فولادوەند دران و فەرمانیان پێ درا وریا بن.

ڕۆژی ۹ مانگ، کەتیبەی ۲ی فەوجی بەهادر و دەستەیەک تۆپخانەی ۷۵ سەعات ۸ لە (خوی)ەوە بەرەو دۆڵی قتوور کەوتنە ڕێ و ئەرکیان پێ سپاردرا بۆ ئەوەی لەگەڵ کەتیبەی ۳ی فەوجی ۱۰ی مۆڵبوو لە قتوور، بۆ بەستنی ڕێبازگەکانی دۆڵی قتوور دەسوەکارین. هەروەها یەکەگەلی پشتەوانیی تریش یەک لە دووای یەکتر دەچنە پاڵیان. کەتیبەی ۲ی فەوجی ۳۲ لە شنۆوە بانگهێشتن کرا و سەعات ۱۲ی ڕۆژی ۲۶/۳/۹ گەیشتە ورمێ و سەعات ۱۶ی هەر ئەو ڕۆژە بەرەو شاپوور کەوتە ڕێ. بارزانییەکان ڕۆژی ۹ی مانگ بانەکانی گەلی شێخان و کەرتش و گوندی سیرۆیان گرت و ژمارەیەکیشیان بەرەو گوندی سینا چوون. هەروەها لەو ڕۆژەدا ژمارەیەک لە تفەنگداران بەسەرپەرشتیی ئەسعەد بانەکانی گەلی جیهانیان- کە بۆ پاراستنی پاشەبەری ئەوان گرینگ بوو- داگیرکرد. لە ماوەی رووداوگەلی ئەو سێ ڕۆژەدا فڕینی سەراسۆیی یەک لەدووای یەکتر بەیانی و ئێوارە بەسەر ئەو ناوچەیەدا کران بەڵام سەبارەت بە درژیی هەواوە چ ئەنجامێک لەو سەراسۆیە بەدی نەهات. لە هەوای خۆشیشدا لەبەرئەوەی بارزانییەکان زۆربەی بەڕێوەڕۆیشتنی خۆیان بەشەو جێبەجێ دەکەن و، لەبارەی خۆوەشێریدا وردن و هەتا بڵێی لێوەشاوەن بۆیە باڵەفڕی سەراسۆکەر زۆرجاران ناتوانن شوێنی ئەوان بە چاکی بدۆزنەوە. لە

کۆمەڵەی ئەو زانیارییانەی هەتا سەعات ۲۲ی ڕۆژی ۲٦/۳/۹ بەدەست هاتوون روون و دیارە کە نیازی بارزانییەکان ڕۆیشتنە بۆ سنووری باکور و چوونە ناو کێوەکانی ماکۆیە، ئەو نامانەش کە دەیانێرن بە مەبەستی خافڵاندن و کات بەسەربردنە.

بارزانییەکان ڕۆژی ۹ی مانگ لە سیرۆ و بەردۆک بەڕێ کەوتن و بەردۆکی خوارووبان داگیرکرد و بەرەو بەردۆکی سەروو ڕۆیشتن. دوو سەعات لە بانەکانی ڕۆژئاوا و باکوری گوندی ئاقچەگوڵ پێکدادان لە نێوان بارزانییەکان و شکاکەکان بەسەرپەرشتیی ڕائید سوڵح جۆ کە لە بانەکانی باکوری ئاقچەگول بنەجێ بیوون، ڕووی دا. سەراسۆکردنی هەوایی سەعات ۹،۳۰ هەتا ۱۲ی ڕۆژی ۱۰ی مانگ باسی لە چالاکیی سوارەگەلی خێڵان لە بانەکانی باکور و باکوری ڕۆژئاوای گونبەت دەکرد بەڵام شوێنەوارێکی بارزانییەکانی چاو پێ نەکەوتووە.

سەرکردایەتیی هێز لە سەعات ۱۸ی ڕۆژی ۹ی مانگ پاش لێکۆڵینەوە لە بارودۆخ، بڕیارێکی بە شێوەی خوارەوەی دا و بۆ ئەوەی پاش خستنە بەردەمی پیرۆزی پاشایەتی دەست بەجێبەجێ کردنی بکرێ. ئێستنە پلانی بیر لێ کراوە و پەسندکراوی فیرقە کە لە سەعات ۲٤ی ڕۆژی ۲٦/۳/۹ بەتەواوی یەکەگەلی هێز ڕاگەیەنراوە و جێبەجێ کراوە:

۱ـ گرتنی ڕێگەی بارزانییەکان لە دۆڵی خوی- قتوور- سنوور بە هۆی کاروانێکی پێکهاتوو لە چوار کەتیبەی پیادە: کەتیبەگەلی ۳ فەوجی ۱۰، کەتیبەی۲ی بەهادر، کەتیبەی ۲ فەوجی ۳۲، کەتیبەی ۳ی ئاهن، تۆپێکی ۷۵ی چیایی، چوار زرێداری شەڕکەر، بێتەلێک.

۲ـ بەدواکەوتنی بارزانییەکان بە هۆی کاروانی تەرگەوەڕی پێکهاتوو لە کەتیبەگەلی ئەسفەهان و ۲ی ئازەرباد، دەستەیەک تۆپخانەی ۷۵ی چیایی، دوو زرێداری شەڕکەر، دەزگایەکی بێتەل لە ژێر فەرمانی عەقید سەردادوەر. ئەم دوو کاروانە لە ژێر فەرمانی عەمید بێلگەریی جێگری فیرقە دادەنرێن. عەقید قزل ئایاغ و کەسانی پێویست بۆ لە ئەستۆ گرتنی ئەرکانی کاروانگەلی ناوبراو دیار و دەستنیشان کران.

فەوجی سوارەی فەوزیە (یەک کەتیبەی سوارەی کەمە)، بەهۆی کەتیبەیەکی تۆپی چیایی بەهێز دەکرێ و لە شاپوور بنەجێ دەبێ و

٩

دەزگایەکی بێتەلی پێ دەدرێ. هێزی سپێتری جێگۆڕکەر لە شاپوور پێکەوە دەنرێ و ئەو ئەرکەشی پێ دەدرێ کە جگە لە سەراسۆکردنی گشتیی ناوچەی شاپوور و شکاک، هەروەها لە کاتی پێویستدا بۆ ئۆپەراسیۆن کۆک و تەیار دەبێ.

٣ـ کاروانی ماکۆ پێک هاتووە لە کەتیبەگەلی ١ فەوجی ١٢ کرماشان، کەتیبەی ٢ فەوجی ٢٧، دەستەی هاوەنی ئەسفەهان، تۆپی ٧٥ی کرماشان، دەزگایەکی بێتەل، لە بن سەرکردایەتیی عەقید مزەفەریدا ئەرکی پێ دەدرێ بۆ ئەوەی ڕێبازگەکانی پولدەشت و سنووری بازرگان کە پێشتر سەراسۆی کردووە لە بن چاودێریدا بگرێ.

٤ـ لە سییەچێشمە، کەتیبەیەک لە فەوجی بەهادر و دەزگایەکی بێتەل، لە قەرەزیائەدین کەتیبەی ٢ی فەوجی ١٢، فەوجی سوارەی کوردستان (کەتیبەیەکی سوارەی کەمە)وەک سپێتری جێگۆڕکەر لە مۆڵ بووندایە. تەواوی کاروانگەلی ٣ و ٤ لە ژێر سەرکردایەتیی عەمید زەنگەنەی سەرکردەی لیوای ورمێدا دەبن و، ڕائید ڕوکن بەهاروەند تەبای کەسانی پێویست بۆ لە ئەستۆ گرتنی ئەرکانی کاروانگەل دامەزراون.

کەتیبەی ڕائید زرێپۆش سەعات ١٢ی ڕۆژی ٢٦/٣/١٠ بە کامیۆن چوو بۆ خوی و، ٤ زرێداری شەڕکەر بۆ قتوور ڕەوان کران. تەواوی یەکە و سەرکردەگەلی کاروان فەرمانیان دراوەتێ کەوا پلانی باسکراو لە سەعات ١٢ی ڕۆژی ٢٦/٣/١١ جێبەجێ بکەن(*). عەمید بێگلەری و عەقید نیساری ڕۆژی ٢٦/٣/١٠ بەرەو ئەرکی پێ سپاردراوی خۆیان وەڕێ کەوتن و عەقید زەنگەنە بەیانییەی ١١ی مانگ ورمێ بەجێ هێشت.

فەرمانگەلی تەواوکەری تر لە بارەی جێگیربوون لە هێڵی قتوور بڕێتی بوو لەوەی کە کەتیبەی ڕائید زرێپۆش خرایە پاڵ سێ کەتیبەکەی پێشوو. بارزانییەکان لە سەعات ٣ی ڕۆژی٢٦/٣/١٢ هەتا سەعات ١٤ی هەر ئەو ڕۆژە لە هەبلوران هەڵوێستیان و پاشان لە قۆڵی ناشنگ و بریشخۆرانەوە کەوتنە ڕێگە. لەگەڵ گزنگی ڕۆژی ١٣ گەیشتنە ڕاویان و لەوێندەر چەند کەسێکی سەر بە پیاوانی خێلان کە لەلایەنی کاروانگەلەوە بۆ پەیاکردنی زانیاری ناردرابوون، گرتیان و بڕێک وڵاخی

(*) لە پەراوێزدا نووسراوە «بەداخەوە مەلامستەفا چاوەڕوان نەبوو».

بەرزە و پێشخۆریان لە نێو ئاواییەکانی پێشوو کۆوە کردووە و لە نێوان حەبەشی ژێری و مەخین-ەوە ڕۆیشتوون و بەرەو کەلێتی ژۆری سەریان هەڵگرتووە. ڕۆژی ٢٦/٣/١٥ بارزانییەکان گەیشتوون بە سەگ مەن ئاوا و لەو ڕۆژەدا لەبەرئەوەی هێزگەلی بڵاوەبووی سەر هێڵی قتوور هەرکاتێ بۆ شوون هەڵگرتنی بارزانییەکان دەکەوتە ڕێ بەدەستی بەتاڵ دەگەڕایەوە بۆیە کەتیبەی ٢ و ٣ ئازەرپاد و کەتیبەی کەمکردنەوەی خزمەتی فەوجی ٩ کە ڕۆژی ٩ی مانگ بۆ خوی ناردرابوو بە لۆری بۆ شووت بارکران بۆ ئەوەی لەوێ ڕێ لە بارزانییەکان بگرن و ڕووبەڕوویان بووەستن.

ڕۆژی ١٥ی جۆزەردان، زەعیم سەرکردایەتیی هێز و فیرقە ٤ لە ورمێوە کەوتنە بزاوت و هەر ئەو ڕۆژە بەماکۆ گەیشتن و عەقید روکن غەفاری لە شنۆوە بانگهێشتن کرا. ناوبراو سەعات ١٨ی ڕۆژی ٢٦/٣/١٦ گەیشتە ورمێ و بێ وچان بەرەو ماکۆ ملی ڕێگەی گرت و هەر ئەو ڕۆژەش بە پلەی ئەرکانی ئۆپەراسیۆن لە ماکۆ دامەزرا.

ڕۆژی ١٦ی مانگ کاروانی قەرەزیائەدین بەرەو چیای سکار و، کەتیبەیەکی سوارە و سریەیەکی ڕشێنەک (رشاش) لە فەوجی سوارەی کوردستان بەرەو چیای فەرهادخانی کەوتنە ڕێگە و، فەرمان بە کاروانی سییەچێشمە درا کەوا هێزی پێشکۆی خۆی بۆ ڕووبەڕووبوون بەرەوپێش بنێرێ. یەکەگەلی هێڵی قتوور و کەتیبەی ڕائید زرپۆش بە لۆری بەرەو ماکۆ ڕۆیشتن و کەتیبەی ٢٧ی بەهادور و کەتیبەی ٣ی ئاهەن لە ژێر سەرکردایەتیی عەقید فولادوەند دا کەرتی بەدوواکەوتنیان پێ سپاردرا. کەتیبەگەلی ئەسفەهان، کەتیبەی٢ی کرماشان، کەتیبەی ٢ی فەوجی ٢٧ بۆ شاری باشکەند و کشمیش تەپە، مووسا ئاقبلاغ، خندۆر و قزلداغ ناردران و شوێنگەلی پێشوویان گرت و هێزی پێشەوەی خۆیان بۆ ڕووبەڕووبوون بەرەوپێش هەنارد.

هەر ئەوێ ڕۆژێ، عەمید زەنگەنە دیانەی سەرکردەی لیوای بایەزیدی لە بازرگان کرد و بابەتی بارزانییەکانی لە رووی زانیارییەوە بۆ شرۆڤە کردن. بارزانییەکان کە بە ڕۆژەوە خۆیان لە زنێوێکان حەشار دەدا و بە شەو بەسەر گازی چیایەکانەوە ڕێگەیان دەبڕی، بەرەو بلەسووری مەزن و بچووک و سیرپاگوڵ و لەوێشەوە بەرەو یەکماڵەی سێ کیلۆمەتری بناری

باشووری شێخ مەملو لە دەڤەری سییەچێشمە هاتوونەتە پێش.

عــەقــیــد زالتــاش تەبای ١٥٠ پارچە چەک و بڕێ گــوللە و چەند (عەریف)ێک بۆ چەکدارکردنی خێڵی میلان وەڕێ کەوتوون.

ڕۆژی ١٧ی مانگ بارزانییەکان بەشەو هاتنە شوێنێک لە نێزیکی قەرە دەرە و، لەبەرئەوەی شیمانەی ئەوە لە گۆڕێدابوو کە بەرەو رووکاری کورەلەر بڕۆن و دەبوو بە ناچاری لە هێڵی بازرگان- ماکۆ - خندۆر- قزلداغ بپەڕنەوە، کاروانگەل بەم ئاوایەی خوارەوە لە هێڵی ئاوبراو جێگیر بوون: بەپێی ئەو بڕیارەی هەر لە کۆڕەپان وەرگیرا، عەقید نیساری تەبای دوو کەتیبەی پیادە، کەتیبەیەکی تۆپی ٧٥ی، کەتیبەیەک سوارە، سریەیەک ڕشێنەک لە کلیتی ژۆری لە حاڵەتی شوێن کەوتندا بن، عەقید لەشکری تەبای کەتیبەیەک و کەتیبەیەکی سوارە و دوو زرێدار لە زێنوێکانی سگاردا، کەتیبەیەک پیادە و سریەیەک تۆپی ٧٥ی، دوو زرێدار لە سییەچێشمە، کەتیبەیەکی پیادە، دوو زرێداری شەڕکەر و سریەیەک تۆپی ٧٥ی لە هێڵی ساری ئۆجاق و کشمیش تەپە، کەتیبەیەک لە بانەکانی سنگەر، کەتیبەیەک و سریەیەک تۆپی ٧٥یی چیایی لە خندۆر، دووکەتیبەی پیادە و تۆپێکی ٧٥ی و کەتیبەیەک سوارە و سێ زرێداری شەڕکەر لەگەڵ عەقید سەردادوەر لە شووت.

بەم بڕیارەوە، چارەدۆزیی سەرکردایەتیی لە سایەی ئەو ڕێکخستنەدا! ئەوەبوو ئەگــەر پێش دەربازبوون لە هێــڵی ئاوبراوی ســەرەوە، پێکدادان رووی دا، ئەوا تەفــروتونایان بکەن و ئەگــەر نا لە ناوچەی کــورەلەر لە گەمارۆیان بکێشن.

ســەبارەت بەدووریی ناوچەی ئۆپەراســیۆن لە ورمــێــوە، ئەرکــانی ئۆپەراسیۆن کە لە مێژووی ١٦ی مانگەوە لە ماکۆ پێک هاتووە فەرمان و بڕیارەکانی خۆی راســتەوخۆ بەیەکــەگــەلی هێز دەگــەیەنێ و چۆنیــەتیی ئۆپەراسیۆنیش راستەوخۆ بە راپۆرت دەداتەوە بە ئەرکانی سوپا.

سەرۆکی ئەرکانی فیرقەی ٤ی ئازەربایجان، عەقید روکن فەیروزی

٦

ئەرکانی ئۆپەراسیۆنی ماکۆ، روکنی ٣، بنکەی ئۆپەراسیۆنی ماکۆ، ژمارەی تۆماری ٣٠٣ی گەرۆک، سەعات... ٢٧/٣/٢٣

فەرمانی گشتیی ئۆپەراسیۆنی ژمارە ٢ (نەخشە ٢٥٣٠٠٠)

مادە ١: بارودۆخی گشتی

خراپەکارانی بارزانی پاش پێکدادانی رۆژی ١٩و شەوی ٢٦/٣/٢٠ دووای پێکەوتنی زیانی گیانەکی، توانییان لە ناوچەی نێوان قزلداغ و شووتەوە بەرەو باکور دەرباز بن. پاش تێ پەڕینیان، لەلایەن خەڵکی قەرەتەپەوە بەرەنگارییەک هاتەکایە و خراپەکاران خۆیان لە چوونە ناو گوندی ناوبراو دایە لا و رۆیشتن بۆ هاسنی مەزن. لە رۆژانی ٢٠-٢١-٢٢دا فڕینی باڵەفڕ لەسەر گوندی هاسن جێبەجێ کرا و خراپەکاران کەوتنە بەر هێرشی بۆمبای گران و سووک و رشێنەک و تەنگەتاو کران. دووا سەراسۆ کە سەعات ١٧ی دوێنێ هاتووەتە کایە دەڵێ خراپەکاران هاسنی مەزنیان چۆڵ کردووە و بەریان کردووەتە بانووەکانی باکوری رۆژئاوای ناوچەی تاتان. ئەم دیتنە هەواییە ئەمرۆ سەعات ٦،٣٠ بە راپۆرتی زەوینی پشتیوانی کرا.

هەوڵی مەلامستەفا بۆ بەکێش کردنی خێڵاتی جەلالی بۆ خۆی، هەتا ئێستە نەگەییوە بە شوێنێک. هەندێ لە سەرۆک خێڵاتی جەلالی دوێنێ هاتن بۆ ماکۆ و ملکەچیی خۆیان پێشان دا. تکای ئەوەیان کرد لەگەڵ سوپادا هاوکاری بکەن، فەرمانیان پێ درا دەسبەجێ پەز و ماڵی خۆیان لە ناوچە کێوەڵانییەکان دەربکەن و خۆشیان بۆ خزمەتکاری بێنەوە ماکۆ.

مادە ٢: ئەرکی فیرقە

فیرقە ئەرکی پێ دراوە کەوا بە دابرینی خراپەکاران لە سنوورەکانی ئاراس و پێشبرێ لە یەکبوونیان لەگەڵ جەلالییەکاندا، لە ناوچەیەکی کێوەڵان لە گەمارۆیان بکێشێ و بە لێدانی کاریگەر تەفر و تونایان بکات.

ماده ٣ : نەخشەی کار

بڕینی هەر جۆرە پێوەندی و یەکگرتنەوەیەکی خراپەکاران لەگەڵ سنوورەکانی ئارسدا بۆ ئەوەی نەهێڵن لە سنوور ئاوا بن. پاڵنانی ئەوان بەرەو ڕۆژئاوا و پاش ئەوەی مۆڵ دەبن، سەرکوتینەوە و لە نێوبردنیان لە ڕێگەی گرتنی ناوچەی ماکۆ و سییەچێشمە و زۆرئاوا لە تەوەری خەلەج- دۆشان تەپەسی، شۆربلاغ- ئاق گول.

ماده ٤ : رازاندنەوە

دوو کاروان هەر یەکە لە ٤ کەتیبەی پیادە و هێزی پشتەوانی پێک دێ و بەپێی فەرمانی پێشووی ژمارە ٢ دادەمەزرێن، یەکەمیان لە تەوەرەی خەلەج- دووشان تەپەسی- شۆربلاغ - ئاق گوڵ لە ژێر سەرکردایەتیی عەمید بێگلەری و دووەمیان لە تەوەری قەرەتەپە- هاسەنی مەزن لە ژێر سەرکردایەتیی عەمید زەنگەنەدا دەسوەکار دەبن.

هێزی دەستەبەری ماکۆ لە ٣ کەتیبەی پیادە و دوو زرێداری شەڕکەر لە ژێر سەرکردایەتیی عەقید مزەفەریدا دێ و دە کتیبەی بەهادور لە ژێر سەرکردایەتیی رائید یاسایی تەبای دوو زرێدار لە سییەچێشمە و زۆرئاوادا دەبێ.

ماده ٥ : ئەرکی کاروانگەل

کاروانی ڕۆژهەڵات ئەرکی ئەوەی هەیە بە پێشەوەچوونی گورج گۆلانەی خوی لە تەوەرەی خەلەج- دۆشان تەپەسی- شۆربلاغ- ئاق گول، هەرچی پێوەندی و پەلهاویشتنێکی خراپەکاران بە سنووری ئاراسەوە هەیە ببڕێتەوە و بەرەو رووکاری ڕۆژئاوایان پاڵ بنێ، بکەوێتە شوێنیان و بە لێدانی یەکجارە لەناویان ببات و بیان پووکێنێتەوە.

کاروانی ڕۆژهەڵات ئەرکی ئەوەی هەیە لە تەوەرەی قەرەتەپە- هاسەنی مەزنەوە بەرەوپێش مل بنێ و پاش گرتنی هاسەنی مەزن و ژمارە ٦٨٢٥ بانی ئاوبراو بەباشی کۆنترۆڵ بکات و چاوەڕوانی فەرمانی داهاتوو بێت.

هێزی دەستەبەرکەری ماکۆ پێویستە بە پلە یەک ناوچەی بالەفرگە و لە

پلە دوودا ڕێبازگەکانی ڕۆژهەڵات و ڕۆژئاوای دەربەندی ماکۆ و بانەکانی باکوری شار دەستەبەر بکات و هەرچی پەلهاوێشتنێکی خراپەکاران بۆ ئەو ناوچەیە هەیە نەیهێڵێ.

مۆڵگەی سییەچیشمەش لە ناوچەی سییەچێشمەدا ئەرکی دەستەبەر کردنی هەیە و، دەبێ پاشەبەرە لە پەلامارى گرووپی جیاواز و بچووک بپارێزێ.

ماده ٦: **ئەرکی پۆلی هەوایی**

١ـ فڕین بە پێی داوخوازی سەرکردەکانی کاروان جێبەجێ دەکرێ، ئەم داوخوازانەش پێویستە لە ڕێگەی بێتەلەوە بە ڕاپۆرت بدرێ بە ئەرکانی هێز.

٢ـ سەراسۆکردنی بارودۆخی دوژمن، بەتایبەتیش چاوەدێری کردنی پەڕینەوە لە ڕێبازگەکانی دەرباز بوون لە سنووری ئاراس.

ماده ٧:

دەستەبەرکردنی هێڵی بەیەکەوە بەستنی ماکۆ- خوی، ماکۆ - پولدەشت لە ئەستۆی کەتیبەی جەندەرمەی ماکۆ و هێزی جەندەرمەی پشتیوانی کە لە ورمێوە رەوانە کراوە ـ دا، دەبێت.

ماده ٨: **سپێر**

سپێری خۆجێیەتیی هەر کاروانێک بڕێتی دەبێ لە کەتیبەیەکی پیادە کە لەلایەن سەرکردەکانی کاروانەوە دیاری دەکرێت. کەتیبەیەکیش لە مۆڵگەی ماکۆ وەک سپێری گشتیی هێز لەبەردەستدا دەبێت.

ماده ٩: **جێبەجێکاری**

بزووتنەوەی کاروانگەل لە سەرگە (مبدا)ی ماکۆوە لە سەعات ٦ی ڕۆژی ٢٦/٣/٢٦دا دەبێت و دەستەبەرکردنی دوور و نیزیک لە ئەستۆی سەرکردەکان خۆیاندا دەبێت.

ماده ١٠: پەیوەندی

هەر یەکێ لە کاروانگەل وێڕای کەلوپەلی سوپایی، دوو دەزگای بێتەلی لەبەردەستدا دەبێت و، پەیوەندیی هێز بەهۆی بێتەل و تەتەری سوارەوە دەبێت.

مەڵبەندەکانی سەرکردایەتی

مەڵبەندی سەرکردایەتیی هێز لە ماکۆ

سەرکردەی کاروانی ڕۆژهەڵات هەتا بەیانیەی ڕۆژی ٢٦/٣/٢٥ لە نوزون دیزەدا دەبێت و لە پاشان لە شوێنی گۆڕانی خۆی ئاگەدار دەکرێتەوە. سەرکردەی کاروانی ڕۆژئاوا هەتا بەیانیەی ڕۆژ ٢٦/٣/٢٥ لە قەرەتەپە و پاشانیش لە هاسرونی گەورەدا دەبێت.

سەرۆکی ئەرکانی هێز، عەقید ڕوکن غەفاری

سەرکردەی هێز، لیوا هومایونی

٧

ئەرکانی هێزی کوردستان، روکن٢، بنکەی سەرکردایەتیی ماکۆ، ژمارە ٤٠٩، سەعات ٩ی بەیانیی ٢٦/٣/٢٤

ڕاگەیاندنی ژمارە ٦

یەکەم: لە دوو ڕۆژی لەمەوبەرەوە زانیاریگەلێ لە چاوگەی جۆراوجۆرەوە بە ئەرکانی هێز دەگات کە هێزێکی دووسەت کەسی لە بارزانییەکان سەرلەنوو لەبەری باشوورەوە بەرەو باکور ملی ڕێگەیان گرتووە و لە نێزیکی ئەلەند و قەرەدەرەدا بوونە و تەنانەت ناوی زێرۆ بەهادوور ـ یش(*) لە سەرەتای

(*) زێرۆ بەهادوری لەوڕۆژانە تەبای ئێمە لە گرتوخانەی ئەبوغرێبی بیست کیلۆمەتری دوور لە بەغدا بوو و پاشانیش هەر تەبای ئێمە گوزارایەوە گرتووخانەی سامەرا. پاش دووساڵ گیراوی، بە هەوڵی فەتاح ئاغای هەرکی- نوێنەری ئەنجومەنی عێراق و بەدەستەبەریی ئەو بەربوو.

ئەوانەوە گوترابوو، لە سای ئەو لێکۆڵینەوەکارییانەی کراون و مۆڵگەی سییەچێشمەش راپۆرتی داوە کەوا ئەم باس و خواسە بە هیچ کلۆجێ راست نییە. زێڕو بەهادووری ها لە بەغدا لە گرتیگەهدا و هێزی بارزانییەکانیش هەر ئەو هێزەیە کە لە ڕۆژی ١٩ی مانگدا بەرەو باکور ڕۆیشتوون و ئەم دەنگۆیەش لە لایەنی ئەوان خۆیانەوە بۆ چەواشەکردنی بیری هێز و بۆچوونی خەڵک بڵاوەی پێ دەکرێ و بە هیچ بارت هێزێکی لەم ئاوایە لە گۆڕێدا نییە.

دووەم: بارزانییەکان بە هۆی بۆمبابارانی ڕۆژی ٢٠ و ٢١ی مانگ لە هاسوونی مەزن ١٨ کوژراویان داوە کە هەر لەوێ لە ژێر ئاخیان وەشاردوون و ژمارەیەکی زۆریشیان لێ بریندار بوونە. مەلامستەفا زۆر تێکۆشاوە لە پێناو بۆخۆ بەکێش کردنی جەلالییەکان و، دیمانەی لەگەڵ برێکیشیاندا کردووە بەڵام هەموویان وەڵامی هیوابڕیان پێ داوەتەوە و لەم ڕووەوە هیوای نییە و، تەبای هەموو هێزگەلی خۆی چووەتە ئاق گولی نێزیکی ئاراس و خێڵی جەلالیش سەرلەبەر چوونەتە زۆزان و، ئووای کاروانی ئەوان گەییوەتە کشمیش تەپە و چەکی خۆیان هێناوە کە بەدەستەوەی بدەن، عەمەرئاغا خۆیشی لە پاشکۆوە خەریکی بزواندنی پاشماوەکەیانە و ئەمرۆ دەگاتە کشمیش تەپە. سەراسۆکەری ئاسمانیش، ئەمرۆ سەعات ٦ سەرلەبەری خێڵی لە باری کرچەریدا بینیوە کەبەرەو باشوور هاتوون. فڕینێکی ئاسمانی ئەمرۆ سەعات ٦ی بەیانی بەسەر ئاق گوڵەوە کراوە، سەرەتا سەراسۆکەر پێی وابووە گوندەکە چۆڵ و قالایە بەڵام پاشان چەند کەسێکی سوارەی گومان لێکراوی لەو ئاوانە کەوتووەتە بەرچاو و بۆمبابارانی کردوون، پیاو خراپان لە هوندوری ماڵەکان دەرکەوتوون و کەوتوونەتە بەر شاڵاوی ڕشێنەک.

ئەوەی ڕوون و ئاشکرایە بە تەواوی، هێزگەلی خراپەکاران لە ئاق گوڵن. فەرمان دراوە فڕینی پێدا پێدا بە بۆمبای گەورەوە بەسەر ئاق گوڵەوە بکرێ.

ئەوەی لە کۆی زانیارییەکانی پێشەوە دەردەکەوێ ئەوەیە کە بارودۆخی خراپەکان هێجگار نالەبارە، هەموو ڕێبازگەیەکی ئالیکاری کردنیان لێ گیراوە و کەس ئامادەی یارمەتیدانیان نییە. شێخ حەسەن و شێخ ڕەسووڵ

و عەلی مستۆش تەبای نێزیکەی چل ماڵ لە سنووری تورکیا ناوابوونە و ئەم قسەیەش لە لایەن بەرپرسیارانی رەسمیی تورکیاوە پشتیوانی کراوە.

سەرۆکی ئەرکانی هێز، عەقید روکن فەیوزی

سەرکردەی فیرقەی٤، ئامیر لیوا هومایونی

ڕاپۆرتی لیژنەی تۆژینەوە

٨

وەزارەتی شەڕ، بەڕێوەبەرایەتیی نووسینگەی ئەرکانی سوپا،
ژمارە٢٠٤٣ /١/، مێژوو٢٦/٣/٢١

ڕێزدار فەریق شابەختی، بەپێی فەرمانی شایانە پێتان رادەگەینین، هەر وەک ئاگەدارن بارزانییەکان لە مێژووی ٣/٦دا هاتنە ناو زەویی ئێران، هەرچەندە لەیەکبینە بە فیرقەی ٤ دەگوترا بەدووایان بکەوێ و لەناویان ببات بەڵام فیرقە لە مێژووی ٣/١٩ ڕووبەڕووی ئەو خراپەکارانە بوو لە کاتێکدا ژمارەی هێزی فیرقە بۆ ڕاونانی ئەمانە دە جاران هێندەی ژمارەی پیاوخراپان بوو هەروەها هەموو جۆرە ئامێری ئۆتۆمبێلی و شتی تر لەبەردەستی فیرقەدا بوون بەڵام بارزانییەکان بە ئاوایەکی گشتی بە پێیان بوون و شێوەی ڕێڕۆیشتنی بەپەلەیان نەبوو و تەنانەت مەزنڕێزداری پیرۆزی شاهەنشایی پاش ئاگەداربوونی لە ڕووداوگەل فەرمانی پیرۆزی خۆی فەرموو کەوا پێویستە لە هەلی ٤٨ سەعاتدا ئەم کارە بە کۆتا بهێنرێ. ئەمە بەهیچ ئاوایەک نەهاتەدی هەتا ئەوەی لە مێژووی ١٩ی مانگدا لە دەوروبەری شووت لەگەڵ شەڕخوازاندا ڕووبەڕوو بوونەوە و لە ئەنجامی ئەو کردەوەیەدا کە فیرقە ڕاپۆرتی داوە ٣ کەس کوژراون و ٣٥ی تریش بریندار بوونە و بارزانییەکانیش توانییانە سەرەڕای ئەو پێشهاتەش هەر بەرەو باکور هەڵکێشن. لەبەرئەوەی ئەم بابەتە لە هەموو بارێکەوە شایەنی بایەخە بۆیە بەپێی فەرمانی شایانە بڕیارە شاندەیەک لە ژێر سەرکردایەتیی بەڕێزتان و ئەندامەتیی: لیوا خەسرەوانی، عەمید گورزەن، عەمید وەسووق لە شوێنەکەدا پێکەوە بنرێ و بە وردی لە سەرهەتاپێی ڕووداوگەل بکۆڵێتەوە:

(١) بۆچی فیرقە دەمودەس دەسوەکار نەبووە؟

(٢) بۆچی کاروانگەل وێڕای ئەو ئامێرانەی لەبەردەستیاندا بووە لە

دەسوکەریدا سەرکەوتوو نەبوونە؟

(٣) کەمتەرخەمی لەم کردەوەیەدا بەهۆی کێیە؟

(٤) سۆنگەی کردەوەی دوواجارە چی بووە و کەمتەرخەمی سەبارەت بەکێیە؟ بە ئاوایەکی گشتی پێویستە لێی بکۆڵرێتەوە و بە ڕاستی دیار بکرێ کەمتەرخەمی لەم کردەوەیە لەلایەنی کێوە بووە، لەبەرئەوەی ئەم سەرپێچیانە رووسەت و پلەی سوپای لەبەر چاوی دراوسێیان و تەنانەت لەبەرچاوی خێڵاتی خۆڵاتیش هێناوەتە خوار و دەستەپارچەیی یەکەگەلی سوپای هەر بە بەجارێ خستووەتە ڕوو. ئەنجامەکە بە زووترین کات بدەنەوە دەست بۆ ئەوەی بخرێتە بەرچاوی شایانە.

سەرۆکی ئەرکانی سوپا، لیوا رەزم ئارا

٩

وەزارەتی شەڕ، نوسینگەی ئەرکانی سوپا، ژمارە ٢،٤٢ /١ مێژوو ٢٦/٣/٢١

لیوا خەسرۆوانی، بەپێی فەرمانی هاوپێچ کە بۆ لێکۆڵینەوە لە ناوچەی ٢ دەرچووە، پێویستە دەسبەجێ بەرەو تەورێز بەرێ بکەون و لەو شاندەیەی بەسەرۆکایەتیی فەریق شابەختی پێک دێت، بەشداری بکەن.

سەرۆکی ئەرکانی سوپا- لیوا رەزم ئارا

١٠

وەزارەتی شەڕ، بەڕێوەبەرایەتیی سەرکردایەتیی سوپا، ژمارە ٩٣٣، سەعات ١٥/٢٠، مێژوو ١٣٢٦/٣/٢٦

بەڕێز عەمید وەسووق

لەگەڵ ڕێزماندا، وەبەرچاوتانی دەخەم کەوا لە مێژووی ٢٦/٣/١٦

فەرمانێکم بە ژمارە ٤٩- ٢٦/٣/١٦ لە ڕێگەی سەرکردایەتیی کاروانگەلی باکورەوە بەم ناوەڕۆکە پێ گەیشت کەوا "ئێوە ئەرکتان پێ سپاردراوە بەرەو (ئەواجیق) بکەونە ڕێگە و بەچەکدارکردنی پیاوانی جێ متمانە بەنیازی وەرگرتنی زانیاری لەبارەی شوێنی بارزانییەکان خەریک بن و لە پێناو لەناوبردنی ئەواندا کار بکەن". بۆیە ڕۆژی ٢٦/٣/١٧ لە ماکۆوە بەرەو ئەواجیق ملی ڕێگەم گرت و ڕۆژی دوواتر بەسییەچێشمە گەیشتم و نێزیکەی سەت و حەفتا پیاوی سوارەی چەکدارم سازدا و سەعات ٢ی پاش نیوەشەو بەرەو رووکاری بەدوواکەوتنی بارزانییەکان کەوتمەڕێ. سەعات ٨ی بەیانیەی ڕۆژی ٢٦/٣/١٧ لە ئاغ داش ڕووبەڕووبوونەوە ڕووی دا و بەپەلە بە نامەی ژمارە ٨٢٩- ٢٦/٣/١٩ ئەمەم خستە بەرچاوی ڕێزدار سەرکردایەتیی فیرقەوە. هەروەها زانیاریم لە کاروانی عەقید لەشکری و عەقید سەرداوەر نەبوو و پاشان زانیاریم بەدەست کەوت کەوا کاروانی عەقید لەشکری بانەکانی چیای سۆماری گرتووە بەڵام بچووکترین پارمەتیی بۆ کاروانی من نەبووە و شەویش هەتا بەیانی بەبێ ئامانج یەکتریان گوللەباران کردووە. لەلای تریشەوە عەقید سەرداوەر لەباتی ئەوەی بانە بەرزەکانی دەرەیلێ بگرێ کە برێتی بوو لە سێ کەپک و ڕێبازگەی ڕۆیشتنی بارزانییەکان لە داوێنی کەپکەکانەوە بوو کە بەسەر جادەیاندا دەڕوانی، تەنیا دووکەپکیان گرتبوو و کەپکە سەرەکییەکەیان کە لەوانی تر بەرزتربوو نەگرتبوو بۆیە دوژمن پەلاماری دان و زیانێکی کاریی پێ گەیاندن و پاشان بەسەرکەوتوویش بۆی دەرچوون. دوواجار کاتێ لە سییەچیشمەوە بەڕێ کەوتم، بەنامەی ژمارە ٨٢٦- ٢٦/٣/١٨ دوو پارچە ڕشێنەکی گرانم لە مۆڵگەی سییەچێشمە (ڕائیدی یاسایی) داوا کرد. ناوبراو بە نامەی ژمارە ١٨٦٩- ٢٦/٣/١٨ وەڵامی دایەوە کەوا پێویستە لە ڕێگەی هێزەوە داوا بکەن. بێگومان ئێوەش پشتیوانی لەوە دەفەرموون بەم جۆرە هاوکاری و پاڵپشتییەی ئەفسەران هەیانە دوژمن لەو شوێنەی کە لە ڕاستیدا وەک ئەڵقەیەک لە گەمارۆ نرابوو پێی کرا بۆی دەرچێ و لەبەرئەوەی منیش کاتم نەبوو بۆم نەلوا لە ڕێگەی فیرقەوە داوای ڕشێنەک بکەم. ئەم بابەتەم بۆ ئاگەهداریی بیری پیرۆزی بەڕێزتان خستە بەرچاو.

سەرکردەی سوپای بازێڕی ماکۆ، عەقید زیانەدین زاڵتاش

(ئەم تێبینییە لە پشتەوەی لاپەڕەی ڕاپۆرتی عەقید زاڵتاش نووسراوەتەوە):
شەو لەقەرەبۆلاغ مامەوە بەیانی سەعات ٢ی پاش نیوەشەو بەرەو یوموورری داش و ئاقداش کەوتمە ڕێ و بەرەو لای شووت شۆڕبوومەوە و پاشان بۆ وەرگرتنی فەرمان چووم بۆ ماکۆ، لە نێوان ڕێگەدا چاوم بەسەرکردایەتیی فیرقە کەوت و منی بۆ شووت گێڕایەوە و فەرمانی دابوو چەکی خێڵان کۆ بکەمەوە.

عەقید زاڵتاش

١١

ئاخاوتنی ئەفسەرانی بەرپرس لە گردەوەگەلی بارزانی

ئاخاوتنی لیوا هومایوونی

سەبارەت بە هۆی سەرنەکەوتن لە ڕێ لێ برینەوەی دەربازبوونی بارزانییەکان بۆ باکور لە مێژووی هاتنیان بۆ زەویی ئێران لە٢٦/٣/٦ هەتا ئەو دەمەی بارزانییەکان لە گەڵی قتوور تێپەڕین و بەرەو باکور هەڵکشان:

پاش ئەوەی بارزانییەکان لە جاری یەکەمدا بە هۆی پاڵەپەستۆی هێزگەلی سوپا لە زەویی ئێران چوونە دەر، لەلایەن ئەرکانی سوپاوە بڕیار درا یەکەگەلی کاروباری ئۆپەراسیۆن لە ماکۆوە هەتا...(*) بە نیازی چەک لێ کردنەوەی خێڵانی کورد لەو ناوچانە بگیرسێنەوە و هەتا ١٥ی جۆزەردان کاری چەک لێ کردنەوە بەکۆتا بێت. بۆ ئەم مەبەستەش گواستنەوە و جێگۆڕکەی یەکەگەل دەستی پێ کرد و خەریکی چەک لێ کردنەوە بوون. لە ماوەی ئەم کارەدا فەرمان هات کەوا بۆ پێشوازیی ڕێز لێگرانە پێویستە یەکەگەل بچن بۆ ئەو شارانەی کە کەژاوەی پاتشایی پیایاندا تێپەڕ دەبێ، ڕاپۆرت درایە ئەرکانی سوپا مۆڵەت بفەرموێ ئەو یەکانەی دەستیان بە چەک لێ کردنەوە کردووە درێژە بە کاری خۆیان بدەن و

(*) لەدەستهاوێژە بنەڕەتییەکەدا بەتاڵە.

تکا لە پێشـــوەریی شا بکرێت سـەردانی خۆی بخـاتە ئیـوەی دووەمی جۆزەردان بەڵام پەسند نەکرا بۆیە بە گوێرەی فەرمـانگەلی دراو، یەکـەگەل بەرەو شارانی ورمێ، شاپوور، خوی و ماکۆ ڕەوانە کران.

لە مـاوەی ئەم گواستنەوە و جێگۆڕییـەدا لە ڕۆژی ٢٦/٣/٦ بەهۆی نووری بەگی خاوەنی (ئەنبێ)وە زانیاری هات کەوا ژمارەیێ مەڕ لە گوندی (جـرمـی) کـە لە نـزیـکی سنوور هەڵکەوتووە رفـێنراون و وەک دەریش کەوتووە ئەم کارە بەهۆی پیاوانی بارزانییـەوە ڕووی داوە، پاش پێوەندی لەگەڵ سـەرکردەی هێـزی عـێـراقی ئاشکرا بوو مـەلا مسـتـەفـا لە ڕێگەی تورکـیـاوە بەرەو سنوور هاتووە و پێی ناوەتە ناو زەویی ئێران. بێ وچان ٢٠٠ پارچە چەک بەسەر خێڵاندا بڵاوکرایەوە کە سەدیان بەسـەرپەرشتیی نەقیب زەرابی و سەدەکەی تریان بەسەرپەرشتیی راشید سولح جۆ دامەزران و فەرمان درا ئەمانە بە شێوەی خوارەوە دەسوەکارین:

ئەلیف: نەقیب زەرابی بەرەو لای مەوانا ملی ڕێ دەگرێ و ئەرکی ئەوە دەبێ ڕووبەڕووی بارزانییـەکان ببێ و لەگەڵیـان بکەوێتـە شەڕ هەتا هێزی سوپا دەگاتە جێ.

بێ: راشید سولح جۆ بەرەو گونبەت لەگەڵ کوڕی عەمەرخاندا بچێتە سیرۆ بۆ ئەوەی ڕێ لە بارزانییەکان بیرنەوە.

هەر ئەو ڕۆژە کاروانێکی پێکهاتوو لە ٢ کەتیبەی پیادە و ٤ تانک و سریەیەک هاوەن و سریەیەک تۆپی ٧٥ی لە بن سـەرکـردایەتیی عـەقـید سـەردادوەردا ئەرکی پێ درا بەرەو مــەوانا بڕوات و ڕێ لە دەرباز بوونی بارزانییـەکان بگرێت، لەبەرئەوەی دووای گەیشتنی عەقید سەردادوەر بۆ لەرنێ بارزانیـیـەکان لە (ئەنبێ) دەرکـەوتبوون و لە ڕۆژئاوای مـەواناوە تێپەڕیبوون، فـەرمـانم دا (ڕۆژی نۆیەمی جۆزەردان) بەدووایان کـەون و لەبەرئەوەی بە گـــوێرەی ئەو زانیـــاریـیـــانەی هاتبـــوون بۆم روون بوو بەدوواکـەوتنی ئەمـانە بۆ سـەردادوەر شیـاو نیـیـە، کـاروانی ناوبراوم بانگهـێشتێ کـرد و ئەرکی ناوچەی باکـووری (مـاکـۆ- شـووت)م پێ دا. هەروەها بڕیارم دا لە هێڵی قتوورەوە ڕێ لە تێپەڕینی بارزانییـەکان بگرم بۆیە کاروانێکی پێکهاتووم لە ٤ کەتیبەی پیادە، ٤ تانک و کـەتیبـەیەکی سوارە و کـەتیبـەیەکی هاوەن و تۆپێکی ٧٥ی بەسـەرکردایەتیی عـەقـیدی

پیاده نیساری نارد کە لە ژێر سەرکردایەتیی عەمید بێگلەریدا رازانەوەی پێویست بگرێتە خۆ، بەڵام لەبەرکو وچانی نێوان کەتیبەگەل فرە بوو و پیاوانی بارزانی دەسوژێر بوون بۆیە گرتنی گەلیی قتوور لە توان وەدەربوو و بەدوواکەوتنیشیان بە هۆی پیاوگەلێک کە ژێهاتوویی بارزانییەکانیان نەبوو شتێک بوو کاری کردن نەبوو، لەبەرئەمە و لەم سۆنگەیەوە بڕیارم دا لە ناوچەی ماکۆ-شووت- مەرگن-ەوە رێگەی دەربازبوونیان لێ ببڕمەوە بۆیە فەرمانی پێویستم بە عەمید زەنگەنە دا و بە گوێرەی فەرمانی ئۆپەراسیۆن، بڕیاری گرتنی هێڵی پێشەوەم دا. لەو ناوچەیەشدا بەهۆی بەرهەڵدایی ناوچەکە و کەمیی ئەژمار و نەبوونی ئامێری پێویست بۆ گواستنەوە و نالێهاتوویی پیاوەکان سەرکەوتن نەهاتەدی و بارزانییەکان پاش پێکدادان لە باشووری شووت و ڕووبەڕووبوون لەگەڵ گرووپەکانی جەندرمەدا، بەشەو دەرباز بوون.

ئاخاوتنی عەمید بێگلەری

لە بارەی نەتوانینی ڕێ لێ بڕینەوە لە بارزانییەکان لە دەربازبوون لە گەلیی قتوور

هۆی نەتوانینی ڕێ لێ بڕینەوەی بارزانییەکان لە (دەربازبوون) لە گەلیی قتوور ئەوەبوو کە درێژیی گەلییەکە نێزیکەی ١٢ فرسەخە(*) و، هەروەها کەمیی هێز (٤ کەتیبە)، لەوانەیە وا خەیاڵ بکرێ بۆچی ئەو تێپەڕگە ناچارییانەی بارزانییەکانم بەم هێزە نەگرتووە، ئەمە لەبەرئەوەی تێپەڕگەکان ژمارەیان زۆرە، بۆ ئەوەی هەتا بۆمان بلوێ ئەو نیازە بێنینە دی لەگەڵ جێبڕوایانی ناوچەییدا راوێژمان کرد و لە ئەنجامدا چوار خاڵی «ئەستەران- زەرێ- قتوور- رازێ»(**)مان بۆ هێوراندنی ٤ کەتیبە دیاری کرد و بێ لەمە شتێکی تر نەدەکرا.

(*) یەک فرسەخ لە شەش کیلۆمەتر کەمترە (وەرگێر).

(**) لەوانەیە هەندێ لەم ناوانە بەڕاستی نەنووسراین، لە دەستهاوێژەکاندا واهاتوون و کتێبەکەش وای نووسیونەتەوە، هەندێک جاریش بەشێوەی جیاجیا نووسراون (وەرگێر).

ئاخاوتنی عەقید نیساری

لەبارەی نەتوانینی رێ لێ بڕینەوەی بارزانییەکان

لە دەربازبوون لە گەلیی قتوور

هۆیەکە ئەوەبوو یەکەم هەرچەندە خۆم داوام کرد گەلیی قتوور بە ٤ کەتیبە دابخەم بەلام کاتێ گەیشتمە شوێنەکە سەیرم کرد ئەم کارە لەکردن نایەت، لەبەرئەوەی ئەم ناوچەیە فرەوانتر بوو لەوەی من بیرم لێ کردبووەوە و، لەگەڵ ئەو نەخشەیەی لێم کۆلیبووەوە تێکی نەدەکردەوە، ئەمەشم بە راپۆرت گەیاندە سەرکردایەتیی هێز، وێرای ئەمەش بە هۆی درەنگ گەیشتن بەو شوێنە نەمتووانی هێورینی کەتیبەگەل لە ئەستەران و زەرێ ببینم و سەراسۆبییەکی تر لەبارەی شوێن و دابەزینی دوو کەتیبەکەی تر بکەم و چوار سەعات پاش گەیشتنم بەقتوور بارزانییەکان لە نێوان مەخێن و حەبەشەوە تێپەڕیبوون.

ئاخاوتنی عەقیدی پیادە فولادوەند

ڕۆژی نۆیەمی جۆزەردان لە(خوی)یەوە فەرمانم پێ گەیی بەخۆ و کەتیبەکانی فەوجەکەم بەرەو قتوور بکەومە ڕێ و ڕێ لە دەربازبوونی بارزانییەکان بگرم، بۆیێ لەسەعات ١٠ بەڕێ کەوتم و لە سەعات ٢٠ گەیشتم بە قتوور، بەلام پێشتر دوو کەتیبەی پیادە و سریەیەک رشێنەکم لە زەرێ دامەزراند. سریەیەکم لە کەتیبەی خۆم تەبای سریەیەک هاوەن لە کەتیبەی رائید ئەوابی و سریەیەکی رشێنەکیشم لە کەتیبەی خۆم لە قتوور بەجێ هێلا بەلام سەرنجم دا درێژیی گەلی قتوور ٧٥ کیلۆمەترە و گەلیی قوولی باکور- باشووری زۆر و زەوەندی هەن تەنانەت فیرقەگەلیش دەتوانن لەوێ دەربازبن بەلام لەبەرئەوەی ئەرک پێ سپاردراو بووم وەک چۆن پێشتر بۆچوونی خۆم روون کردەوە، پارێزم گرت.

ئەوکاتە رائید ئەوابی لە سنوور دیانەی لەگەڵ تورکەکاندا کرد و تورکەکان گوتیان کەوا هێزگەلێکیان ئامادە کردووە و لە کاتی پێویستدا ئامادەی یارمەتیدانن، راپۆرتی هەموو ئەو بابەتانەی سەرەوەم لەو ڕۆژەدا (١١ی جۆزەردان) بەسەرکرادایەتیی فیرقە راگەیاندەوە. هەروەها بۆ پەیاکردنی زانیاری، هەندێ خەلکی ناوچەییم ناردە ئەو ناوانە. ئەو کاتە وێرای

وەبیرهێنەوە (مذكرة)یەک کە لە عەقید نیساریی سەرکردەی کاروانەوە- لە بارەی رازانەوەی هێزگەل- گەیشتبوو، فەرمانی ئۆپەراسیۆنیش گەیشت. لەبەرئەوەی کەتیبەی فەوجی ئاهەنیش بەسەرکردایەتیی رائید پڕهێزکار و سەرپەرشتیی عەقید نەفیسی گەیشتبووە جێ بۆیە برێ لە یەکەکانم لە بن سەرکردایەتیی خۆمدا بە پێی فەرمانی پێدراویان لە ئۆپەراسیۆنەوە، رازاندنەوەیان گۆڕی و دام مەزراندن.

ئاخاوتنی مقەدەم نەفیسی

سەرکردەی کەتیبەی ئاهەن و سەرپەرشتیاری کەتیبەگەلی رائید پەرهێزکار و رائید زرتپۆش سەبارەت بە سوود وەرنەگرتنیان لە زانیارییەک کە لە یەکێ لە دانیشتووانی (راویان)ەوە لە بارەی بەرێ کەوتنی بارزانییەکان لە گوندی راویان ـ ەوە بە ناوبراوی دابوو

مقەدەم نەفیسی سەبارەت بە سوود وەرنەگرتنی لەو زانیارییەی بەهۆی ئەو کەسەوە پێی درابوو گوتی سەعات ٢ی بەیانیەی ڕۆژی سێزدەی جۆزەردان لە ڕێگەی یەکێ لە پیاوانی ئاسوپایی زانیمانەوە کەوا سەعات ١١ی شەو بارزانییەکان لە ڕاویان بەرێ کەوتوون. لەبەرئەوەی متمانەم بە زانیاریی ئەو پیاوە نەبوو بۆیە راگیر(توقیف)م کرد. پاشان ناردم بۆ لای سەرکردەی کەتیبەی خۆم هەتا دوو کەسی لەگەڵدا بنێرن بۆ راویان و لە ڕاستیی قسەکانی بتۆژنەوە، لەبەرئەوەی شەو بوو نەمدەویست پێش دڵنیابوون کارێ بکەم.

ئاخاوتنی عەمید زەنگەنە

لەبارەی بێدەسەڵاتی لە بانەکانی سوکار-یومووورداش- قزڵداش-شووت

لەبەرئەوەی وا بیر دەکرایەوە کە بارزانییەکان بۆ دەربازبوونی خۆیان بەرەو باکوور دوو رووکار هەڵدەبژێرن، واتە یان لە ڕۆژئاوا یاخۆ لە ڕۆژهەڵاتی ماکۆوە تێ دەپەڕن بۆیە چوار کەتیبە لە شاری ئۆجاق هەتا قزڵداش داهێوران و رەچاوی ئەوەش کرا کەتیبەیەک لەدەرەوەی دەربەندی ماکۆ وەک سپێر هەڵوەستە بکات و ٢ کەتیبەش لە شووت لە بن دەستی عەقید سەردادوەردا بمێنێ (کەتیبەگەلی فەوجی ئازەرپاد) بەڵام لەبەرئەوەی

فەوجی رائید زرێپۆش نەگەیشتەجێ، بڕیار درا کەتیبەیەک لە فەوجی ئازەرپاد لە ناوەوەی دەربەندی ماکۆ لەسەر تێپەڕگە گرینگەکان بهێورێ (تێپەڕگەی ڕۆژئاوای گەلیی خندوور).

سەبارەت بەمەبوو نەمانتوانی ۲ کەتیبە لە بن دەستی عەقید سەردادوەردا دابنێین، هۆی نەگەیشتنی کەتیبەی رائید زرێپۆشیش بۆ ئەوە دەگەڕێتەوە کەوا لە خوی چاوەڕوانی گەیشتنی ئامێری گواستنەوە بوو. بەهەر ئاوایەک بێ، عەقید سەردادوەر دەمەو ئێوارەی ڕۆژی ۱۸ی جۆزەردان تەبای یەکەگەلی ژێر سەرکردایەتیی خۆی داهێوری و ڕۆژی ۱۹ بەرەو لای (یەلی دەرە) کەوتە ڕێ. بۆ زێدە زانیاری ئەوەش روون دەکاتەوە کەوا بە گوێرەی زانیاریی وەرگیراو لەڕۆژی ۱۷ی مانگ سۆراغی بارزانییەکان بەچاکی کرا و سەرکردایەتیش لە رووگەی دەربازبوونی بارزانییەکان ئاگەدار کرایەوە بەڵام ڕۆژی ۱۸ی جۆزەردان ۳ جار قۆڵی بزووتنەوە گۆڕا و نەدەکرا بەڕاستی بزانرێ لە کیهە قۆڵ بزووتنەوەمان دەبێ.

ئاخاوتنی عەقیدی پیادە لەشکری

لەبارەی ڕووبەڕووبوونەوە لەگەڵ بارزانییەکاندا لە ڕۆژی ۱۹ی جۆزەردان

ڕۆژی ۱٦ی جۆزەردان فەرمانم پێ درا کەوا تەبای یەکەگەلی خۆم و ٥٠ سەر لە تفەنگدارانی خۆولاتی بەرەو بانەکانی سکار بکەومە ڕێ بۆیە ڕۆژی ۱۷ی مانگ کەوتینە ڕێ، لەبەرئەوەی زانیاری هاتبوو کەوا بارزانییەکان گەیشتوونەتە نێزیک زۆرئاوا، سەراسۆی بانەکانی سکارم کرد. ڕۆژی ۱۹ی مانگ بارزانییەکان بەبەر بانەکانی عەرەفات- سکارەوە بەرەو چەمەنلی ئاقداش- یومورداش ڕۆیشتبوون، دەمەو بەیانیی بەیانیەی ڕۆژی ۱۹ی مانگ ژمارەیەکی زۆریان پەلاماری بنکەی (سوسووز)یان دابوو کە ۱۰ سەر سوارەی خۆولاتی دەیانپاراست. پاش دەست پێکردنەوەی ئاگرهاوێژی، سوارگەلی خۆوەلات بەرەوژێر بەتەقلەکوت هەڵدێن و بارزانییەکان ئەو شوێنە دەگرن منیش دەسبەجێ بنکەکانی خۆمم ڕێک دایەوە و لێ وردبوومەوە کەوا ڕێگەی هاتنە خوارەوەیان لێ بگرم و، بەهۆی سوارەگەلی خۆیییەوە زانیاریم بۆ سەردادوەر نارد کەوا شوێنی

جێگیربوونی بارزانییەکان ها لەکوێ، دڵنیابووم ئەم سوارەگەلە لەبەرئەوەی بەرپرسیارەتییەکیان نییە نایانەوێ زانیارییەکە بگەیەن، لە زانیارییەکەشدا ئەوەم تۆمارکردبوو کە بانەکانی شووت بگرێت، ئەم زانیارییەم بۆ هێزیش نارد.

سەعات ١٠ی بەیانی لە باڵی راستەوە بە هۆی سوارێلی خۆوەڵاتیی خۆمانەوە دەست بە ئاگرهاوێژی کرا و دەرکەوت هەندێ لە سواران لە ژێر سەرکردایەتیی عەقید زەڵتاش ـ دان. کاتێ نێزیک بوونە، بارزانییەکان کە خۆیان وەشاردبوو دەسرێژیان کرد و سوارەگەلی خۆوڵاتیش پاشەکشێیان کرد. پاشان بەهۆی سوارێلی خۆمانەی بن دەستی خۆمەوە هەوڵم دا سوسووز داگیربکەم بەڵام بۆم نەچووە سەر. فەرمانم دا دان بەخۆدا بگیرێ هەتا شەو دادێ و سوود لە تاریکی وەربگیرێ و کارەکە دووبارە بکەمەوە. فیرقەشم بە راپۆرت لەوە ئاگەدارکردەوە و داوام کرد بەهۆی باڵەفڕ بانانی پێشوو بۆمباباران بکەن لەبەرئەوەی هێزی یاریدەرم نییە و هێزەکەی خۆیشم کەمە(٢ سریەی پیادە هەر سریەی دوو وپەل و چوار رشێنەکی گەورە و کەتیبەیەکی سوارە و نێزیکەی ٥٠ سەر تفەنگداری عەجەم) ئێوارە ئاگرهاوێژی برا و کێوی سوسووزمان گرت بەڵام لە لای راستەوە هەر لە بەرشەوێوە دەسرێژ دای گرت (لە بەرامبەر پیادەگەلدا وردە وردە و لە بەرامبەر سوارەگەلدا بەزۆر و زەوەندی) و ئاگرهاوێژی هەتا سەعات ٣ی پاش نیوە شەوێ درێژەی داین و پاشان برا. بەیانیەی ڕۆژی ٢٠ بەگوێرەی فەرمانی هێزی زەوی، هێزی خۆمان کۆوەکرد و بەرەو لای شووت ڕۆیشتین و لەم پێکدادانەدا چ زیانەکی گیانیمان نەبوو ئەوە نەبێ دووکەس لە سوارەی خۆوڵاتی بریندار بوون.

ئاخاوتنی عەقید سەردادوەر

لەبارەی ئۆپەراسیۆنی خۆی لە ڕۆژی ١٩ی جۆزەردان ١٣٢٦ لە شووت

سەعات یەکی ڕۆژی ١٩ی مانگ کاروانێک بەسەرکردایەتیی خۆم کە پێک هاتبوو لە ٢ سریەی پیادە، سریەیەک رشێنەکی گەورە، کەتیبەیەکی سوارە، ٤ تانکی شەڕ و سریەیەک تۆپی ٧٥ی و، سریەیەک هاوەنهاوێژ لە شووت گیرسانەوە. سەت پارچە چەکیشمان پێ درا بۆ ئەوەی سوارەگەلی

خۆولاتی چەکدار بکەم بەڵام جگە لەوە ٥٠ کەسی تریش چەکدار کران و درانە پاڵ کاروانی عەقید لەشکری، تەنیا ٩٠ سەربان لە بن دەستی من داندران، هەروەها ١٨٠ سەر جەندرمەشیان بە ئێمە دا بۆ ئەوەی لە ماکۆوە هەتا تازەکەند دابەش بکرێن و هەرواش کرا.
سەعات ٦ی بەیانیەی ڕۆژی ١٩ی مانگ تفەنگدارێک زانیاریی هێنا کە بارزانییەکان هاتوونەتە داش فێنش بۆیە بڕیارم دا بەخۆ و هەموو ئەوانەی لەگەڵمدان بۆ ڕووبەڕووبوونەوەیان بچم و تێپەڕگەی ئاو گەلی بگرم، سەعات ٨،٣٠ی ڕۆژی ١٩ کاروان کەوتە بزاوت بەڵام نەمزانی کاروانی عەقید لەشکری تووشی شەڕ بووە. پێویستە ئەوەش بڵێم پێشتر لە سەعات ٦ی بەیانی زانیاری هات کەوا ٩ سەر تفەنگداری خۆمان لە «یەلی دەرە» تووشی پێکدادان هاتوون و کەسێک کوژارە و هەر بەو هۆیەش بوو کە ئەرک بە کەتیبەی سوارە درا زارگەلیی «یەلی دەرە» بەستێ و بگرێ (لەسەرەوە ئاماژەی پێ درا). سەعات ١٠،٣٠-١١ کەتیبەی سوارە بێ ڕووبەڕووبوونی دوژمن ئامانجی خۆیان گرت و پیادەش بە سەرگەی هەڵمەتی خۆیان گەیشتن، تۆپ و هاوەنیش دامەزران.
سەعات نیوی پاش نیوەڕۆ، هێرش تەبای ٤ تانک و پاڵپشتیی هاوەن و تۆپ دەستی پێ کرد، ئامانجی یەکەم کەپکە چیایەکی سوور بوو کە پیادە بەبێ زیان پێی گەیشتن و مرۆهەڵگرەکان بەباشی گەیشتن، لە قۆناخی دووەمدا، تانکەکان لە نیوەی ڕێگەدا بەهۆی زەویی بەردەڵانەوە لە بزاوت کەوتن بەڵام پیادە نەوێستان، درێژەیان بە بزووتنەوە دا و گەیشتن بە ئامانجی دووەمیان، من لە ڕوانگەی سەراسۆکردنی سوارە دابەزیم و چووم بۆ ڕوانگەی تۆپخانە لەناکاو سەیرم کرد لەسەر بەرزاییەکەدا ئاواییەکی کاول هەیە و بارزانییەکان خۆیان تێدا وەشێردبوو، لەگەڵ هێزەکانی ئێمە تێکەڵاو بوون و دەنگی گرمەژنی ئاگرهاوێژی و ئاونجۆک بەرزبووەوە، ئەو دەمە فەرمانم بە سریەی نۆیەم دا(سەعات ٢،٣٠ی پاش نیوەڕۆ) خۆیان بە پاشدا بکێشنەوە و بانەکانی دوواوە بگرن. بارزانییەکانیش بەرەوپێش هاتن و ئامانجی یەکەمی کەتیبەیان گرت و ئاگرهاوێژی هەتا سەعات ٢٠،٣٠ بەگەرمی درێژەی کێشا، ئاگری هاوەن و بۆمبابارانی باڵەفڕیش زیانی هەست پێ کراوی پێ گەیاندن.

ئاخاوتنی رائید زرتیهۆش

له بارەی کێشەی قزڵداغ

کەتیبەکەی من له سەعات ١٨ی رۆژی ١٦ی مانگ له ئەستەران کەوتە بزووت و سەعات ٦ی بەیانیی رۆژی ١٧ی مانگ خۆم گەیاندە خوی، چاوەڕوانی ئۆتۆمبیل بووم کە بەرەو ماکۆ بکەوینە ڕێگە و هەر بۆ ئەم مەبەستەش هەتا رۆژی ١٩ی مانگ له خوی بووین، رۆژی ١٩ی مانگ سەعات ١٥ هەندێ ئۆتۆمۆبێل ئامادەبوون و دەسبەجێ فەرمان درا بەرێ کەوین. عەقید شەفیقی سەرۆکی بارهەڵگری گوتی بەم ٦ ئۆتۆمۆبیلەی لەبەردەستدان ئەوەتان پێ دەکرێ بەرێ بکەون، ئەوەی دەمێنێتەوە من بەرێی دەخەم. بۆیە ناندین و، سریەی رشتێنەک و، پێبڕێوی و ئەرکانی کەتیبەمان بە هۆی ئەو (٦) ئۆتۆمبێلەوە هەتا بەرشەوی رۆژی ١٩ گەیاندە ماکۆ و چووم بۆ سەربازگە، رێزدار سەرکردەی هێز بانگهێشتنی منی کرد و فەرمانی دا ئەم کەتیبەیە بۆ پاڵپشتی لە بنکەکانی جەندرمەی قزڵداغ-قزل ئولووم و شووت بکەونە ڕێگە، بۆیە ٤٠ سەربازی کەتیبە کە ئامادەبوون لە ئۆتۆمۆبێلێکم سوارکردن و عەقید غەفاریی سەرکردەی ئەرکانی ئۆپەراسیۆنی هێزیش بەرەو لای سەرکردایەتی سواری ئۆتۆمۆبێلێک بوو، سەعات ٢١.٣٠ی رۆژی ١٩ی مانگ لە سەربازگەوە کەوتینە رێ و بڕیار بوو ئەم ٤٠ سەربازە لە بنکەی قزڵداغ دابنێین و پاشان پێکەوە لەگەڵ عەقید غەفاریدا تەبای تانکەکان بچین بۆ شووت و چاوەڕوانی گەیشتنی پاشماوەی هێزەکانی کەتیبە بین بۆ ئەوەی بیانکەین بە هێزی سپێر بۆ پاڵپشتی لە عەقید سەردادوەر. کاتێ گەیشتینە کاولگەیەک لە نێزیکی پردی قزڵداغ (سەعات ٢٢.٣٠) بینیم ٢ وشتر کوژراون و لەسەر چەقی جادە فرێ دراون بۆیە تانکە شەرییەکان ویستان و ئێمەش هەر ویستاین، برێک هەڵوێستاین بینیمان هیچ هەواڵێک نییە و تانک بەرێ کەوتەوە. لەکاتی بەرێ کەوتندا تەقە لە ئۆتۆمۆبیل و تانک کرا. بۆیە فەرمانم بە ئۆتۆمۆبیل دا خێرا باژوا لە ناکاو بینیم شۆفێرەکە وەرگەڕایە سەرم. خۆم هاوێتە خوار دەستم بریندار بوو، ها لەو کاتەدا نارنجۆکێکیان هەڵدایە ناو ئۆتۆمۆبێلەکە و پێکدادان دەستی پێ کرد.

سەربازەکان دەمودەس خۆیان هاویشتە خوار و منیش چەند نارنجۆکێکم لێ وەرگرتن و هەڵم دانە ناو کاولگەکەوە، پاش تفەنگهاوێژییەکی کورت کە لە نێوان هەردوولاوە کرا، دەنگێک لە کاولگەکەوە نەهاتەدەر. چوومە ناو کاولگەکە کەسی لێ نەبوو، تاوێکیش لە ناو ئەو تاریکییەدا گەڕاین هەموویان ڕۆیشتبوون، گەڕاینەوە لای ئۆتۆمۆبێلەکە، ناڵەناڵی برینداران بەرزبووەوە. لەوکاتە، تانکە شەڕییەکە کە بۆ پێشەوە چووبوو گەڕایەوە و پرسیاری کرد چی ڕووی دا؟ سەرێنهاتەکەمان گێڕایەوە. لەو پێکدادانەدا، خۆم و عەریفێک و شۆفێری ئۆتۆمۆبێلەکە و ١٤ سەرباز برینداربوون و (٥) سەر کەسیش کوژرابوون.

ئیمزا: لیوا خەسرۆ وانی، عەمید وەسووق، عەمید گورزەن

١٢

ڕاپۆرتی دەستەی تۆژینەوە لە ئاخاوتنی بریندارانی ڕووداوی شووت

لە ئەنجامی ئەو تۆژینەوانەی لەکاتی سەر لێدانی برینداران لە نەخۆشخانەی ورمێ لە عەریفێکی بریندار و سەربازانی بریندار بەجێمان گەیاندن، ئەم خاڵانەی خوارەوە بۆ کۆمیسیۆن روون و دووپات بووەوە:

١- لە بنەڕەتەوە ناردنی لۆری بەشەو لەگەڵ عەقید غەفاری و رائید زرێپۆشدا کارێکی بێ سوود و دوور لە وشیاری بووە.

٢- عەقید غەفاری بەخۆ و بەتانکێکەوە لەگەڵ لۆرییەک بەڕێ کەوتبوون کە لۆرییەکە چل سەرباز و رائید زرێپۆشی هەڵگرتبوو، بۆ ئەمە دەبوو تانکی عەقید غەفاری بە نیازی پارێزگاری و دەستەبەری، لە دوواوە نەک لە پێشەوەی لۆرییەکەوە بڕوات هەتا ئەگەر ڕووبەڕووبوونەوەیەک بەشەو ڕووی دا بتوانێ پارێزگاری و پاڵپشتی بکات.

٣- لەسەر پردی قزڵداغ، لە تەنیشت کاولگەیەک کە خراپەکاران لەوێوە لۆرییەکەیان گرتبووە بەر دەسڕێژ و بە نارنجۆک پەلاماریان دابوو، لۆرییەکە لەسەر چەقی ئەوجادەیەدا تووشی کەلەشی سێ وشتری کوژراو

دەبێ، ئەو وشترانە پێشتر پێبڕێتویان هەڵگرتبوو و تەبای سەربازێک و عەریفێک بەر لە یەک سەعات لەو شوێنەوە ڕەت ببوون و کەوتبوونە بەر گوللەباران، سێ وشترەکە تۆپیبوون و جادەکەیان گرتبوو.

لە هەلومەرجێکی ئاوهادا، وەک نەریت پێویست بوو تانکەکە لەبەر کەلەشی وشترە گوللە پێ کەوتووەکاندا بووەستێ و سەراسۆیی بکات، هەر نەبێ دەربازبوونی لۆرییەکە لەسەر پردەکە دەستەبەر بکات بەتایبەتیش بە قسەی یەکێک لە سەربازە بریندارەکان، لەوکاتەدا لێخوڕی تانەکەکە هەر ئەم پێشنیازە بۆ عەقید غەفاری دەکات بەڵام عەقید غەفاری فەرمان دەدات لە جادە لا بدا و لۆرییەکە کە بڕستی ڕۆیشتنی لەزەویی لەمپەرداردا نەبووە ناچار وێستاوە و بۆ خۆی کەوتووەتە بەر پەلامار. بەگوێرەی ئاخاوتنی سەربازانی بریندار، تەقرمەژنی گوللە و نەهات و هاواریان ئاگاتە گوێی سەرنشینانی تانک، تانەکەکە بۆ خۆی دەڕوات و پاش تەواوبوونی پێکدادان کە تیایدا ٥ سەرباز کوژران و ١٦ سەرباز و عەریفێک و رائید زرێپۆش بریندار بوون، ئیتر تانکەکە دەگەڕێتەوە سەریان.

لەبەر ئەمە، سەبارەت بە نەبوونی وشت و وریایی پێویست بۆ پارێزگاری لە لۆرییەکە (ڕۆیشتن لە پێشەوە - ڕانەوەستان لەکاتی تووشبوونیان بە کۆسپە) عەقید غەفاری بەتەواوی بەرپرسە و تەنانەت ئەوەش تێ دەخوێنرێتەوە کە ئەوکاتەی لۆری دەکەوێتە بەر پەلامار ئەفسەری ناوبراو بەدەستی مەبەست بۆ خۆ دەربازکردن لە مەترسی درێژە بە ڕۆیشتنی خۆی دەدات.

لە کۆتاییدا، کۆمیسیۆن هەستی بەو خاڵە کرد کە رائید زرێپۆش هەرچەندە هەر لەسەرەتاوە بریندار دەبێ بەڵام بەوپەڕی بوێری بە هەڵدانی نارنجۆک و ئاگرهاوێژی بە پارابلووم دەستی کردووەتەوە و ئەرکی سەربازیی خۆی بە چاکترین شێوە بەجێ گەیاندووە کە ئەفسەری ئاوەها شایەنی هەموو جۆرە پەسنێکە.

سەرۆکی کۆمیسیۆن: لیوا خەسرۆ وانی- ئیمزا:

عەمید گورزەن- ئیمزا:

عەمید وەسووق- ئیمزا:

١٣

ڕاپۆرت و هەڵسەنگاندنی تێکڕاییی لێژنەی تۆژینەوە لە قۆناخە جۆراوجۆرەکانی کردەوەکانی بارزانی

قـۆناخ١: لەبارەی کارەکانی فیرقەی ٤ دژی دەربازبوونی بارزانییەکان بەرەو باکور.

١- یەکـەمین زانیـاری لە بارەی هاتنی بارزانییـەکان بۆ ناو سنووری ئێران لە مێژووی ٨ی بەیانیەی ڕۆژی ٦ی جۆزەرداندا گەیشتووەتە فیرقە.

٢- یەکەمین کاری فیرقە ئەرک پێدانی ئەقیب عەدل زەرابی بووە کە تەبای سەت سەر مرۆڤی تفەنگدار بچێتە مەوانا هەروەها ئەرک بە رائید سوڵح جۆش دراوە تەبای ژمارەیەک تفەنگداری خۆڵاتی بکەوێتە شەڕی بارزانییەکان.

٣- فیرقە لە مێژووی ٢٦/٣/٢٧ کاروانێکی پێکهاتووی لە دوو کەتیبەی پیادە، سریەیەک هاوەن، دەزگایەکی بێتەل و چوار تانکی شەڕی لە ژێر سەرکردایەتیی عەقید سەردادوەردا بەرەو لای مەوانا ناردووە. ئەرکی عەقید سەردادوەر بزووتنەوەی بە پەلە بەرەو مەوانا و ڕووبەڕووبوون و تەفر و تووناکردنی بارزانییەکان بووە. یەکێک لە کەتیبەکانی بارهەڵگر لە سەعات ١٣ی ڕۆژی ٧ و کەتیبەیەکی تر لە سەعات ١٧ی هەر ئەو ڕۆژە دەگەنە (لەرنێ)ی نێوە ڕێگەی نێوان ورمێ و مەوانا.

بەرەچاوکردنی ئەوەی ماوەی نێوان ورمێ و مەوانا تەنیا ٢٨ کیلۆمەترە عەقید سەردادوەر شەو لە لەرنێ بەسەر دەبات و بەیانیەی ڕۆژی پاشتر بەرەو مەوانا مل دەنێ بەڵام مەلا مستەفا تەبای تفەنگدارانی خۆی بەگـوێرەی ڕاپۆرتی ٢٦٨٣٠ ـ ٢٦/٣/٨ فیرقە پاش ئاگـەداربوون لە گەیشتنی کاروان بە لەرنێ لە ڕۆژی حەوتەمدا شوێنی خۆی بەجێ هێشتووە و بەرەو باکور هەڵکشاوە.

بۆچوونی لێژنە «کۆمیسۆن»:

١- یەکـەمین کـاری هێـز بریتی بووە لە چەکدارکـردنی سوارەگـەلی

خوولاتی لە دژی بارزانییەکاندا کە ئەم کارە لە هەمبەر بارزانییەکاندا ئەنجامێکی کاریی نەبووە، دەبوو لەجێی ئەم کارە یان تەبای ئەو کارە، پاش زانینی هاتنی بارزانییەکان بۆ ناو ئاخی ئێران بێ وچان یەکەگەلی سوپا کە لە ورمێ لە بن دەستی فیرقەدا بوون بێ چوواندنی کات واتە هەر لە ڕۆژی شەشەمدا بەرەو لای مەوانا رابدرایەن، بەم پێیە لە ناردنی بە پەلەی یەکەگەلی سوپادا سستی نووانداوە.

٢ـ کاروانی عەقید سەردادوەر ڕۆژی ٧ و شەوی ٨ بەبێ ئەنجام لە لەرنێ وێستاوە و کاتی بەنرخی لەدەست چوواندووە. ناوبراو بیانووی ئەوەیە کە لە لەرنێ چاوەڕوانی گەیشتینی ئامێری گواستنەوە بووە بەڵام ئەم بیانووە شایەنی پەسندی نییە و خۆی بەرپرسیارە.

بە ئاوایەکی گشتی لەم قۆناخەدا فیرقە لە ناردنی زۆر بە پەلەی کاروانی سوپادا سستیی نووانددووە، هەروەهاش عەقید سەردادوەر لە بەجێ هێنانی ئەرکی پێ سپاردراویدا بێ دەسەڵاتیی کردووە.

کۆمیسیۆن بەم پێیە بڕوای وایە ئەگەر فیرقە هەر بە پەلە یەکەگەلی خۆی هەر لە ڕۆژی شەشەمدا بۆ ڕووبەڕووبوونی بارزانییەکان دەنارد و کاروان لە لەرنێ نەدەوەستا و شەڕ لەگەڵ شەرخوازاندا ڕووی دەدا ئەوا هەر لەو ڕۆژانەی بەراییدا کێشەکە بەکۆتا دەهات.

چۆنیەتیی کاری سوارەگەلی خێڵان:

١ـ ئەقیب زەرابی تەبای سەد سەر لە سوارەی خێڵان لە بن دەستی عەقید سەردادوەردا بووە کە لە لەرنێ فەرمان بە ئەقیبی ناوبراو دەدات مەوانا و بانەکانی ئەوێ بە زووترین کات بگرێ و ئەگەر هاتوو بارزانییەکان بیری دەربازبوونیان لەو بوارەدا هەبێ ئەوا هەتا کاروان دەگاتە ئەوێ بەرگری بکات، بەڵام بارزانییەکان لە پێش مەواناوە دەرباز دەبن و چ جۆرە چالاکییەکی کاری نایەتە کرن.

٢ـ راتید سولح جۆ تەبای سەد سەر مرۆڤ لە سوارەگەلی خێڵان لە شوێنی پەڕینەوەی بارزانییەکان لەساردیک(*) لە گونبەت بووە و پاش

(*) مەبەستی لە(سەردیک)ە.

ئاگـەدار بوونی لە بوونی ئەوان، لە برێتی ئەوەی راسـتـەوخۆ هێـرش بۆ بارزانیـیـەکـان ببات، شان بەشـانی رووباری لوسـاتی بەتەریبیی هێـڵی ڕۆیشتنی ئەوان بەرەو باکور هەڵدەکشێ و سەعات ٩ی ڕۆژی ٩ی مانگ لە نێوان بەردۆک و ئاغچەگوڵ لەگەڵیاندا تێک دەگیرێ و بە قسەی خۆی پێکدادان دەکات. سەر لە نوێ ڕووبەڕووبوون دەپسێت.

بۆچوونی کۆمیسیۆن:

بە شێوەیەکی گشتی لە تەواوی ماوەی کاری ئەم دووایییە لە هەمبەر بارزانییـیەکـاندا سـەرنج دەدرێ کـەوا گـچکەترین سـوود لە تفـەنگداران وەرنەگیراوە.

لەلایەکی ترەوە کۆمیسیۆن پێی وایە کە نەقیب زەرابی و رائید سولح جـۆ هەوڵـیـان نەداوە ڕووبەڕووی بارزانیـیـەکـان ببنەوە و ئەو ڕووداوەی پێکدادانیش کە دراوەتە پاڵ رائید سولح جۆ بە بۆچوونی کۆمیسیۆن جێی گومـانە و دیار نییە، بەڵام ئەگـەر ڕووبەڕووبوون لە نێـوان تفـەنگدارانی خۆڵاتی و بارزانییـەکـان رووی دابێ بەو پێیـەی هێـزی رائید سولح جۆ سـوارە و بارزانیـیـەکـانیش پیـادە بوون ئەم ڕووبەڕووبوونە چۆن ئاوها بە هێسانی پچڕاوە و بارزانییەکان شیاون ملی ڕێی باکور بگرنە بەر هەروەها بەو پێیـەی لەم پێکدادانەدا چ زیانێ بە سوارەگـەلی رائیـد سـولح جـۆ نەگەییوە.

نیتر بەم ئاوایە، کۆمیسیۆن لەبارەی کردەوەگەلی سەروو رائید سولح جۆ و نەقیب زەرابی بە بەرپرسیار دەزانێ.

قۆناغ ٢: **پێکهێنانی هێڵی بەستنی قتوورچای**

پاش ئەوەی چەلەنگییـەکانی هێز بۆ ڕێ لێ برینەوەی بزاوتی بارزانییەکان بەرەو لای باکور تووشـاری سـەرنەکـەوتن هات، سـەرکـردەی هێز بڕیاری دانانی هێڵی بەسـتنی گەلیی قتوورچای دەدا و لە فـەرمـانی ئۆپەراسیۆنی ژمارە ١ (سەعات ٢٤ی ڕۆژی ٩)دا ئاوەها گوتراوە:

ئەلف: بەستنی ڕێگەی دەربازبوونی بارزانییەکان بەرەو باکور لە گەلیی

خوی -قتوور- ستوورەوە بە یاریدەی چوار کەتیبە.

ب: بەدوواکەوتنی بەپەلەی بارزانییەکان لە باشوور بە یاریدەی کاروانی تەرگەوەڕ(عەقید سەردادوەر) کە ئەرکی ئەوەی هەیە بارزانییەکان بەرەو شوێنگەی قتوور پاڵ بدات (ئەم کاروانە بەیانیەی ڕۆژی ١٠ سەبارەت بە نەبوونی وزەی وەدوواکەوتن، بۆ ورمێ و شاپوور بانگهێشت دەکرێتەوە و ئەم بەشەی فەرمانی ئۆپەراسیۆن بەو شێوەیەی چاوەڕوان کرابوو، ئیتر بەکردەوە جێبەجێ ناکرێت).

چۆنیەتیی جێبەجێ کردنی ئەم بڕیارە، بەشێوەی خوارەوە لە لایەن سەرکردایەتیی هێزەوە چاوەڕوان کرابوو:

- کاروانی گەلیی قتوور پێک هاتبوو لە چوار کەتیبەی پیادە، سریەیەک هاوەن، چوار تانکی شەڕی، تۆپێکی ٧٥ی، سریەیەک سوارە، دەزگەیەکی بێتەل، سەرکردایەتیی هێڵی قتوور بە عەقیدی پیادە نیساری و یاریدەریی عەقید فولادوەند دەسپێردرێ. سەرپەرشتیی تەواوی کردەوەگەل دەخرێتە ستۆی عەمید بێلگەریی جێگری فیرقەوە.

بۆ بەجێ گەیاندنی فەرمانی سەرەوە، عەمید بێلگەری فەرمان دەدات بە سەرکردایەتیی گەلیی قتوور(عەقید نیساری) کەوا هەتا دەمەو ئێوارەی ٢٦/٣/١٢ کەتیبەگەلی ئەرک پێدراو بۆ بەستنی قتوور لە شوێنگەکانی خوارەوە بنەجێ بن:

کەتیبەیەک لە ئەستەران (رائید زرتیپۆش) کەتیبەیەک لە زەرێ (رائید پرهێزکار)	مقدەم ئەفیسی
کەتیبەیەک لە قتوور(رائید نەوایی) کەتیبەیەک لە رازی (عەقید فولادوەند)	عەقید فولادوەند

نیوەشەوی ١٣-١٤ وێڕای ئەوەی هەر چوار کەتیبە لە شوێنگەی دیاریکراویان بنەجێ بیوون بەڵام بارزانییەکان بەبێ پێکدادان لە تێپەڕگەی نێوان مەخیل و حەبەشەوە بەرەو باکوری گەلیی قتوور دەرباز دەبن و بەم ناوایە گچکەترین ئەنجام لە هێڵی بەستنی قتوور بەدی نایەت و سەرهەتاپێی چەلەنگیی فیرقە لەم قۆناخەی ئۆپەراسیۆندا بێ مایە دەبێ.

بۆچوونی کۆمیسیۆن:

١ـ چوار کەتیبەی دامەزراو لە شوێنگەی قتوور لە راستیدا بەهیچ بارتێک هێڵی بەستنیان پێک نەهێنابوو بگرە هەر یەک لە گوندێ وەک لە مۆڵگەیەک بۆ خۆی هێوربیبوو، هیچ جۆرە کەسانێکی سوپایی بە پانایییدا بۆ پێوەندی دامەزراندن، یانەخۆ بەرەوپێش بۆ سەراسۆیی و هەڵهێنجانی زانیاری لە بارەی شوێنی بارزانییەکان و ئەوەی ئاخۆ بەرەو کیهە لا دەڕۆن، نەناردرابوون. بەڵگەی پێ ناوێ ئەم شێوازە کارە و بەرچاوکردنی ئەوەی درێژیی گەلییەکە (نێزیکەی ٧٠ کیلۆمەترە) بەو شێوەیەی کەتیبە ئەرک پێدراوەکان دامەزرابوون نەدەکرا گەلیی ناوبراو ببێ بە لەمپەرێک لە پێش تێپەڕینی بارزانییەکاندا.

٢ـ لەم ئۆپەراسیۆنەدا، سەرکردایەتی بە واتەی راستی هیچ هەبوونەکی دەرەکیی نەبووە، عەمید بێلگەری کارێکی لە سەرکردایەتی و بەڕێوەبەریەتیی کردەوەی هاوبەشی ئەم هێزانەدا بەجێ نەگەیاندووە و عەقید نیساری ئەو کاتە گەیشتووەتە شوێنگەی قتوورچای چەند سەعاتێک پێشتر بارزانییەکان ئاوابیوون.

٣ـ کەسانی کۆکەرەوەی زانیاری کە بینە مایەی سوود وەرگرتنی ئۆپەراسیۆن بەشێوەیەکی لەبار بەکار نەبراون و کاتێکیش یەکێکی گوندەکی سەعات ٢ی رۆژی ١٤ی مانگ لە راویان دێتە نک عەقید نەفیسی و پێی دەڵێ بارزانییەکان سەعات ١٨ لە راویانەوە نیازی بەرێ کەوتنیان هەیە، ئەفسەری ناوهاتوو سوود لەم زانیارییە وەرناگرێ بگرە بەپێچەوانەوە گومان لە کابرای زانیاریدەر دەکات و راگیری دەکات.

بەپێی شرۆڤەکردنی ژۆر، لە ئۆپەراسیۆنی گەلیی قتووردا: عەمید بێلگەری، عەقید نیساری، مقدم نەفیسی بە بەرپرس دادەنرێن. لەکاتی کۆلینەوەی فایلی ئۆپەراسیۆنی دووایدا کۆمیسیۆن سەرنجی کەوتەسەر راپۆرتی ٥٩-١٠-٢٦/٣/١٤ سەعات ٢٣ی لیوا هومایونی کە ناواخنەکەی بەشێوەیەی خوارەوەیە:

«بارزانییەکان هێشتا لە باشووری هێڵی قتووردان، فەرمان بە عەمید بێگلەری دراوە کەسانێکی سووکەڵەی بزێو بەرەوپێش بنێرێ بۆ سەراسۆیی». لەوکاتەیدا کە تەواو بەر لە ٢٤ سەعات (سەعات ٢٣ی

ڕۆژی ۲٦/۳/۱۳ بارزانییەکان لە هێڵی قتوور پەڕیبوونەوە. کۆمیسیۆن گومانی هەیە لەوەی کاتێ لیوا هومایونی تێلێگرافی سەرەوەی ناردووە لە دەربازبوونی بارزانییەکان بێ ئاگابوبێ بەتایبەتیش کە هەر لەم ڕاپۆرتەدا بۆچوونی لیوا هومایوونی ئەوە بووە یەکەگەلی سوپایی بۆ ماکۆ و خالانی باکور بنێردرێن و ئەگەر گرێمان سەرکردایەتیی هێز بەراستی ۲٤ سەعات پاش دەربازبوونی بارزانییەکان لە گەلیی قتوور لە بابەتەکە بێ ئاگابووبێ ئەمە واتای خراپیی بەڕێوەبردنی کردەوە گەل و لاوازیی سەرکردایەتیی هێز دەگەیێنێ.

پاش دەربازبوونی بارزانییەکان لە هێڵی قتوور ئیتر هیچ جۆرە چالاکییەکی بەپەلە بۆ ڕاوەدوونانی ئەوان لە لایەن کەتیبەگەلی نێزیک بەتیپەڕگەکان نەکراوە و هیچ جۆرە کارێکی گرینگ لەلایەن سەرکردایەتییەوە جێبەجێ نەکراوە. هەرچەندە بارزانییەکان پاش دەربازبوون لە گەلیی قتوور، لە کەلیت بینران، بەڵام هیچ سوودێک لەم زانیارییانە وەرنەگیراوە و لە ڕووبەڕووبوونەوە لەگەڵ ئەواندا دەتوانین بڵێین خۆ دراوەتە لا.

قۆناغ ۳: ڕووداوی شووت

پاش ئەوەی بارزانییەکان لە گەلیی قتوور دەربازبوون، سەرکردایەتیی هێز بڕیاری دا بارزانییەکان لە ناوچەکانی سەروو وەرگێر بێنێ و لە ناویان ببات. بەم مەبەستە لە مێژووی ۲٦/۳/۱٦ بەپێی نووسراوی (ژمارە ٤٥ی خولاوە) فەرمان لە لایەن سەرکردەی هێزەوە بە عەمید زەنگەنە دەدرێ هەر بەپەلە لە کاروانگەلی جۆراوجۆر هێزێکی هاوبەش لە پێناو بەستنی ڕێبازگەکانی نێوان بازرگان و پول دەشت پێکەوە بنێ و، چیش پێویست بێ لە بن دەستی ئاوهاتوودا دابنرێ.

بەیانیەی ڕۆژی ۲٦/۳/۱۹ ڕازانەوەی هێزگەل بەم ئاوایەی خوارەوە بوو:

چوار کەتیبە لە ساری ئۆجاخەوە هەتا خندۆر و قزڵداغ.

لەشووت کەتیبەیەک (سریەیەکی کەم) لەگەڵ ٤ زرێدار و سریەیەک سوارە و سریەیەک ڕشێنەک، سریەیەک تۆپی ۷٥ی بەسەرکردایەتیی عەقید سەردادوەر.

ڕێگەی نێوان قزلداغ هەتا شووت و مەرگن، ۱۸۰ سەر جەندرمە.

لە سەکار کەتیبەیەک پیادە (سریەیەکی کەم- سریەی دووپەلی) وێڕای سریەیەک سوارە و ٥٠ سەر سوارەی ناوچەیی.

سەد و حەفتا سەر تفەنگداری سوارەی ناوچەیی بەسەرکردایەتیی عەقید زەلتاش لە یومووری داش و ئاخداش.

کەتیبەی ڕائید زرتپۆش کە چاوەڕوان بوو لەگەل ڕازانەوەی عەقید سەردادوەردا لەشووت دابەزرێ (هەتا سەعات ١٥ی ڕۆژی ١٩ی مانگ لە خوی بووە).

بارزانییەکان لە شەوی ١٩ی مانگدا لە ناوچەی نێوان زێنوێکانی سەکار و یومووری داش و ئاخداشدا بوون.

ئۆپەراسیۆنی یەکەگەلی سەروو لە ڕۆژی ١٩ی مانگدا

١ـ چوار کەتیبە کە لە نێوان سنووری بازرگان هەتا ماکۆ- خندوور و قزلداغ جێگیر ببوون بەشدارییان لە ئۆپەراسۆندا کردووە.

٢ـ سوارەگەلی عەقید زەلتاش بەگوێرەی ڕاپۆرتی ئەفسەری ناوهاتوو سەعات ٨ی بەیانیەی ڕۆژی ٢٦/٣/١٩ لە ئاقداش ڕووبەڕووی بارزانییەکان بوونەتەوە و ڕاپۆرتیان بەسەرکردەی هێز داوە، بێ لەمە ئەفسەری ناوهاتوو کارێکی لەباری نەکردووە.

٣ـ عەقید زەلتاش تەبای هێزی خۆی لە زێنوێکانی سەکار و سوسووز لە تەواوی ڕۆژی ١٩و شەوی ٢٠ ی مانگدا بە ئاگرهاوێتنی دووراودوور لەگەل بارزانییە ڕێ وەپێشدەرەکانی نێوان بەرزاییەکانی یومووری داش -ئاقداش- سەکاردا بەس(اکتفا)یان کردووە.

٤ـ عەقید سەردادوەر سەعات ٦ی بەیانی بەهۆی تفەنگدارانی خۆولاتییەوە ڕووبەڕووی بارزانییەکان بووەتەوە و سەعات ٨،٣٠ بەرەو داش فیشل بڕاوە و فەرمانی بەکەتیبەی سوارەگەل داوە زارگەلیی(یەلی دەرە) بگرن.

بە گوێرەی ئاخاوتنی عەقیدی ناوهاتوو نیو سەعات دووای نیوەڕۆ دوو سریەی پیادە بە پالپشتیی ڕشێنەک و هاوەن و لەگەلدابوونی چوار تانکی

شەڕی، بەرەو بانەکان مل دەنێن بەڵام تانکەکان سەبارەت بە چەوتیی زەوییەکە گیردەبن و پیادەش کتوپڕ دەکەونە بەر پەلاماری لە نێزیکەوەی - بەنارنجۆک و تفەنگی، بارزانییەکان. شەڕەکە شەڕی دەستەوبەخە بووە و دەوروبەری سەعات ١٥ پاش گەیشتنی باڵەفڕ و بۆمبابارانی شوێنگەی بارزانییەکان ئەوجا یەکەگەلی پیادە توانیویانە خۆیان لە شەڕ دەرباز بکەن و بەوەوپاش بکشێنەوە.

ئاگرهاوێژی هەتا سەعات ٢٠،٣٠ بەردەوام دەبێ و پاشان دەبڕێ.

٥- کاری رائید زرێپۆش: لە تەواوی ئەم کەتیبەیە کە هەتا سەعات ١٥ی ڕۆژی ١٩ی مانگ لە خوی بووە، لە سەعات ٢٠دا شەش لۆریی هەڵگری ئاندین و رشێنەکی گەورەوگران و چل سەر سەربازی بەچەک دەگەنە ماکۆ، دەسبەجێ بەپێی فەرمانی سەرکردەی فیرقە رائید زرێپۆش تەبای لۆرییەک و چل سەرباز بە هەڤاڵەتیی عەقید روکن غەفاری کە خۆی سواری تانک دەبێ بەرەو شووت بەرێ دەکەون، لە قزلداغ لۆرییەکە لەناکاو دەکەوێتە بەر پەلاماری پیاوخراپان و عەقید غەفاری کە لە پێشەوە لەناو تانکی شەڕیدا بووە بەرەوپێش داژوا و پاشان دەگەڕێتەوە شوێنی پێکدادان و ١٦ سەر سەرباز و عەریفێک و سەرکردەی کەتیبە بریندار دەبن و ٥ سەر کەسیش دەکوژرێن کە هەڵدەگیرێنەوە.

بۆچوونی کۆمیسیۆن:

١- سەرکردەی هێز لە چوار کەتیبەکەی کە لە نێوان بازرگان و قزلداغ هێوریبوون سوودی وەرنەگرتووە و پێکدادان تەنیا بە هۆی دوو کەتیبەی پیادە وەرووی داوە، لە کاتێکدا کە نیشانەی شوێنەواری ٢٤ سەعاتی رابردوو پێشانی دەدا بارزانییەکان ڕوویان لە تێپەڕگەی قزلداغ بووە و لەلایەکی تریش جادەی سەرەکی بۆ گواستنەوەی یەک دوو کەتیبە لە چوار کەتیبەی ناوبراو لە توانادا بووە و بەهەبوونی ئامێری بارهەڵگری و گواستنەوە، جێگۆڕکێ دەهاتە دی. هەروەها ئامێرەکان لە کاتی خۆیدا ئامادە نەکراون بۆ ئەوەی کەتیبەی رائید زرێپۆش بخرێتە ڕێ و نەیتوانیوە لە رازانەوەی چاوەڕوانکراوی بەشەکەی عەقید سەردادوەردا لە شەڕ بەشداری بکات.

هیچ جۆر پێوەندی و بەندیوارییەک لە نێوانی یەکەگەلدا نەبووە، عەقید زەلتاش هەر لە بنەڕەتەوە لە بوونی بەشە سوپاییەکان لە شوێنە دیاریکراوەکاندا بێ ئاگا بووە، جگە لەمەش هیچ جۆرە یارمەتی و یاریوو کردنی یەکتر لە نێوان یەکەگەلدا نەبووە و کارێکی گونجاو لەلایەن سەرکردایەتییەوە لەم نۆیەراسیۆنەدا جێبەجێ نەکراوە.

٢ـ عەقید زەلتاش شەڕ و پێکدادانی بە ئاوایەکی پێویست بەجێ نەهێناوە و بەرووبەڕووبوونی دووراودوور و راپۆرت ناردن و وازی هێناوە (وەک زانرا سوارەگەلی خێلانی سەر بە عەقید زالتاش دووای کوژرانی یەک سەر چەکدار بەرەو دووا هەلاتوون).

٣ـ بەرپرسیارەتییەکی گران لە ئەستۆی عەقید لەشکری ـ دایە کە هەرچەندە زانیویەتی عەقید سەردادوەر تووشی شەڕبووە بەلام بچووکترین یارمەتیی بۆ ناوبراو نەبووە و لە تەواوی ڕۆژی ١٩ی مانگ و شەوی ٢٠دا لە شوێنی خۆیەوە خەریکی ئاگرهاوێشتنی بێ سوود بووە.

٤ـ عەقید سەردادوەر: بە شێوەیەکی تێکڕایی ئەو هۆیانەی بوونەتە ماکەی زیان گەیاندن بە یەکەگەلی ئەم کاروانە و دەربازبوونی بارزانییەکانیان لە ناوچەکەدا ئاسان کردووە، بەشێوەی خوارەوەیە:

أـ سەراسۆ نەکردنی ناوچەی کار و، نەبوونی وردایەتی و ژیریی عەقید سەردادوەر لە دانانی پلاندا.

ب ـ بێ سپێرکاری «احتیاط» لە بەرەوپێش ناردنی سربەگەل بێ ئەوەی بیر لە بوونی دوژمن کرابێتەوە.

ج ـ نەگەیشتنی کەتیبەی رائید زرێپۆش بەشوێنی خۆی لە پێناو پالپشتی لەم کارانە.

د ـ سوود وەرنەگرتنی راست لە بەشی سوارە، بەم جۆرە عەقید سەردادوەر بە بەرپرسیار دەزانرێ.

٥ـ بەشەو ڕەوانە کردنی لۆریی رائید زرێپۆش و تانکی عەقید غەفاری کارێکی بێ سوود بووە کە بەبێ سپێرکارییەکی تەواو جێبەجێ کراوە و بووەتە مایە لە خافلەکی لێدان و زیانی گیانیی زۆر و زەوەندە.

بە شێوەیەکی گشتی لە هەموو نۆیەراسیۆندا: کاری سەرکردایەتیی لە

پێناو جێبەجێ کردن و ڕێکخستنی هەوڵی یەکەگەلی جۆراوجۆر و، دەرکردنی فەرمانگەلی دەسبەجێ و لە شوێنی خۆ بۆ هێنانە کایەی کاری تەبایی لە نێوان هێزگەلی جۆراوجۆری ئۆپەراسیۆن و بەگەڕخستنی هەوڵ لە پێناو کۆجێکردنی هێز لە بەرامبەر دوژمندا نەهاتووەتە دی و پاش ڕووبەڕووبوون لەگەڵیاندا هەلی هەڵاتن و خۆ ڕێکدانەوەیان بە دوژمن داوە. سەرکردایەتی هیچ جۆر سپێرکارییەکی نەبووە. بۆیە ئۆپەراسیۆن شێوەیەکی پچڕ پچڕی گرتووەتە خۆ کە لە سێ قۆناخی پێشوودا چەند ڕۆژ لە نێوان هەریەکەیاندا هەبووە و بووەتە هۆی زاڵ نەبوونی هێزی سوپا.

ئیمزا: فەریق شابەختی، لیوا خەسرۆوانی، عەمید گورزەن، عەمید وەسووق

١٤

هەڵسەنگاندنی یەکجارەکیی لیژنەی تۆژینەوە لەبارەی کاری ئەفسەرانی سەرکردەی کردەوەگەلی بارزانی

نووسراوی دانیشتن

نیشان بە فەرمانی ژمارە ۲۰۲۳ /۱– ۲٦/۳/۲٦

ئەرکانی سوپا بۆ تۆژینەوە لە کردەوەگەلی فیرقەی ٤ لە هەمبەر بارزانییەکاندا کە لە مێژووی ۲٦/۳/۲۰ هەتا مێژووی ۲٦/۳/۲۰ درێژەی کێشاوە و بەزاڵ نەبوون کۆتای پێ هاتووە، لیژنەیەک بەسەرۆکایەتیی فەریق شابەختی ـ سەرۆکی پشکنینی ناوچەی ۲ و ئەندامەتیی لیوا خەسرۆوانی ـ جێگری ئەرکانی سوپا، عەمید گورزەن ـ سەرۆکی بەڕێوەبەرایەتیی بەسەربازگری «تجنید» و عەمید وەسووق ـ سەرۆکی ڕوکنی سێیەمی ئەرکانی سوپا لە ماکۆ پێکەوەنرا و لە ڕۆژانی ۲٤–۲۷ی جۆزەردانی ۱۳۲٦دا لە شاری ناوبراو دەستی دایە کۆڵینەوەی فایل و تۆژینەوە لە سەرکردەی فیرقە و تەواوی ئەفسەرانی بەرپرس، ئەنجام بەشێوەی خوارەوە بوو:

کردەوە و ڕابوونەکانی فیرقە لە دژی بارزانییەکاندا دابەشی سێ

قۆناخی خوارەوە دەکرێت:

قۆناخی یەکەم: کردەوە پێشینەکانی فیرقە لە پێناو ڕێ لێ بڕینی بارزانییەکان لە دەربازبوون بەرەو باکور و تەفروتووناکردنیان.

قۆناخی دووەم: کردەوەکانی فیرقە لە پێکەوەنانی هێڵی ڕێ لێ بڕی لە نێوان خوی- گەلیی قتوور و سنووردا.

قۆناخی سێیەم: کردەوەکانی فیرقە لە ڕێ لێ بڕینی پەلهاویشتنی بارزانییەکان پاش دەربازبوونیان لە گەلیی قتوورەوە بەرەو ناوچەکانی باکور و، پێکەوەنانی هێڵی لە گەمارۆ کێشانیان لە دەوروبەری ناوچەی ئاقداش- یومووورداش (ئەو شوێنانەی لە ڕۆژی ١٨دا بارزانییەکان لێی هێوربوون) و ڕووداوی شووت.

کردەوە و رابوونی فیرقە لە هەرسێ قۆناخدا تووشی سەرنەکەوتن هات و لە ڕووداوی شووتدا یەکەگەلی فیرقە ٣١ کەسیان زیان لێ کەوت و ٣٥ کەسیش بریندار بوون.

فەرمان و ڕاسپێرییەکانی ئەرکانی سوپا بۆ سەرکردایەتیی فیرقەی ٤ لە بارەی بارزانییەکانەوە ڕوون و ڕاشکاو بووە:

پێکەوەنان و وەگەڕخستنی کاروانگەلی بژاردە لە ژێر سەرکردایەتیی ئەفسەرانی لێهاتوو، دەسوەشاندنی بەپەلە لە پیاوخراپان، سەرکوتینەوە و تەفروتووناکردنیان لە کەمترین کاتدا، سوود وەرگرتن بە پێی دەسەلات لە هەموو کەسان و یەکەگەلی تر (بەتایبەتی سوارە) لەپێناو بەجێ گەیاندنی فەرمانگەلی سەروو، ئەرکانی سوپا کە ڕۆژ بەڕۆژ لە چالاکی و کردەوەگەلی فیرقە ئاگەدار دەبوو جگە لە دەرکردنی فەرمانی تایبەت بەشوێن و بارودۆخی ڕۆژانە، هەروەها پێداپێدا فەرمانگەلی سەرەوشی دووپات دەکردەوە.

سەرۆکایەتیی پشکنینی ناوچەی ٢ش فەرمانگەلێکی لەمەڕ سەرکوتینەوەی بارزانییەکان داوەتە سەرکردایەتیی فیرقەی ٤ کە چۆنیەتیی ئەو فەرمانانە لەگەڵ فەرمانگەلی ئەرکانی سوپادا تێک دەکەنەوە.

کردەوەکانی فیرقە و یەکەگەلی پێوەندیدار لە هەر سێ قۆناخی پێشوودا، لەلایەن لێژنەوە کەوتوونەتە بەر تۆژینەوە و کۆڵینەوە و ڕاوێژ کە ئەنجامەکەیان لە شەش ڕووپەلدا پێشکێش دەکرێ. کۆڵینەوە و تۆژینەوەی

لیژنە (کۆمیسیۆن)لەو ڕۆژە دیاریکراوانە و سەبارەت بەو یەکەگەلە پێوەندیدارە بووە کە کردەوەی ئەوان لە دیاریکردنی چارەنووسی بارزانییەکاندا کارا بووە.

دەسخەڵەتی و گوێ پێ نەدان و سستی نواندن، هەروەها ناوی ئەو ئەفسەرانەی کە لە ئۆپەراسیۆندا بە بەرپرسیار دانراون لە رووپەلە پێوە بەستراوەکاندا شرۆڤەکراون. وێڕای ئەمەش بۆچوونی گشتی و ئەنجام وەرگریی کۆمیسیۆن لە بواری کردەوەکانی فیرقە و یەکەگەلی پێوەندیدار لە دژ بەدژی بارزانییەکاندا بە شێوەی ژێرەوە دەخرێتە ڕوو:

١ـ لاوازیی سەرکردایەتی: کردەوەگەلی دژ بە بارزانییەکان بەشێوەیەکی نابەجێ بەڕێوەبراون.

٢ـ یەکەگەلی فیرقە بەلایەنی زۆرەوە لەکات و شوێنی پێویستدا سوودیان لێ وەرنەگیراوە.

٣ـ بە تایبەتی، سوودی پێویست و بەکار لە سوارەگەلی فیرقە وەرنەگیراوە.

٤ـ بە دوواکەوتنی بارزانییەکان، ڕووبەڕووبوون و سەرکوتینەوەیان بەپەلە جێبەجێ نەکراوە بگرە بە پێچەوانەوە بەدوواکەوتنیان بەشێنەیی بووە.

٥- تەنانەت ئەو بیرەش بۆ لیژنە سەری هەڵداوە کە کاروانگەل لە ڕووبەڕووبوونی تەواو لەگەڵ پیاوخراپاندا خۆیان داوەتە لا.

٦ـ سەرکردەی فیرقە هەر لە سەرەتا هەتا بنەتای ئۆپەراسیۆن سەبارەت بەو ئەفسەرانەی لە بەجێ هێنانی فەرماندا کەمتەرخەمییان نواندووە و گوێیان نەداوەتێ، چاوی پۆشیوە. کاری ئاگەدارکردنەوەی بە توندی نەکراوە لە کاتێکدا کە بابەتی ئاگەدارنەکردنەوە و سزانەدانی ئەفسەرانی هەڵەکار لەکاتی کردەوەدا کاریگەرە.

٧ـ لە نێوان قۆناخە جۆراوجۆرەکانی ئۆپەراسیۆن و پاش ڕووبەڕووبوون، کاتی گرینگ بەفیڕۆ لە دەست ڕۆیشتوون و هەلی وا بە بارزانییەکان دراوە کە لە یەکبینە ڕووەو باکور بڕۆن.

٨ـ فەرمانە جۆراوجۆرەکانی فیرقە سەبارەت بە شوون هەڵگرتنی

بارزانییەکان، کارێکی بەگرێیان و لەسەر ڕووپەڕە بووە کە هیچ کات کاروانگەلی جۆراوجۆر بەشێوەی کاریگەر فەرمانی وەدوواکەوتنی ئەوانیان بەجێ نەهێناوە.

٩ـ لەو شوێنانەش کە ڕووبەڕووبوون ڕووی داوە، دەمودەست پچڕاوە و ئیتر کارێکی بەجێ نەکراوە، پیاوخراپان بە تەواوەتی سوودیان لەم بارودۆخە وەرگرتووە.

١٠ـ لە سازدانی کەسانی تفەنگدار، سوودی تەواو نەهاتووەتە دی.

١١ـ لە ڕێ بڕینەوەی بارزانییەکان لە هێڵی گەلیی قتووردا سستی و گوێ پێ نەدان بە ئاشکرا بەرچاو دەکەوێ.

١٢ـ ڕووداوی شووت کە بوو بەمایەی زیانی گەورەی گیانەکی و دەربازبوونی بارزانییەکان، هۆیەکەی دەگەڕێتەوە بۆ: چەوتییەکانی سەرکردایەتی، گوێ پێ نەدەرێ و ناوردییەتی لە ڕازاندنەوە و سستی و کەمتەرخەمی و بەشداری پێ نەکردنی هەوڵەکان - لەلایەن جێبەجێ کەرانەوە کە لە ڕووپەڕەکانی پێوەلکاودا شرۆڤەکراوە.

١٣ـ ئامێرگەلی بارهەڵگری و گواستنەوە شێوەیەکی ڕێک و ڕەوانی نەبووە. ژمارەیەکی بەرچاو لە لۆرییەکان لەوانەبوون کە نوێ کرابوونەوە، تەنانەت لەوەش کە هەبووە سوودی تەواویان بۆ گواستنەوە و جێگۆڕکەی یەکەگەل لەکاتی پێویستدا لێ وەرنەگیراوە.

ئیمزا: فەریق شابەختی، لیوا خەسرۆوانی، عەمید گورزەن، عەمید وەسووق

ماکۆ ـ ١٣٢٦/٣/٢٧

پاشکۆ

لە بیرەوەریی بارزانیدا

ئەم وتەیەی **مارتن ڤان براونێسن** ڕۆژی ١٤ی ئاداری ١٩٩٩ لە پەرلەمانی بەریتانی بەبۆنەی ساڵوەگەڕی دایکبوونی بارزانیی نەمر خوێنرایەوە. لە ڕاستیدا ئەم وتارە زۆر هەڵسەنگاندنی جوانی لە بارەی خەبات و بیر و تێڕوانینی بارزانیی نەمرەوە گرتووەتە خۆ، ئێمە ئەم بابەتەمان وەک بابەتێکی بەپێز وەر گرت و لەم پاشکۆیەدا بلاومان کردەوە.

ئامادەبووان،

لە ساڵی ١٩١٨دا ڕۆژنامەیەکی ڕۆشنبیری و سیاسی لە ئەستەنبوڵ بلاو بووەتەوە و لە ژمارە سەرەتاییەکانیدا مەحموود سەلیم ناوێک باس لە پێویستیی هەبوونی سیمبۆلی نیشتمانی بۆ نەتەوەکان دەکات، هەروەها باسیش لە پێویستیی هەبوونی پشووی نیشتمانی ئەو نەتەوانە دەکات لە چوارچێوەی جەخت کردن لەسەر ناسنامەی نەتەوایەتیدا. ئەو قۆناغە قۆناغێک بوو هەستی نەتەوایەتی لە نێو کوردا بلاونەبووەوە تەنیا هەندێ کورد نەبێت کە لە شارەکان دەژیان و هەستی نەتەوایەتییان لا هەبوو بەئەرکی خۆیان دەزانی بوونی میللەتەکەیان ئیسپات بکەن. هەروەها ڕۆژنامەکە وای دەخستە ڕوو کەوا پێویستە سیمبۆلی نیشتمانی و ئاهەنگێرانی نەتەوەیی شان بەشانی ئەو پشووانەی لە جیهانی ئیسلامیدا ئاهەنگیان بۆ دەگێڕدرێت، هەبن. ڕۆژنامەکە باسی لە نەورۆز دەکرد وەک پشووی نەتەوەییی کوردان، هەروەها هەموو گەلانی ئێرانیش ئاهەنگ بەم بۆنەیەوە دەگێڕن، تەنانەت دەوڵەتی تورکیاش بەشێوەیەکی تایبەت بۆنەی نەورۆز یاد دەکاتەوە. ڕۆژنامەکە باس لە ڕۆژی لەدایکبوونی سەلاحەدینی ئەیوبی دەکات کە یەکەمین سەرکردەی بەناوبانگی کورد بووە شەڕی لەگەڵ خاچ پەرستەکاندا کردبێ. هەروەها لەو بۆنە نیشتمانییانەی ڕۆژنامەکە ئاماژەی بۆ دەکات سەرپەڕینی ئەژدەهاکی دیکتاتۆر بووە بەدەستی کاوەی

ئاسنگەری ئێرانی. دوای تێپەڕ بوونی سالێک خەڵک یادی ئەو ڕووداوەیان کردووەتەوە و لەو کاتەوە ئەو ئەفسانەیە لە نەورۆز جودا نەبووەتەوە. بەڵام سەلاحەدین وەک سیمبولێکی نیشتمانی سیمبولێکی زۆر ناکۆک بووە. وەک ئاگاداریشن سەلاحەدین لەلایەن کەسێکی ترەوە کە هەر لە تکریت لەدایک بووە وەک سیمبولێک سوودی تایبەتیی لێ وەرگیراوە، سەدام حوسێن ئەمڕۆ بانگەشەی ئەوە دەکات سەلاحەدینە.

بۆیە ئێوە دەبێ زۆر ئاگەداری سیمبۆلە نەتەوایەتییەکانتان بن. لەم سەدەیەدا کورد چەند کەسایەتییەکیان کرد بە سیمبۆلی نەتەوەییی خۆیان کە هێندەی سەلاحەددین ناکۆک نین، لەوانە بەدرخان بەگ کە میرێکی کوردی کلاسیکی بووە و حوکمی ناوچەی جەزیرەی کردووە. ئەو کەسایەتییە لە سالانی سی و چلەکانی سەدەی رابردوودا فەرمانڕەواییی خۆی بەسەر چەند بەشێکی گەورەی کوردستاندا سەپاند. دوواییش ڕۆڵەکانی ئەو فەرمانڕەوایە دووبارە تەرجەمەی ئاواتەکانی بەدرخانیان کردەوە و کردیان بە ئاواتی نەتەوەییی هەموو کورد. هەروەها شێخ سەعیدی پیران کە سەرکردەیەکی ئایینی بووە وای لە هەستی ئایینی و نەتەوەییی کورد کرد شۆڕش دژی ڕژێمی کەمالی لە تورکیا لە سالی ١٩٢٥دا بەرپا بکات، بەڵام ئەو سەرکردەیە لەسێدارە درا. پاش لەسێدارەدانی شێخ سەعید پرسیارێک لەناو کورد دروست بوو، ئاخۆ ئەو سەرکردەیە سەرکردەیەکی نەتەوەیی بوو یان ئایینی یان دەرەبەگی؟ بۆیە دەڵێم هەموو سیمبۆلە نەتەوەییەکان ناکۆکییان لەسەر دروست بووە. تەنانەت بارزانیش کە ئەمڕۆ باسی دەکەین و یەکێکە لەو سیمبۆلانە، بێ ناکۆکی نەبووە. بەم دواییەش، پاش ئەوەی عەبدوڵلا ئۆجەلان خۆی ڕێگەی بۆ دەوڵەتی تورک خۆش کرد بیگرن لەوانەیە لەناو زینداندا زیاتر بتوانێت کورد یەکبخات لەوەی کە ئازاد بوو. بەڵام **لەنێوان هەموو ئەو کەسانەی بیریان لێ دەکەمەوە یەک کەس هەیە شایەنی ئەوەیە بیێت بە سیمبۆل، شایەنی ئەوەیە لەسەدەی بیستەمدا نوێنەرایەتیی ئاواتەکانی نەتەوایەتیی کورد و ناسنامەی کورد بکات، ئەو کەسەش مەلا مستەفای بارزانە.**

مانگی ئادار مانگی چەندین یاد و ئاهەنگە، ئادار ئەو مانگەیە زۆربەی

ڕووداوە خۆش و ناخۆشەکانی کورد دەگرێتە خۆی. لە ٢١ی ئادار ئاهەنگی نەورۆز واتە ئاهەنگی سەری ساڵ دەگێردرێ کە پشووی نەتەوەییی کوردە. لە ١١ی ئاداری ١٩٧٠، هەروەک پێشتر ئاماژەی بۆکرا (لە وتەکانی بەرێز تۆم کلارک) کورد باشترین ڕێککەوتننامەی سیاسییان لە مێژووی خۆیاندا وەدەست هێنا. ئەو ڕێککەوتننامەیە کە مۆرکردنی ڕێککەوتننامەی ئۆتۆنۆمی بوو لە نێوان بارزانی و حکومەتی بەعسدا باشترین چارەسەر بوو بۆ مەسەلەی کورد. هەر ئەو ڕێککەوتننامەیە بەرێکەوت، ئەو بەندەی تێدابوو کە دان بە نەورۆزدا دەهێنێ وەک پشوویەکی نیشتمانی. بەڵام پاش چوارساڵ لەو ڕێککەوتننامەیە، جارێکی تر شەڕ دەستی پێ کردەوە. هەروەها لە ٦ ئاداری ١٩٧٥شای ئێران و سەدام حوسێن ڕێککەوتننامەی جەزائیریان ئیمزا کرد و چارەنووسی کوردیان بەرەو هەڵدێر برد. لەو ڕێککەوتننامەیەدا کورد فرۆشران و شۆڕشەکەشیان نسکۆی هێنا. بارزانی لە پەناهەندەیی لە یەکی ئاداردا لە دووری وڵاتی خۆی و میللەتەکەیدا کۆچی دوایی کرد. بارزانی بەتەنیا بوو، هەروەها لەلایەن هەندێک کەسی سەر بە گەلەکەشیەوە ڕەخنەی لێ دەگیرا، چونکە دۆڕاندبووی. ڕۆژی ١٦ی ئاداریش بە ڕۆژی دەستپێکردنی جینۆساید دژی کوردی عێراق دادەنرێت، کاتێ شاری هەڵەبجە دووچاری هێرشی گازی کۆمەڵکوژ بووەوە.

لە ڕاستیدا مانگی ئادار پڕە لە هێما بۆ کورد. ئەگەر بیر بکەینەوە لەو ڕووداوانەی لە ساڵی ١٩٧٥ەوە تووشی کورد بوونە، تێبینیی چەندین سەرکەوتن دەکەین، بەڵام لە هەمان کاتدا دەبینین لەو ماوەیەدا کورد تووشی ناکۆکی و لەیەک جیاییش هاتوون، هەروەها تێبینیمان کرد کورد دژی کورد شەڕی کرد و لادێیەکانی کوردستانیش لە عێراق و تورکیا تێک دران.

هەروەها لە بیرەوەرییەکاندا، باس لە ناوبانگی مستەفا بارزانی دەکەین کە هەمیشە ناوبانگێکی بەهێزی هەبووە، تەنانەت ناحەزەکانی پێشووی مەلا مستەفاش لە مەزنیی کەسایەتی ئەو سەرکردەیە ئاگەدارن. لەراستیدا مەلا مستەفا ناکۆکیی لەگەڵ خۆی و ژیانیدا یەکجار کەم بووە. ئەو سەرکردەیە بەرچاوترین نوێنەری گەلی کورد و خەباتی کورد بووە.

لێرەدا زۆر پێویست نییە باسی هەموو ژیانی بکەین، بەڵام حەز دەکەم

ئاماژە بە چەند کتێبێک بکەم کە زۆر سەرنج ڕاکێشن: بۆ نموونە داتا ئادام شمیدت کە ڕۆژنامەنووسێک بوو لە ڕۆژنامەی نیویورک تایمز، یەکەمین کەس بووە بە دوور و درێژی راپۆرتی لەبارەی یاخیبوونی کورد لە سالی ۱۹٦۲دا بلاو کردووەتەوە. ئەو راپۆرتانەش پاش سالێک کراون بە کتێب، من وای بۆ دەچم ئەو کتێبە تا ئێستە دەولەمەندترین سەرچاوەیە لەبارەی سەرەتای ژیانی بارزانی. هەروەها یەکەمین چاوپێکەوتنی دوور و درێژی تێدایە کە لەلایەن چاودێرێکی بیانییەوە ئەنجام درابێت. تێبینی دەکەین، بارزانی کاتێ لەدایک بووە سنوور لە نێوان عێراق و سوریا و تورکیادا نەبووە، ئەوانە هەمووی یەک وڵات بوون و بەشێک بوون لە ئیمپراتۆریەتی عوسمانی، کوردیش ناوچەکەیان بە کوردستان ناسرابوو. کاتێ بەریتانییەکان باشووری عێراق و پاشان کوردستانی عێراقیشیان داگیرکرد، شێخ ئەحمەدی برای مەلا مستەفا یەکێک بوو لەو سەرکردانەی بەرگریی کرد. شێخ ئەحمەد بوو بە سیمبۆلی ویست و داخوازی کوردی عێراق بۆ وەدیهێنانی ئۆتۆنۆمیی ناوەخۆ.

یەکێک لە یەکەمین سەرچاوەکانمان، راپۆرتەکانی بەریتانیایە، هەروەها یەکەمین ڕۆژنامەنووس کە لە سالانی شەستدا سەردانی مەلا مستەفای بارزانی کرد هەموو ئەو سەرچاوانە تەئکیدیان لەسەر ئەوە کردەوە کە بزووتنەوە کوردییەکەی بارزان عەشایەری بووە، هەروەها بارزانی هەمیشە وەک سەرکردەیەکی عەشایەری لەو سەرچاوانەدا نیشان دراوە، ئەو سەرچاوانە وا نیشان دەدەن کە عەشیرەتی بارزان لەگەل عەشیرەتەکانی تردا شەڕ دەکات، وەک زێبارەکان و ڕەشید لۆلان و برادۆستییەکان. هەروەها ئەو سەرچاوانە وا ئاماژە بە عەشیرەتی بارزان دەکەن کە یەکێکە لەنێو چەند عەشیرەتێکی جۆراوجۆردا. بەلام چەند ڕووداوێک هەیە کە لەوکاتەدا ڕوویان داوە، واتە لە سالانی ۱۹۳۰دا، وا نیشان دەدەن کە بارزانییەکان لەو سەردەمەدا ڕێزێکی بەرچاویان هەبووە. گوندی بارزان بۆ ماوەیەکی درێژ بنکەیەک بوو بۆ ئەو کەسانەی لە جێگایەکی تردەوە بە هۆی دوژمنایەتی چەوساوونەوە، یان ئەگەر یەکێک لە ترسی حکومەت هەلاتبێت.

لە ڕووداوی ۱۹۳۰دا کوردەکانی تورکیا لە ناوچەی چیایەکانی

ئەرارات یاخی بوون. شێخ ئەحمەدی بارزان لە کوردستانی عێراقەوە کە وڵاتێکی ترە، پێنج سەد کەسی لە هێزەکانی بە مەبەستی سەرقاڵ کردنی سوپای تورکیا ناردە ناو سنووری تورکیا بۆ ئەوەی بەرەو ئەرارات نەچێ. ئەوکاتە سنووری نێودەوڵەتی هەبوو بەڵام بەبۆچوونی شێخ ئەحمەدی بارزان کوردستان هەر یەک کوردستانە، ئەم هەنگاوەی شێخ ئەحمەدی بارزان بەگوێرەی هەڵسەنگاندنە ئەوروپییەکانی ئەمڕۆ یەکەمین کرداری نێو دەوڵەتییە کە بارزانییەکان کردیان. بەڵام بەبۆچوونی کورد ئەم هەنگاوە تەنیا یارمەتیدانی کوردی ترە لە بەشێکی تری کوردستاندا.

لەو ساڵانەدا مەلا مستەفای بارزان سەرکردەی مەیدانیی هێزەکانی شێخ ئەحمەدی بارزان بوو. لە ساڵی ۱۹۳۲دا شێخ ئەحمەدی بارزان ناچار کرا پەنا بباتە بەر تورکیا، لەوێ دەسەڵاتدارانی تورکیا دەستگیریان کرد و بەدەست دەسەڵاتدارانی عێراقیانەوە دا، مەلا مستەفا بەردەوام بوو لە بەرخوەدان، هەتا دانوستاندن بۆ چارەسەری کێشەکە دەکات و پاش چارەسەریشی، ناچار دەکرێت لە ناوچەی خۆی دوور بکەوێتەوە، یەکەمجار بۆ باشووریان ڕەوانە کرد و پاشانیش بۆ شاری سلێمانی کە شارێکی کوردیی سەرەکییە و پایتەختی ئەو هەرێمەیە کە بە دایەلێکتی سۆرانی قسە دەکەن. لە سلێمانی دەڕوات بۆ قوتابخانە، لەوانەیشە هەر لە قوتابخانەکانی ئەو شارە نازناوی (مەلا)ی وەرگرتبێ. چەندین تەرجەمەی وشەی مەلا کراوە، هەندێک خەڵک دەڵێن ناوە و هەندێکی تریش دەڵێن بەبۆنەی مامیەوە یان کەسێکی نزیکیەوە ئەو نازناوەی وەرگرتووە.

بەهەرحاڵ، مەلا مستەفا بەلایەنی کەمەوە لە قوتابخانەکانی سلێمانیدا خوێندوویەتی، لەوێش پێوەندیی خۆی لەگەڵ مەلاکانی ئەو شارەدا پتەوکردووە و ئەم پێوەندییەش جۆرە شێوازێکی سیاسەت بووە، بەشێوەیەک کە پاش چەند ساڵێک ئەو مەلایانە لەجیاتی ئەو شۆڕشیان لە دژی لایەنی رکابەریدا کرد. هەروەها مەلا مستەفا پێوەندیی لەگەڵ ڕۆشنبیرە نەتەوەییەکانی شاری سلێمانیدا هەبووە. لە ساڵی ۱۹٤۳ مەلا مستەفا بڕیار دەدات بگەڕێتەوە بۆ ناوچەی خۆی لە بارزان. ئەو بڕیاری گەڕانەوەیە بۆ بارزان کە رووبەڕوو وەستانێکی ئاشکرابوو بۆ حکومەت کاریگەریشی بۆ جوڵانەوەی خەڵکی شاری سلێمانی هەبوو.

ساڵی ١٩٤٤ (ڕاستتر ساڵی ١٩٤٥ە)، بارزانی ناچار دەکرێ پەنا بباتە بە ئێران کە ئەوکاتە ئێران لە لایەن هێزەکانی ڕوسیا و بەریتانیاوە داگیرکرابوو. بارزانی لە ناوچەی بێ لایەن لە کوردستانی ئێران نیشتەجێ دەبێ و لە ساڵی ١٩٤٦ کوردەکانی ئێران کۆمارێکی کوردی ڕادەگەیەنن کە مەهاباد پایتەختەکەیەتی. مەلا مستەفا هێزێکی لەگەڵدابوو ژمارەیان بە گوێرەی سەرچاوەکان دەگۆڕێت بەڵام لە نێوان هەزار تا سێ هەزار کەس بوون، لەوێ مەلا مستەفا بوو بە ئەندامی سەرکردایەتیی سەربازی هاوبەش کە کۆماری دەپاراست. نازناوی جەنەراڵ بارزانی-یش هەر بۆ ئەوکاتە دەگەڕێتەوە.

سەرنج ڕاکێشترین بەش لە ژیانی بارزانیدا پاش ڕوخانی کۆماری مەهابادە. بارزانی دیسان دەست بە دانوستاندن دەکاتەوە، سەردانی تاران دەکات و بۆ یەکەمین جاریش لە ژیانیدا سەردانی باڵیۆزخانەی ئەمریکا دەکات و دانوستاندنیان لەگەڵدا دەکات و داوای مافی پەنابەری دەکات لە وڵاتە یەکگرتووەکاندا، ئەم داوایە تەنیا بۆ خۆی و خێزانەکەی نەبووە بگرە بۆ هەموو هەڤاڵەکانی بووە لەو بارزانییە کوردانەی لەو کاتە لە ئێران لەگەڵیدابوون. دیاربوو داواکەی پەسند نەکرا و بارزانی هەوڵی دا بڕواتە جێگەیەکی تر. هەروەها هەوڵی دا دانوستاندن لەگەڵ عێراقدا بکات بەڵام حکوومەتی عێراق بڕیاری لەسێدارەدانی بارزانیی دابوو بۆیە نەیتوانی لە عێراق بمێنێتەوە. ئەوەبوو بڕیاری چوون بۆ یەکەتیی سۆڤیەتی دا. بارزانی بەرەو عێراق هاتەوە و پاشان بە پێنج سەد چەکدارەوە، لە کوردستانی عێراق شەڕی لەگەڵ سوپای عێراقدا کرد و خۆی گەیاندە کوردستانی تورکیا، لەوێش لەگەڵ سوپای تورکیا دووچاری شەڕ دەبێ و دیسانەوە دەچێتەوە کوردستانی ئێران و جارێکی تر تووشی شەڕ دەبێتەوە لەگەڵ سوپای ئێراندا، بەڵام لە کۆتاییدا و بەبێ قوربانیی گیانی توانیی خۆی و هەڤاڵەکانی لە ڕووباری ئاراس بەرەو یەکەتیی سۆڤیەت بپەڕنەوە. ئەوەی جێگەی خۆشحاڵی بوو ئەوەبوو لەگەڵ سوپای سۆڤیەت تووشی شەڕ نەهات، بەڵام بە باشییش پێشوازی نەکرا. ئەو کوردانەی لە ئازەربایجان دەژین تا ئێستەش گەیشتنی بارزانی و هەڤاڵەکانییان لەیادە، ئەو گەیشتنە هاندەر و بزوێنەرێ بوو بۆ هەستی نەتەوایەتییان. واتا مێژووی

ناسیونالیزمی (هەستی نەتەوایەتی)ی کوردی لە ئازەربایجان لەگەڵ گەیشتنی بارزانییەکان دەستی پێ کرد. ئەو ڕووداوە ڕووداوێکی مەزن بوو بۆ ئەوان و تا ئێستەش لەیادیانە.

بارزانییەکان نەیانتوانی لەوێ بمێننەوە، بگرە بەسەر وڵاتەکانی یەکەتی سۆڤیەتدا بڵاوکرانەوە، ئەوکاتە ستالین سەرکردایەتیی سۆڤیەتی دەکرد. لە قۆناغی شەڕی سارددا هەردوو کۆماری مەهاباد و ئازەربایجان دوو ناوچەی سەرەکیی ڕووبەڕووبوونەوە بوون. لە سەردەمی شەڕی ساردا نەدەکرا بارزانی بێ لایەن بێت، دەبوایە سەر بە لایەنێکی شەڕی سارد بوایە. بۆیە بارزانی دوور لە کوردستان ویستی هەڵوێستی خۆی ڕوون بکاتەوە و دیاربوو بڕیاری دا بچێتە پاڵ ئەو لایەنەی کە بارزانی بە بەهێزتر و کراوەتر و مرۆییتری دەزانی، بارزانی بڕیاری دا بچێتە پاڵ ئەمریکا، بەڵام ئەمریکا داواکارییەکەی بارزانیی ڕەت کردەوە، بۆیە ناچار بوو لە یەکەتی سۆڤیەت بمێنێتەوە. بارزانی لە ڕۆژئاوا ناوبانگی دەرکردبوو، بەتایبەتی لە ڕۆژنامەوانیی بەریتانیادا بە مەلای سوور ناسراوبوو.

لە سەرەتای سالانی پەنجادا پڕوپاگەندەیەک لە کوردستانی عێراق بڵاوبووەوە، رووسەکان کارتێکی براوەیان پێیە و هەڕەشە لە یەکەتیی دەوڵەتی عێراقی دەکەن. ئەوکارتەش مەلای سوور بوو واتە بارزانی. ڕووداوەکان وایان هێنا کە کودەتایەکی چەپی-یساری لە عێراق ڕوو بدات، ئەو کودەتایە عێراقی لە کامپێکی شەری ساردەوە خستە کامپێکی تر.

سەبارەت بە بارزانی کە لە یەکەتیی سۆڤیەت بوو پێویستی بە مۆڵەتێک بوو بۆ ئەوەی بگەڕێتەوە عێراق. لەو کاتەدا عەبدولکەریم قاسمی سەرکردەی کودەتا کە باسی لە مافی یەکسانی دەکرد بۆ کورد، تەنانەت باسی مەسەلەی ئەگەری ئۆتۆنۆمیشی دەکرد. بەڵام پێوەندییەکانی نێوان بارزانی و قاسم زۆری پێ نەچوو ڕوویان لە ناڵەباری کرد و ساڵی ١٩٦١ بارزانی چەکی دژی حکوومەتی عێراق هەڵگرتەوە. بارزانی ئەو کاتە سیاسەتی خۆی لە پێشکەوتنخوازییەوە دەگۆڕێت بۆ پارێزگاری چونکە ئەگەر لایەنێک دژایەتیی حکوومەتێکی پێشکەوتوخواز بکات ئەوا بەدواکەوتووخواز لەقەڵەم دەدرێت. لە ساڵانی شەستدا بزووتنەوەی بارزانی

لە ڕۆژئاوا هەوڵی تەواوی دەدا بۆ ئەوەی لەنێو وڵاتە ڕۆژئاواییە پێشکەوتوخوازەکاندا هاوسۆزی وەدەست بهێنێت، هەرچەندە ئەوکاتە ئاسانتر بوو ڕۆژنامەنووسی پارێزگار بۆ بەرژەوەندیی بزووتنەوەکە رابکێشی.

مستەفا بارزانی شەڕوانێکی شەڕی ساردبووکە پشتگیریی لە ڕۆژئاوا و ئیمپریالیزم دەکرد. ئەو دژی ئیمپریالیزم نەبوو بگرە زیاتر ئیمپریالیزمی دەویست. بارزانی ئەو کاتە بە چەندین ڕۆژنامەنووسی ڕاگەیاندبوو کە نارازی نییە وڵاتەکەی ببێت بە ولایەتی پەنجا و یەکەمین یان پەنجا و حەوتەمینی ئەمریکا. لەو ڕۆژانە و بۆ ماوەیەکی زۆر، پاش ئەوەی ئەمریکا جارێکی تر وای نیشان دەدا کە بەرژەوەندییەکانی خۆی بەلاوە لەهەموو شتێک پێ گرینگترە، بە تایبەتی لە ساڵی ١٩٧٥دا، زۆر کەس ڕەخنەیان لە مستەفا بارزانی گرت چونکە پشتی بە ئەمریکا بەست. دەبێ دان بەوەدا بنێین کە بارزانی هەڵەیەکی گەورەی کرد چونکە لەوکاتەدا ڕێگەچارەی تر هەبوو. ئەگەر تێبینیش بکەین، زۆر لەو کەسانەی جاران ڕەخنەیان لە بارزانی دەگرت، ئێستە هەست بەوە دەکەن ئەو پاسەوانییەتییەی نێودەوڵەتییە بۆ باکوری عێراق دابین دەکرێت بۆ بوارداني جۆرێک لە هەبوونی کورد لەوێ، گرینگە.

پێمان وایە دووبارە هەڵسەنگاندنەوەی بڕیارەکانی ساڵانی شەستی مەلا مستەفا لە کاتی ئێستەدا، پێویستە. پێش ماوەیەک من وشەی عەشایریم بەکار هێنا، ئاخۆ بارزانی سەرکردەیەکی نەتەوەیی بووە یان سەرکردەیەکی ناوچەیی یان سەرکردەیەکی عەشایری؟ لەراستیدا جێگەی سەرسڕمانە چەندین ڕۆژنامەنوس لەوانەی سەردانی بارزانییان کردووە، تەنانەت ئەوانەی سۆزیشیان لەگەڵ ئەودا بووە، بارزانی وەک سەرکردەیەکی عەشایری نیشان دەدەن، هەروەها ئاماژە بەو شەڕانە دەکەن کە بارزانی لەگەڵ عەشیرەتەکانی تری ناوچەکەدا کردوونی.

ئاخۆ ڕاستە مستەفا بارزانی تەنیا بەرگریی لە بەرژەوەندییەکانی گروپەکەی خۆی کردووە؟ دەبا ڕای دەیڤید ئادەمسۆن وەربگرین کە ڕۆژنامەنووسێکە و سەردانی بارزانیی کردووە. بارزانی پێی گوتبوو هیوا و ئاواتی ئەوە نییە هەموو پارچەکانی کوردستان یەک بخات، بگرە هەوڵی

ئۆتۆنۆمی دەدات بۆ کوردی عێراق و دیموکراتیش بۆ هەموو عێراق، ئەم دروشمەش دروشمی پارتی دیموکراتی کوردستان بووە. بەڵام ئادەمسۆن دەڵێ گومان لە وتەکانی بارزانیدا نییە کە دەڵێ بایەخ بە کوردی دەرەوەی عێراق نادات بگرە زیاتر هەوڵ بۆ کوردی عێراق دەدات، چونکە بارزانی ئایدیالیستێکی مەزن نەبووە. ئادەمسۆن زیاتر دەڵێ: وەفاداریی مستەفا بارزانی بەشێوەیەکی سەرەکی بۆ بارزانییەکان و خێزانەکەی بووە. لە کوردەواریدا وتەیەک هەیە دەڵێ "من و براکەم دژی ئامۆزاکەم، بەڵام من و ئامۆزاکانم دژی بێگانە" ئەم وتەیە شێوەیەکی قارەمانییەتیی گرتووەتە خۆ... وانییە؟

بەڵام مەلا مستەفا بەو شێوەیە نەبووە. لەسەرەتای ساڵی ١٩٤٤دا، کاتێ بارزانی سلێمانی بەجێ دەهێڵێت و دەگەڕێتەوە بارزان، دەست بەدانوستاندن لەگەڵ حکومەتی ناوەندیدا دەکات. لەو کاتەدا بارزانی هێزی سەربازیی هەبووە بۆیە هێزی مادیی هەبووە بۆ دانوستاندن، ئاخۆ داوای هیچ شتێک دەکات بۆ بارزان؟ ئاخۆ داوای هیچ شتێک دەکات بۆ خێزانەکەی؟ هەموو داواکانی ئەوە بوون کە دەیویست قەزا کوردییەکان لە ویلایەتی موسڵ جودا بکرێنەوە، بارزانی داوای کرد هەموو گیراوە کوردەکان ئازاد بکرێن، هەروەها داوای کرد نوێنەرێکی کورد دابمەزرێت لەناو حکومەتی ناوەندی لە بەغدا و دەسەڵاتی ئەوەی هەبێت مافی ڤیتۆ لەبارەی ئەو بڕیارانەی پێوەندییان بە ناوچە کوردییەکەی عێراقەوە هەیە، بەکار بهێنێت.

هەروەها مستەفا بارزانی لەو دانوستاندنانەدا داوای کرد بودجەیەکی دارایی بۆ کوردستان تەرخان بکرێت. ئەم داواکارییانە لە ساڵی ١٩٤٤دا خرانە ڕوو، بەڵام هەر دەڵێی پرۆژەکانی ئۆتۆنۆمییە کە لە ساڵی ١٩٧٠دا ئیمزا کران. هەر لەو کاتەوە بارزانی بیری لێ دەکردەوە. پێوەندییەکانی نێوان بارزانی و پارچەکانی تری کوردستان تۆزێک نادیاربوو، لەلایەکەوە بینیمان مستەفا بارزانی بەشداربوویێکی چالاک بوو لە یەکەمین کۆماری کوردی لە کوردستانی ئێران، بەڵام لەلایەکی ترەوە و هەر لە گەڕانەوەی بۆ عێراق لە ساڵی ١٩٥٨دا، بارزانی هەموو هەوڵ و تەقەلاکانی بۆ کوردستانی عێراق تەرخان کرد. یەکەتیی سۆڤیەت هەرگیز نەیتوانی مەلا

مستەفا بکات بە ستالینیستێک.

ستالین سیاسەتێکی هەبوو، ئەویش ئەوەبوو یەکەتیی سۆڤیەت پشتگیری لە هیچ شۆڕشێک لە هەر شوێنێکی ئەم جیهانە ناکات، بەڵام هەموو پارتە کۆمۆنیستەکان دەبێ لەسەرەتاوە پشتگیریی خۆیان بۆ دەوڵەتی سۆشیالیستی یەکەم دەربڕن کە ئەویش یەکەتیی سۆڤیەتە. مەلا مستەفاش لەلایەن خۆیەوە سیاسەتێکی پەیڕەو کرد زۆر لە سیاسەتەکەی ستالین دەچوو. لە سەرەتا داوای ئۆتۆنۆمی دەکات بۆ یەک پارچەی کوردستان و پاشان هەموو پارچەکانی تری کوردستان دەبێ پشتگیری لەو ئۆتۆنۆمییە بکەن. مستەفا بارزانی ڕۆڵێکی کاریگەری بینی لە دروست کردنی فرەلایەنی و دامەزراندنی ئەحزابی سیاسیی تر کە ئەرکی سەرەکییان پشتگیری کردنە لە بزووتنەوەی کوردی لە کوردستانی عێراق.

ئەوەی لە سیاسەتە نەخشەبۆکێشراوەکانی مەلا مستەفا گرینگتربوو، کاریگەریەتیی ئەو سیاسەتانە بوو لەسەر ڕووداوەکانی کورد و کوردستان، هەروەها وێڕای ڕوودانی هەندێ شەڕی عەشایری لەو کاتانەدا، هەر بارزانی بوو سەرپەرشتیی یەکگرتنی کوردی عێراقی دەکرد. هەروەها بارزانی سەرپەرشتیی پرۆسەی گۆڕانی کرد لە عەشیرەتەوە بۆ نەتەوە. ئەم پرۆسەیەش هەروەکو ئێستە دەیبینین وەک خۆی نەماوە، تێبینیی ئەوەمان کرد کوردستانی عێراق لە عەشیرەتەوە بووە بەنەتەوە، بەڵام دەتوانم بڵێم دیسانەوە بۆ عەشیرەت!! ئەم پێشهاتەش پاش وەفاتی بارزانی ڕووی دا.

بارزانی بزوێنەری هەستی نەتەوایەتیی کوردی تورکیا و ئێران بوو. دوکتۆر ئیسماعیل بێشکچی کە زانایەکی کۆمەڵایەتیی تورکە دەیان کتێبی نووسیوە و بەهۆی هەر کتێبێک دوو ساڵ بەند کراوە و ئێستەش هەر لە بەندیخانەکانی تورکیایە و ماوەی بەندکردنی لەوانەیە بگاتە ١٠٠ ساڵ. دوکتۆر ئیسماعیل بێشکچی لە ناوەڕاستی شەستەکاندا یەکەمین کتێبی بڵاوکردەوە کە نامەی دوکتۆراکەی بوو و تیایدا باس لەوە دەکات کە عەشیرەتێکی ڕەوەند هەبوون لە کوردستانی تورکیا زۆربەی زۆریان نەخوێندەواربوون، ئەو عەشیرەتە بە عەلیکان ناسرابوون. بۆ ئەوەی دوکتۆر بێشکچی بزانێت ئەو عەشیرەتە لەناودارانی ناوچەکە کێ دەناسن و چۆنیان هەڵدەسەنگێنن، چەند پرسیارێکیان لێ دەکات و دەڵێ لە

کەسایەتییەکان کێ دەناسن؟ ئاخۆ ئەتاتورک دەناسن؟ ئاخۆ سولتان عبدولحەمیدی پاشای جاران دەناسن؟ ئاخۆ جەمال گوسال دەناسن؟ (کە لە سالانی شەستەکان کودەتایەکیی سەربازیی لە تورکیا ئەنجام دا) دوکتۆر ئیسماعیل لە پرسیارەکانیدا بەردەوام دەبێت و لەو عەشیرەتە دەپرسێت و دەڵێ ئاخۆ ئێوە شێخ سەعیدی پیران دەناسن کە لە سالی ۱۹۲۵دا سەرکردەی یاخیبوون بوو؟ ئاخۆ ئێوە سەعید ئەورەسی دەناسن کە سەرکردەیەکی ئایینی و نەتەوەیی کورد بوو؟ دوکتۆر ئیسماعیل چەندین ناوی تر دەپرسێت یەکێک لەوانە کۆچێرۆ-یە کە چەتەیەکی ناسراو بووە لە تورکیا بەشێوەیەک چەندان شاعیری ناسراوی تورک شیعریان لەسەر نووسیوە. ئەوەی جێگەی سەرنج بووە لە ئەنجامی ئەوپرسیارانەدا هەموو عەشیرەتی عەلیکان ئەو کۆچێرۆیە دەناسن بەلام دووەمین ناوی ناسراو لەلایان هیچ ناوێک نەبوو لەوانەی لەسەرەوە هاتن، بگرە بارزانی بوو، واتا بارزانی لە ئەتاتورک و جەمال گوسال بەناوبانگتر بوو لەلای ئەو عەشیرەتە. لەسەدا ۸۹ی ئەو عەشیرەتە بارزانییان دەناسی، جەمال گوسالی سەرۆکی تورکیا تەنیا لەسەدا ۶۰ی ئەو عەشیرەتە ناسییان. ئەتاتورک کەمتر لەسەدا ٥٤ی دەنگەکانی بەرکەوت. **لە لایەکی ترەوە زۆر خەڵک لە تورکیا هەن کوردن، لە ناوچەیەکی ئەوپەڕی ڕۆژئاوای تورکیا لە ناوچەی سیواس حەفتەی رابردوو قسەم لەگەڵ ئافرەتێکی پیرکرد گوتی «بەڵێ لە سالانی شەستەکاندا رادیۆمان دەکردەوە و گوێمان لە (ئێرە دەنگی کوردستانی عێراقە) دەبوو، وێڕای ئەوەی رادیۆکە بە سۆرانی بەرنامەکانی بلاودەکردەوە و ئێمە تێی نەدەگەیشتین بەلام لەپڕ هەستم کرد کە پرسێکی کوردی هەیە دەبێ بیزانین».**

لەسەرەتای سالانی حەفتادا، چەندان کوردم بینی لە تورکیا و باسی ئاینمان کرد. یەکێکیان گوتی «ئاینی من کوردستانە و پێغەمبەریشم بارزانییـــەیە». لە راستـیدا هەستی نەتەوایەتی وەکو ئایین گرینگە، ناسیونالیزم ئایدیۆلۆجیایەکی سیاسی نییە وەک مارکسیزم و لیبرالیزم، بگرە زیاتر پێوەندیی بەهەست و سۆزەوە هەیە. بەهەرحاڵ تەنیا بارزانی نەبووە لەلایەن ئالیگرەکانییەوە بە مەزنی تەماشا دەکرێت و بە پیرۆز دەزانرێ، ئەو پیاوەی ئێستە لە بەندیخانەیەکە لەسەر دورگەیەکی نێزیک

ئەستەنبۆل ئەویش زۆرجار خۆی بە جۆرە پێغەمبەرێک دەزانێت. لە مێژووی کورددا، ئەو بزووتنەوە کوردییەی لەم سەدەیەدا بینیمان هەر لە پەرتوبڵاویی عەشایری هەتا یەکبوون وەک نەتەوەیەک و دیسانەوە بۆ دابەشبوون، لەم پرۆسەیەی مێژوودا مەلا مستەفای بارزان بەسەرکەوتوویی سەرکردایەتیی بزووتنەوەی کوردی لە عێراق کرد بەتایبەتی لە ساڵای نێوان ١٩٦١ تا ١٩٧٠، کە ئەم ماوەیە بەماوەی هیوا و چاوەڕوانی لە قەڵەم دەدرێت.

لەسەرووی بەرژەوەندیی ناوخۆی خۆی و خێزانەکەی، بارزانی لە هەموو کاتێکدا نوێنەرایەتیی کوردی کردووە، ئەم خاڵەش وای لە بارزانی کردووە ببێت بە سیمبۆلێکی هەمیشەییی یەکگرتنی کورد، هەروەها سیمبۆلێکی هەمیشەییی هەبوونی کورد وەک نەتەوەیەک. نەوەکانی داهاتووش دەبێ بارزانی بکەن بە ئاوێنەیەک بۆ دروستکردنی دوارۆژ.

تێبینی: وەرگێڕانی ئەو وتارە لەلایەن ئەنئەفرێزنی سەتەلایتی کوردستانەوە کراوە.

Murteza Zerbext

Ji Kurdistana Iraqê heta wî aliyê Çemê Arasê

Wergêr

Şewket Şêx Yezdîn

Koa
=qccb

Aras

Internationella biblioteket
Stockholms stadsbibliotek
STOCKHOLMS STAD